

ПІДСУМКОВИЙ ЗВІТ

Підтримка відновлення і сталого управління лісами України й лісовим сектором України

**Supporting the
Ukrainian forests**

FOREST EUROPE,
Відділ зв'язків, Бонн
Механізм швидкого реагування
Підготовлено Liubov Poliakova та Silvia Abruscato

Опубліковано
FOREST EUROPE
(Міністерська конференція із захисту лісів Європи)
foresteurope.org

Відділ зв'язків, Бонн
liaisonunitbonn@foresteurope.org
Maximilianstraße 28 B, 53111 Bonn, Germany

Дизайн: Santiago Alarcón Ceballos. Аватар з rawpixel.com та [macrovector_official / Freepik](https://macrovector-official.freepik.com).

Цитування: Poliakova, Liubov; Abruscato, Silvia. (2023): Supporting the recovery and sustainable management of Ukrainian forests and it forest sector. FOREST EUROPE, Bonn. 50 p.

ЗМІСТ

ГЛАВА 1. Короткий огляд стану лісів в Україні (до 24 лютого 2022 р.)	2
1.1 Дані про ліси	2
1.2. Право власності на ліси й інституційна структура	4
1.3. Дослідження лісів і освіта	5
1.4. Огляд останніх подій у сфері сталого управління лісами до війни	7
1.4.1. Інституційна структура	7
1.4.2. Національна інвентаризація лісів	7
1.4.3. Ринок деревини	7
1.4.4. Цифровізація	8
1.4.5. Впровадження президентської кампанії «Зелена країна»	8
ГЛАВА 2. Загальна характеристика лісових природоохоронних територій	9
ГЛАВА 3. Наслідки війни для українських лісів та лісового сектору	12
3.1. Ліси	12
3.2 Забруднення лісів мінами й вибухонебезпечними предметами	13
3.3. Природоохоронні території, включаючи лісові екосистеми	15
3.4. Працівники лісового господарства	19
3.5. Лісові пожежі	19
3.6. Шкідники і хвороби лісу	20
3.7. Пошкодження майна й обладнання	21
3.8. Сертифікація лісів	22
3.9. Незаконна рубка	23
3.10. Порушення процесів моніторингу лісів	24
3.11. Лісове господарство	24
3.12. Питання управління	26
3.12.1. Урядові рішення та плани щодо процесу відновлення країни	26
3.12.2. Імплементация лісової стратегії	27
3.12.3. Нормативно-правові зміни	27
3.13. Лісова наука та освіта	29
ГЛАВА 4. Визначені пріоритети й потреби для відновлення і сталого управління лісами України	30
ГЛАВА 5. Опис існуючих двосторонніх та багатосторонніх проєктів і внесків in-kind	32
5.1 Двосторонні й багатосторонні проєкти	32
5.2 Внески in-kind	32
ГЛАВА 6. Аналіз прогалин між наявною двосторонньою й багатосторонньою підтримкою та пріоритетними потребами	34
ГЛАВА 7. Рекомендації щодо плану відновлення для гарантування сталого управління та відновлення лісового сектору в довгостроковій перспективі	39
7.1. Огляд звітів і оцінок, виконаних іншими міжнародними організаціями	39
7.1.1. Оцінка екологічних наслідків, пов'язаних з війною	39
7.1.2. Існуючі рекомендації щодо процесу відновлення лісового господарства й суміжних галузей	41
7.2. Рекомендації експертів FOREST EUROPE для України	41
7.3. Запропоновані майбутні кроки для української влади	45
7.3.1 Вступ до ЄС	45
7.3.2 Співпраця з міжнародними організаціями лісівничого профілю, екологічними громадськими організаціями, науково-дослідними інститутами та іншими відповідними зацікавленими сторонами	46
7.3.3 Доступ до офіційної допомоги розвитку (ODA) та міжнародних лісових фондів і механізмів	47
8. Висновки	49
9. Додатки	51
10. Рекомендована література	68

ПЕРЕДМОВА

Цей звіт підготовлено **Відділом зв'язків, Бонн, Forest Europe (LUBo)**, за підтримки Любові Полякової, українського експерта, як внесок у виконання міністерського рішення (див. Додаток 1), яке було схвалене під час Діалогу на високому рівні 30 серпня 2022 р. Зміст звіту було розглянуто та обговорено мережею експертів FOREST EUROPE Ukraine на семінарі FOREST EUROPE 6 червня 2023 р.

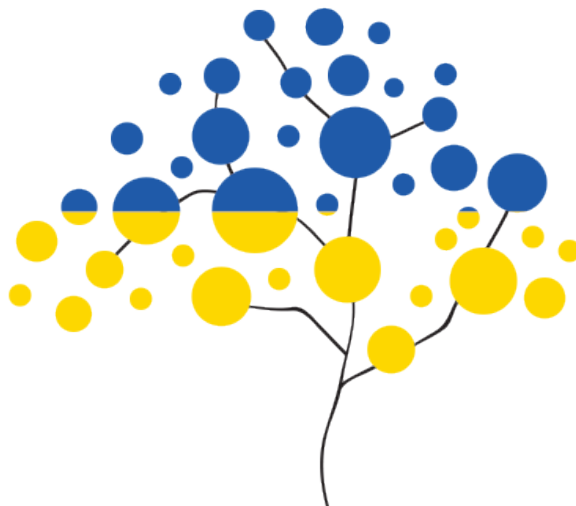
У звіті підведено підсумки роботи, проведеної LUBo в період з серпня 2022 р. по червень 2023 р. В ньому наведено огляд стану лісового сектора України й українських лісів до й під час війни, проаналізовано наявні проєкти підтримки, а також надано короткий перелік рекомендацій щодо майбутніх кроків, які необхідно вжити для відновлення та зміцнення сталого управління лісами в Україні.

Ми вдячні за підтримку, надану нашими партнерами та експертами стосовно цього звіту, а також за підтримку, надану українському лісовому сектору. Ми не можемо гарантувати актуальність чи повноту всієї інформації. Тому ми також будемо вдячні за отримання нової інформації після публікації цього звіту.

Ми сподіваємося, що цей звіт допоможе українській владі у важкому та довготривалому процесі відновлення лісового сектору та лісів в Україні.

Томас Хаусманн

(Керівник відділу зв'язків Бонн,
Бонн, червень 2023 р.)

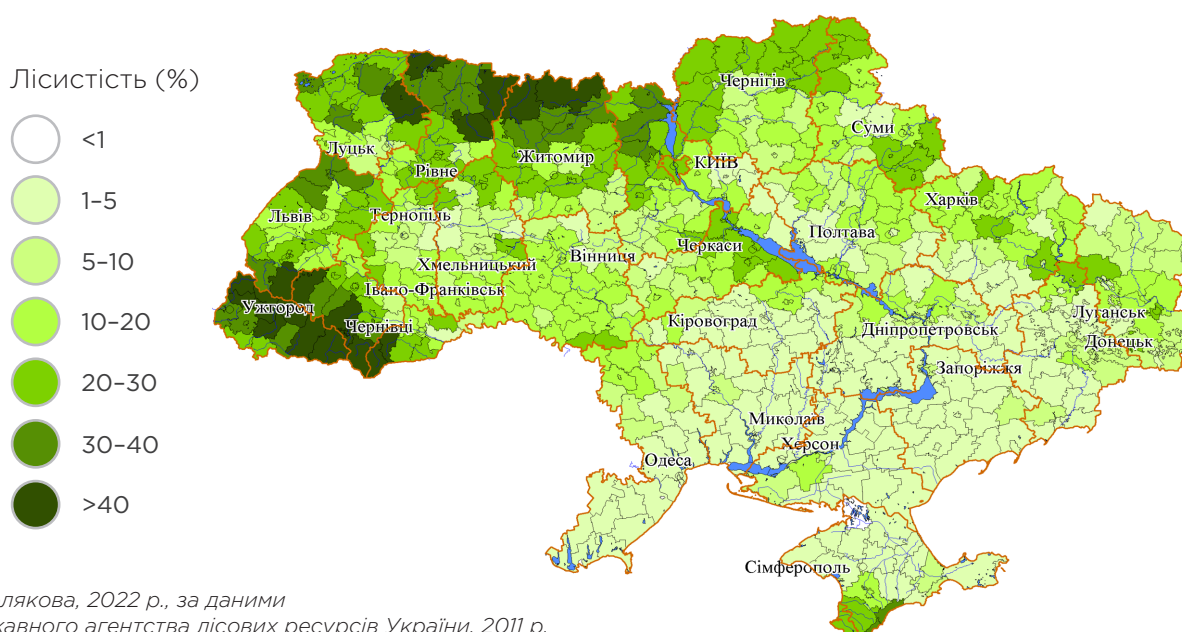

ГЛАВА 1. КОРОТКИЙ ОГЛЯД СТАНУ ЛІСІВ В УКРАЇНІ (до 24 лютого 2022 р.)

1.1 Дані про ліси

Загальна площа лісових ділянок, що належать до лісового фонду України, становить 10,4 мільйона гектарів, вкриті лісовою рослинністю 9,6 мільйона гектарів. Лісистість України становить 15,9%.

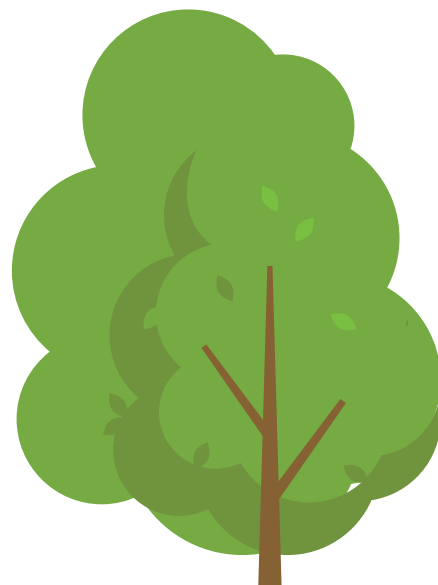
Мал. 1. Лісистість за адміністративно-територіальними одиницями в Україні

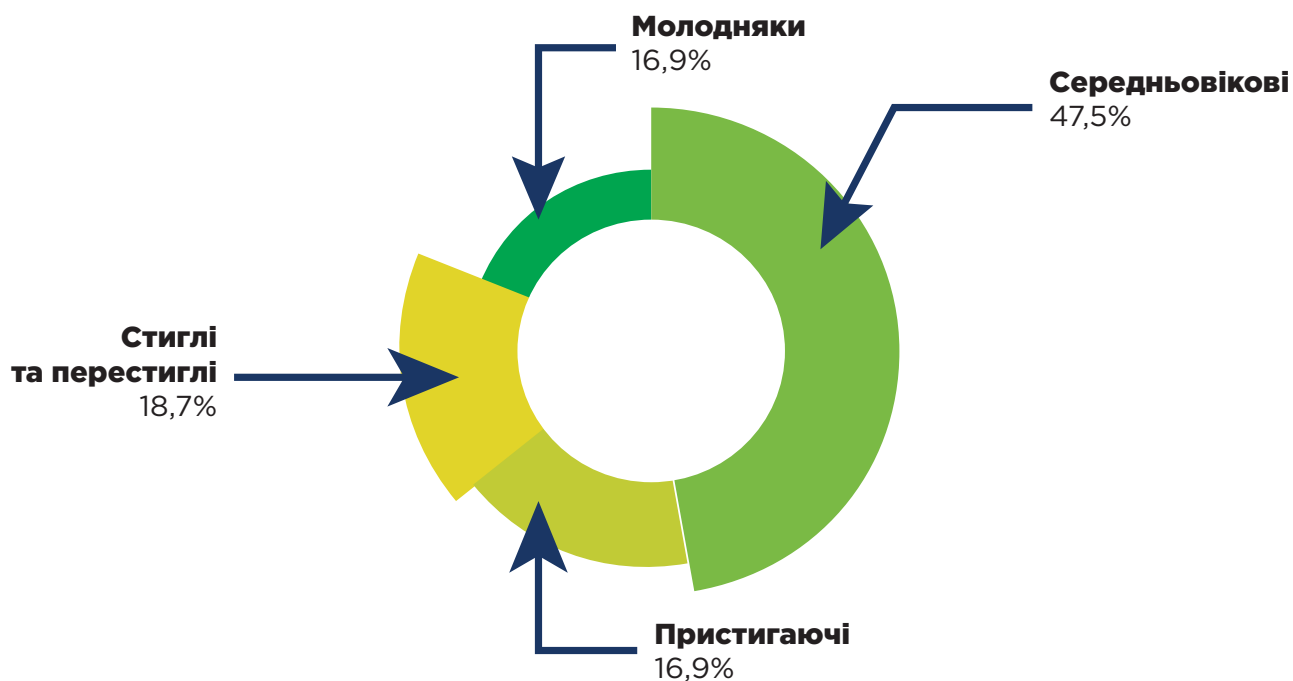
Л. Полякова, 2022 р., за даними
Державного агентства лісових ресурсів України, 2011 р.

Ліси розподілені по території країни дуже нерівномірно, найбільш лісистією є територія Полісся (26,8%) та Українських Карпат (42%) (див. мал. 1). Різні кліматичні, геоморфологічні умови та антропогенний вплив вплинули на різний рівень лісистості, яка коливається від 3% до понад 50%, а також сформували різні типи екосистем. Площа лісів і запаси деревини щороку зростають. Починаючи з 1961 р., лісовий покрив збільшився майже в 1,5 рази. Запаси деревини оцінюються в 2,1 мільярда кубічних метрів із щорічним приростом близько 35 мільйонів кубічних метрів. Поступове збільшення запасу деревини свідчить про значний економічний і екологічний потенціал лісів України. Слід зазначити, що останній державний облік лісів¹ проводився в 1996 р. Державне агентство лісових ресурсів України проводило два державних обліки в 2001 й 2011 рр., з охопленням 73% усієї площі лісів в усій країні (див. главу 1.2). Першу національну інвентаризацію лісів розпочали у 2021 р. (див. главу 1.4.2).

¹ Польові дані були зібрані в кожному регіоні з використанням однакових індикаторів для розробки плану управління лісами. Укрдержліспроєкт уніфікував дані за допомогою спеціального програмного забезпечення і опублікував ці дані на міжнародному/національному рівні

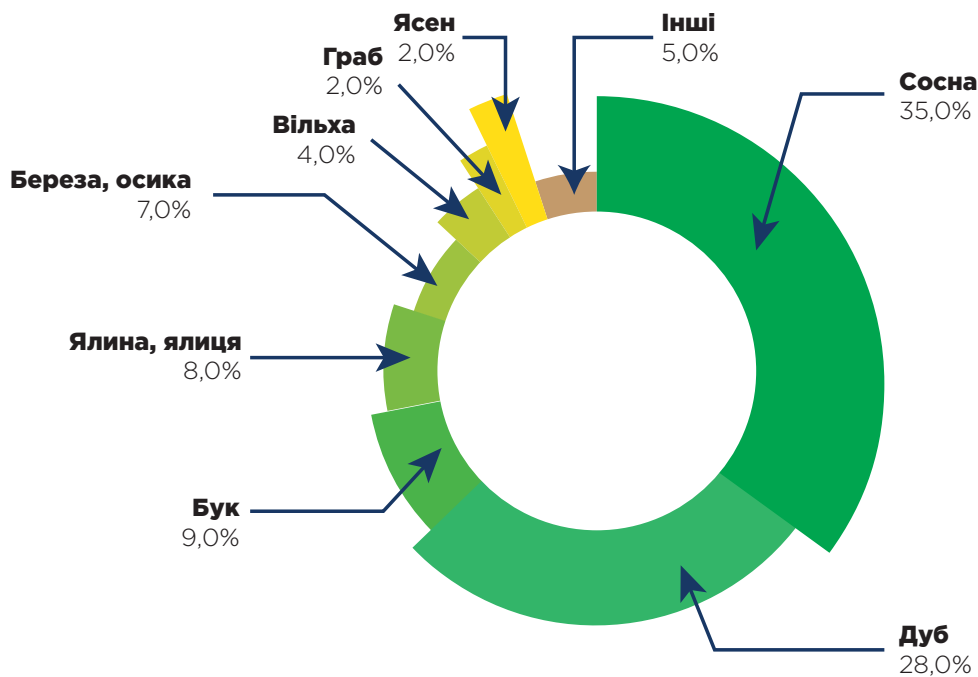
Мал. 2. Розподіл вкритих лісом земель за віковими групами

Л. Полякова, 2022 р., за даними Державного агентства лісових ресурсів України, 2011 р.

В Україні на розподіл лісів за віковими групами сильно вплинуло лісовідновлення на великих суцільних зрубках після другої світової війни. В результаті цього найбільшу питому вагу у віковій структурі мають середньовікові насадження – 47,5% (див. мал. 2). Середній вік лісів становить понад 60 років².

Мал. 3. Породний склад лісів України

Л. Полякова, 2022 р., за даними Державного агентства лісових ресурсів України, 2011 р.

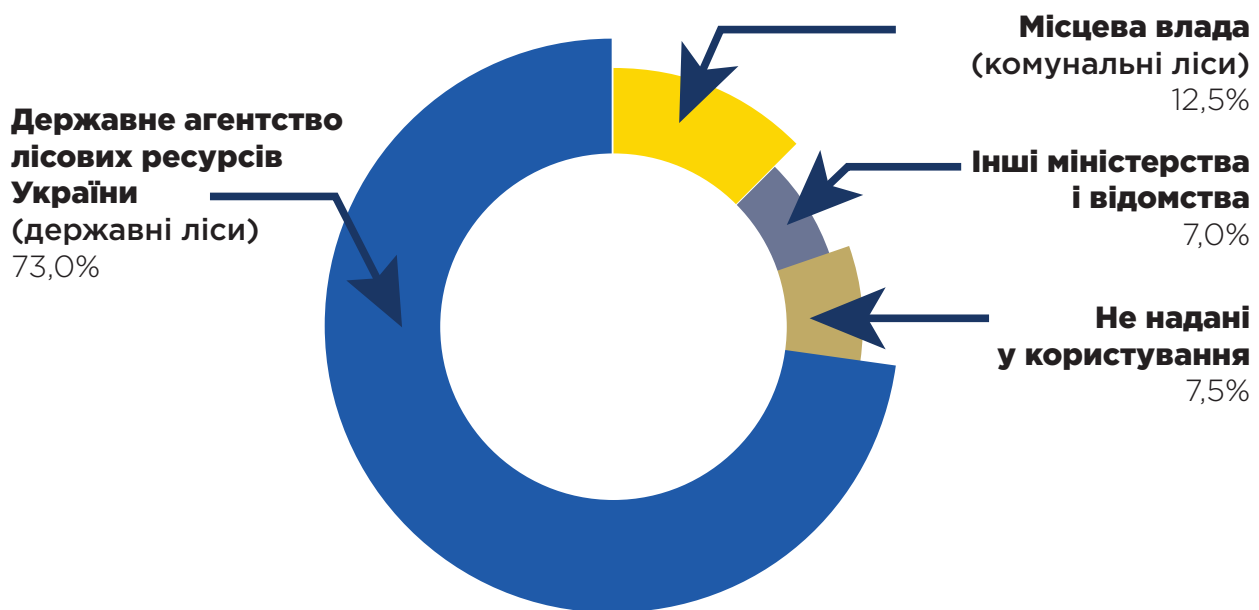
Українські ліси складаються з понад 30 видів деревних порід. Переважають такі породи, як: сосна, дуб, бук, ялина, береза, вільха, ясен і граб (див. мал. 3). Поширюваність порід залежить від регіону.

² https://forest.gov.ua/storage/app/sites/8/public_h_zvit/publicnii-zvit-za-2022.pdf

1.2. Право власності на ліси й інституційна структура

Відповідно до Земельного та Лісового кодексу України (основного законодавчого документу з лісових питань) ліси перебувають у державній, комунальній або приватній власності³.

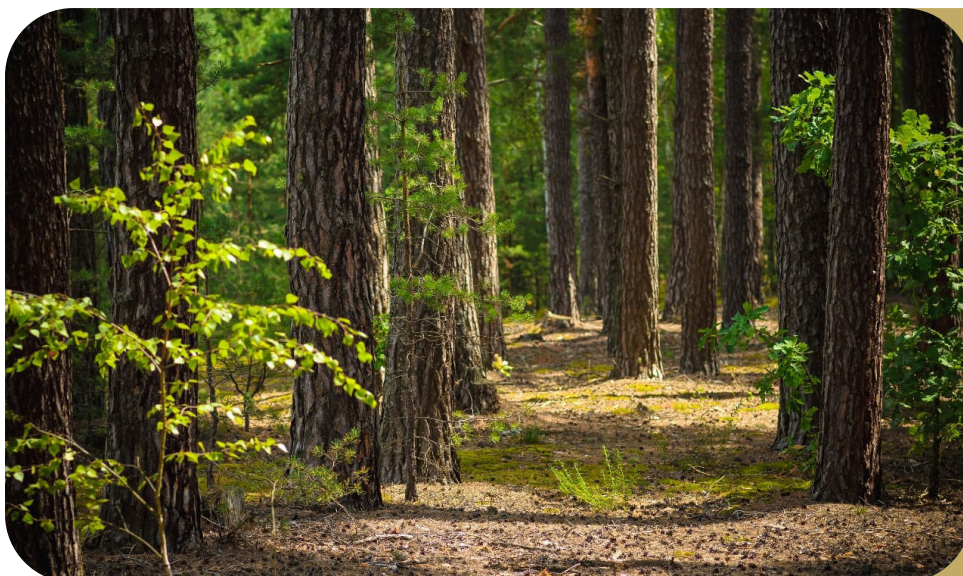
Мал. 4. Структура права власності на ліси

Л. Полякова, за даними державного обліку лісів, 2011

87% всієї площі лісів перебувають у державній власності. З них Державне агентство лісових ресурсів України відповідає за 7,6 мільйона гектарів, 73% загальної площі лісів (див. малюнок 4). Міністерство освіти і науки, Міністерство оборони, Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів, Міністерство інфраструктури України та інші органи державної влади відповідають за 7% державних лісів (що становить 0,7 мільйона гектарів). Близько 7,5% (що становить 0,8 мільйона гектарів) лісових земель державної власності не надано у користування жодному конкретному лісокористувачу.

У комунальній власності перебуває 12,5% загальної площі лісів, у приватній власності менше 0,1% лісів.

Ліс
у Київській
області

Джерело:
Держлісагентство

³ Стаття 56 Земельного кодексу України (доступна за адресою: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>).
Стаття 7 Лісового кодексу України (доступна за адресою: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text>)

Мал. 5. Інституційна структура лісового господарства перед війною

Л. Полякова, 2022 р.

Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України виконує нормативну функцію і несе відповідальність за підготовку нормативно-правових актів (див. мал. 5). Державна екологічна інспекція України (незалежний орган, підпорядкований вищезазначеному Міністерству) виконує контрольну функцію в усіх українських лісах.

Державне агентство лісових ресурсів України відповідає за впровадження державної лісової політики і здійснює нагляд за сталим управлінням лісами у 73% українських лісів. Крім Державного агентства лісових ресурсів України є й інші державні й місцеві органи влади, які відповідають за нагляд за сталим управлінням лісів (наприклад, Міністерство освіти і науки, Міністерство оборони, Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів тощо).

Державні лісогосподарські підприємства виконують усі роботи, пов'язані з лісом, такі як лісовідновлення, догляд за лісом, заготівля та продаж деревини. Деякі державні лісогосподарські підприємства мають деревообробні потужності.

1.3. Дослідження лісів і освіта

Український ордена «Знак пошани» науково-дослідний інститут лісового господарства та агролісомеліорації імені Г. М. Висоцького (УкрНДІЛГА) є провідним національним науково-дослідним центром у лісовому господарстві України, а Український науково-дослідний інститут гірського лісівництва ім. П.С. Пастернака (УкрНДІгірліс) є національним науковим центром з питань управління гірськими лісами. Це два національні науково-дослідні інститути, що відповідають за дослідження, пов'язані з лісом і підпорядковуються Державному агентству лісових ресурсів України та Національній академії наук (див. мал. 5).

Дослідницька мережа УкрНДІЛГА та УкрНДІгірліс охоплює природні екосистеми й лісові дослідні ділянки, деякі з яких були створені понад 150 років тому. На сьогоднішній день мережа є добре збалансованою та відображає весь спектр аспектів, пов'язаних

Карпатські ліси

Джерело:
Держлісагентство

із природними, економічними й соціальними особливостями українських лісів, завдяки дослідницьким програмам і науковим результатам високого рівня. Дослідження УкрНДІЛГА та УкрНДІґіріліс зосереджені на таких пріоритетних напрямках: розвиток і вдосконалення управління лісами; лісовідновлення й лісорозведення; охорона лісу; лісовирощування, дослідження і збереження лісових генетичних ресурсів і біорізноманіття лісів; лісова екологія й моніторинг лісових екосистем; агролісомеліорація й лісовідновлення; лісова радіологія; мисливське господарство; економіка, організація та управління лісовим господарством; інформаційні технології й цифровізація в лісовому господарстві.

Наукові дослідження здійснюються також в рамках вищих навчальних закладів лісівничого профілю, які розташовані по всій території країни.

Загалом в Україні діє повноцінна багаторівнева система підготовки фахівців лісового господарства усіх рівнів – від лісівників до науковців. Освітні установи розташовуються по всій території України. Водночас теоретична і практична підготовка значною мірою враховує регіональні особливості лісів і лісового господарства.

Найпоширенішим методом професійної підготовки молоді є залучення учнів загальноосвітніх шкіл до робіт у лісі. Усього в державних лісогосподарських підприємствах по всій Україні діє близько 500 так званих учнівських лісництв.

У відношенні лісової освіти, існує 50 навчальних закладів, які складаються з 23 університетів, 22 лісових коледжів і 5 лісових училищ⁴. 13 освітніх закладів проводять навчання за рівнем магістра, а 24 – за рівнем бакалавра. Найбільші лісові факультети знаходяться у Києві, Львові й Харкові.

Значна увага приділяється підвищенню кваліфікації керівників і спеціалістів лісового господарства. Підвищення кваліфікації проводиться в Українському центрі підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів лісового господарства (Укрцентркадриліс)⁵. Щорічно в Укрцентркадрилісі навчання за професійними програмами та програмами з охорони праці проходять близько 1500 керівників і спеціалістів. Також є можливість підвищити кваліфікацію в Карпатському регіональному навчальному центрі, який є філією Укрцентркадрилісу. Підвищення кваліфікації лісівників центральних і південно-східних регіонів України організовується на базі філії Укрцентркадрилісу «Чорноліська лісна школа».

⁴ Більш детальну інформацію можна знайти в державному реєстрі за посиланням: <https://info.edbo.gov.ua>

⁵ <http://kadrilis.com.ua>

1.4. Огляд останніх подій у сфері сталого управління лісами до війни

1.4.1. Інституційна структура

«Державна стратегія управління лісами в Україні до 2035 р.» (надалі іменується як Державна стратегія) була прийнята Постановою Кабінету Міністрів України № 1777-р від 29.12.2021 р⁶. Державну стратегію було розроблено після консультацій із зацікавленими сторонами і це комплексний документ, який розглядає заходи, спрямовані на вдосконалення всіх трьох складових сталого управління лісами (екологічної, економічної та соціальної).

Державна стратегія, серед іншого, спрямована на покращення інституційної структури лісового господарства, маючи на меті розділити пов'язані з лісом функції, які виконують різні установи, щоб гарантувати повноцінне впровадження лісової політики на національному рівні.

У 2021 р., перед прийняттям Державної стратегії, Держлісагентство України розпочало процес «оптимізації» (тобто скорочення) кількості державних лісогосподарських підприємств. До початку цього процесу 398 лісогосподарських підприємств, відповідальних за управління лісами й мисливство, а також інших організацій, пов'язаних з лісами, проводили наукові дослідження, охорону природи, лісовпорядне планування тощо. Після цього процесу кількість державних лісогосподарських підприємств скоротилася до 211.

1.4.2. Національна інвентаризація лісів

21 квітня 2021 р. після тривалого узгодження із зацікавленими міністерствами було затверджено порядок проведення Національної інвентаризації лісів (НІЛ).

Уряд затвердив нормативну базу, необхідну для проведення робіт з НІЛ. Практична підготовка і польові роботи почалися в 2021 р. Цикл НІЛ було визначено як 5 років польової роботи й 1 рік на підготовку звіту.

1.4.3. Ринок деревини

У листопаді 2021 р. Верховна Рада України затвердила у першому читанні Закон України «Про ринок деревини»⁷, спрямований на регулювання функціонування ринку деревини, включаючи експорт необробленої деревини.

**Карпатські
ліси**

Джерело:
Держлісагентство

⁶ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-2021-%D1%80#Text>

⁷ http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=4197-%D0%B4&skl=10

Не чекаючи його затвердження, Державне агентство лісових ресурсів України запровадило деякі критерії застосування інструментів відкритого ринку. З 2021 р. майже 100% деревини продається через електронні аукціони відповідно до вимог Законів України про ринок капіталу та організовані товарні ринки й товарні біржі, щоб уникнути можливої корупції. У 2021 р. лише близько 1% круглих лісоматеріалів не було продано через електронні аукціони, і це переважно для соціальних потреб (школи, лікарні тощо)⁸.

Державне агентство лісових ресурсів України запровадило онлайн-інструменти для перевірки й верифікації законності заготовленої деревини (<http://www.lk.ukrforest.com>) та проведення онлайн-перевірки законності перевезення деревини (<https://open.ukrforest.com>). Для цієї перевірки враховуються номер бирки, товарно-транспортний документ і номер транспортного засобу.

1.4.4. Цифровізація

З метою забезпечення прозорості діяльності й доступу до інформації про ліси Державне агентство лісових ресурсів України запровадило й/або розпочало роботу над такими видами діяльності:

- адміністративні онлайн-послуги (наприклад, видача лісорубного квитка, сертифікат походження деревини);
- передові ГІС-технології, спрямовані на діджиталізацію процесів управління лісами та виділення лісових ділянок;
- концепція створення «Української мережі охорони лісів від пожеж» з можливістю онлайн-моніторингу стану й розвитку насаджень;
- єдиний Інтернет-портал, де систематизовано всі сервіси, реєстри й дані;
- перший телеграм-бот⁹, яким можуть скористатися всі громадяни, наприклад, щоб повідомити про точне місце пожежі або незаконної лісозаготівлі чи полювання і подати термінові запити до Державного агентства лісових ресурсів України.

1.4.5. Впровадження президентської кампанії «Зелена країна»

У червні 2021 р. було видано Указ Президента 228/2021¹⁰ з метою стимулювання суттєвого збільшення лісистості України. Передбачається висадити 3 млрд дерев впродовж 3 років і ще 1 млн га впродовж наступних 10 років. Президентська кампанія «Зелена країна» розроблена на підставі Указу Президента (докладніше на zelenakraina.gov.ua).

Державні лісогосподарські підприємства були зобов'язані збільшити збір насіння і зміцнити відповідну інфраструктуру (наприклад, розсадники, насінневі центри) для збільшення обсягів відновлених земель. У 2021 р. відкрито 2 заводи для вирощування посадкового матеріалу із закритою кореневою системою.

⁸ <https://forest.gov.ua/storage/app/sites/8/публічні%20звіти/publicniy-zvit-za-2021.pdf>

⁹ Телеграм-бот доступний за посиланням: https://t.me/ukrforest_bot

¹⁰ Указ Президента 228/2021 доступний за посиланням: <https://www.president.gov.ua/documents/2282021-39089>

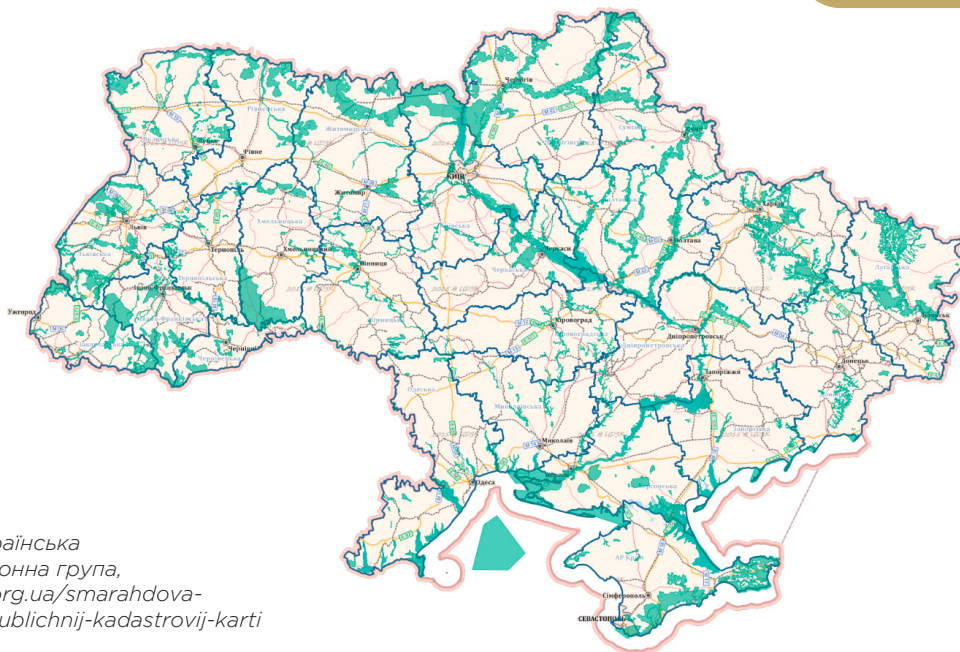
ГЛАВА 2. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЛІСОВИХ ПРИРОДООХОРОННИХ ТЕРИТОРІЙ

Згідно з національним законодавством, усі природоохоронні території України входять до природно-заповідного фонду¹¹. Закон України «Про природно-заповідний фонд» не лише дає визначення різних природоохоронних територій та об'єктів, а й визначає режими господарювання, що діють.

За даними Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів (1 січня 2022 р.), природно-заповідний фонд України включає 8796 різних територій загальнодержавного й місцевого значення загальною площею 4,501 млн га. З картою всіх категорій природно-заповідного фонду можна ознайомитися на сайті <https://pzf.land.kiev.ua>.

Відсоток фактичної площі, що покривається природно-заповідним фондом, становить 6,82% від загальної площі країни («природоохоронний індекс»). Ліси становлять 60% від площі природно-заповідного фонду.

Мал. 6. Карта територій Смарагдової мережі, що внесені у кадастрову карту України

Джерело: Українська природоохоронна група,
<https://uncg.org.ua/smarahdova-merezha-na-publichnij-kadastrovij-karti>

Pulsatilla patens, Поліський національний заповідник, автор Сергій Канциренко

¹¹ Відповідно до статті 3 Закону України «Про природно-заповідний фонд» (ПЗФ). ПЗФ включає в себе: 1) природні території й об'єкти – у тому числі: природні заповідники, біосферні заповідники, національні природні парки, регіональні ландшафтні парки, заповідні ландшафти, пам'ятки природи, заповідні урочища; 2) штучно створені об'єкти – включаючи ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки, природні пам'ятки, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва (доступно за посиланням: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text>)

**Таблиця 1. Категорії заповідних об'єктів у лісовому фонді
Державного агентства лісових ресурсів України (01.01.2023 р., включаючи окуповані території)**

Тип заповідної території	Кількість	Площа, тис. га
Біосферний заповідник	2	29,6
Національний природний парк	7	451,1
Природний заповідник	1539	610,8
Пам'ятки природи	1188	25,6
Регіональні ландшафтні парки	50	181,8
Дендропарк	17	0,4
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва	46	3,4
Заповідні урочища	541	78,2
Усього¹⁶	3423	1 300,5

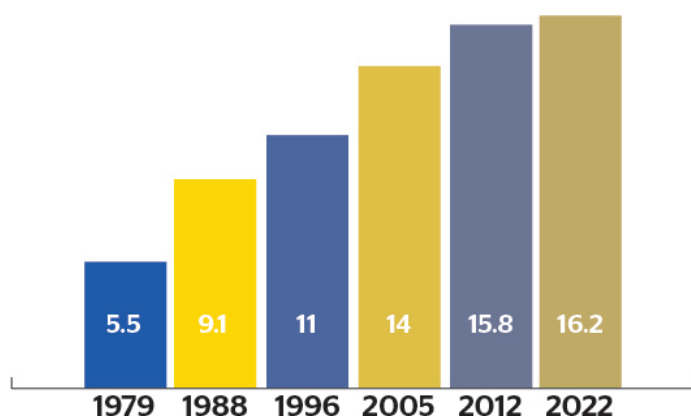
Л. Полякова, дані Державного агентства лісових ресурсів України, 2022 р.

Також є 50 рамсарських об'єктів або водно-болотних угідь міжнародного значення¹², що покривають 930 559 га¹³. Переважна більшість рамсарських угідь зосереджена в трьох регіонах країни: у її південно-східній частині узбережжя Чорного та Азовського морів, на Поліссі та в Карпатах.

Крім територій природно-заповідного фонду, 377 лісових ландшафтів включено до Смарагдової мережі¹⁴. Фактична площа становить 8,1 млн га, що відповідає 13,42% території країни (01.01.2022). На наведеній нижче карті показано райони Смарагдової мережі в Україні, як наземні, так і водні¹⁵ (див. на карті забарвлену в смарагдовий колір площу).

Детальний огляд лісових природоохоронних територій

Мал. 7. Відсоток природоохоронних територій в лісах

Л. Полякова, дані Державного агентства лісових ресурсів України, 2022 р.

Загалом Національна академія наук і Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів відповідають за нагляд за найбільш цінними заповідними лісовими територіями й природоохоронними об'єктами загальнодержавного значення, віднесеними до природно-заповідного фонду. Державне агентство лісових ресурсів України опікується близько 1,3 мільйонами гектарів лісів з охоронним статусом, що відповідає 17% від загальної кількості лісів, які перебувають у його підпорядкуванні. Відсоток лісових природоохоронних територій у країні коливається у великому діапазоні від 34% у Донецькій області до 5,5% у Черкаській області. З 1979 р. кількість заповідних територій у лісах зросла більш ніж утричі (див. мал. 7).

Процес збільшення природоохоронних територій в лісах триває. У 2022 р. кількома Указами¹⁷ Президента України було створено нові та розширено межі установ ПЗФ за рахунок земель лісгосподарського призначення.

¹² Рамсарське угіддя – це водно-болотна територія, яка має міжнародне значення згідно з Рамсарською конвенцією

¹³ https://rsis.ramsar.org/ris-search/?solrsort=ramсарid%20asc&f%5B0%5D=regionCountry_en_ss%3AUkraine

¹⁴ Смарагдова мережа – це мережа територій особливого природоохоронного значення, яка має бути створена відповідно до вимог Бернської конвенції. Станом на сьогоднішній день національний закон, що визначає стандарт як основу для визначення й захисту об'єктів Смарагдової мережі, розглядається Верховною Радою України

¹⁵ Дані з кадастрової карти України за посиланням: <https://uncg.org.ua/smaragdova-merezha-na-publichnyj-kadastrovij-karti/> <https://map.land.gov.ua>

¹⁶ Загальна площа включає: заповідні території загальнодержавного значення (541,7 тис. га) та заповідні території регіонального значення (758,7 тис. га)

¹⁷ Відповідні національні укази доступні за посиланням: <https://www.president.gov.ua/documents/42022-41113>, <https://www.president.gov.ua/documents/32022-41117>, <https://www.president.gov.ua/documents/22022-41109>, <https://www.president.gov.ua/documents/52022-41129>, <https://www.president.gov.ua/documents/62022-41121>

Особлива природоохоронна цінність українських лісів визнана на міжнародному рівні. Гірські соснові ліси Українських Карпат і субсередземноморські ліси Криму включені до списку 200 глобальних екорегіонів Всесвітнього фонду природи (WWF). В Україні розташовано 12 об'єктів Всесвітньої природної спадщини ЮНЕСКО¹⁸, які класифікуються як «Букові праліси й вікові ліси Карпат й інших регіонів Європи». Їхня загальна площа становить близько 29 тисяч гектарів, а буферна зона відповідає 43 тисячам гектарів навколо об'єктів спадщини ЮНЕСКО. Крім того, Міжнародний союз охорони природи (МСОП) визнав Кримські гори одним із світових центрів рослинного різноманіття¹⁹. Природоохоронна цінність лісів, розташованих на рівнинних територіях, обмежена через інтенсивну експлуатацію впродовж останніх століть (тобто майже всі рівнинні ліси були кілька разів суцільно зрубані після другої світової війни).

Поняття та визначення пралісів, квазіпралісів та природних лісів

Концепція поняття пралісу, квазіпралісу, природного лісу з'явилась у Лісовому Кодексі України²⁰ з метою регулювання процесу їх ідентифікації та встановлення режиму охорони²¹ відповідно до зобов'язань в рамках Карпатської конвенції та схвалених «Критеріїв та індикаторів визначення пралісів у Карпатах»²², та за сприяння Всесвітнього фонду природи WWF-Україна у 2017 р. Лісовий кодекс визначив екологічні обмеження сталого управління лісами під час проведення рубок та встановлення буферних зон навколо основних територій, де розташовані праліси, квазіпраліси або природні ліси.

У 2017 році також було внесено зміни до Закону України «Про природно-заповідний фонд», та додано додаткову підкатегорію «пралісові пам'ятки природи»²³. Методика визначення лісових територій як пралісів, квазіпралісів і природних лісів була прийнята Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів у 2018 році²⁴.

В Україні виявлення потенційних пралісів, квазіпралісів і природних лісів проводилося WWF України та іншими громадськими організаціями в Закарпатській, Львівській, Івано-Франківській, Чернівецькій, Волинській, Рівненській та Житомирській областях; після чого результат був схвалений державними органами влади. Запропоновані громадськими організаціями (ГО) площі включають майже 100 тис. га лісів, які перебувають в управлінні державних лісгосподарських підприємств, а також існуючі території, включені до природно-заповідного фонду, підпорядкованого Міністерству захисту довкілля та природних ресурсів. Ці ліси є практично незайманими людиною. У Карпатах це переважно високогірні ліси або ліси на крутих схилах; на Поліссі ці ліси розташовані переважно в болотистій місцевості.

Наразі триває процес погодження визначених територій державними органами влади. Було визначено й підтверджено статус 7,3 тис. га пралісів і 4,8 тис. га квазіпралісів, що знаходяться в лісах, наданих у користуванням державним лісгосподарським підприємствам. Крім того, визначено й підтверджено статус 16,1 тис. га пралісів у складі Карпатського біосферного заповідника та Ужанського національного парку²⁵. Україна як сторона Карпатської конвенції²⁶ надала Секретаріату Карпатської конвенції офіційні дані про розташування виявлених ділянок пралісів, щоб сприяти їх моніторингу та охороні. Наразі тривають дискусії щодо потенційного розширення інвентаризації і включення до кадастру природних лісів.

¹⁸ Дані Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів

¹⁹ <https://whc.unesco.org/archive/2001/whc-01-conf205-inf5adde.pdf>

²⁰ Детальніше у статті 1 Лісового кодексу України (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text>)

²¹ Дивіться детальніше у статті 39 прим. до Лісового кодексу України (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text>)

²² Прийнято Сторонами Карпатської конвенції у 2014 р. (Рішення COP4/4.3) http://www.carpathianconvention.org/tl_files/carpathiancon/Downloads/03%20Meetings%20and%20Events/COP/2014_COP4_Mikulov/Follow%20Up/DOC13_Criteria_Indicators_virginforests_FINAL_26SEP.pdf

²³ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2063-19#n47>

²⁴ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0707-18#Text>

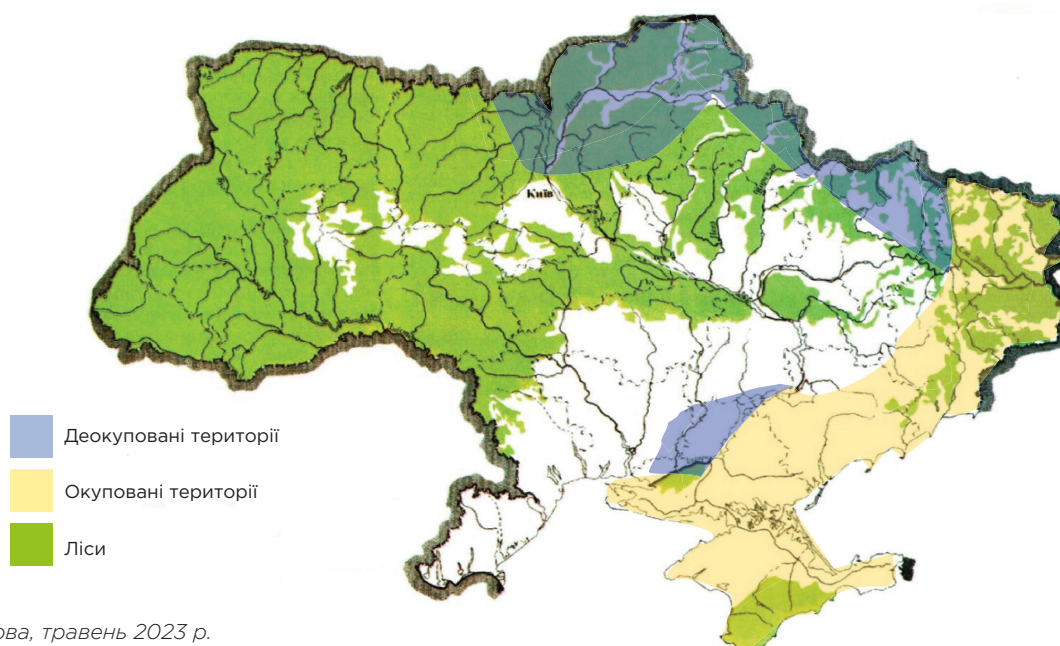
²⁵ Дані Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України

²⁶ <http://www.carpathianconvention.org>

ГЛАВА 3. НАСЛІДКИ ВІЙНИ ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ ЛІСІВ ТА ЛІСОВОГО СЕКТОРУ

Війна в Україні щодня ставить під загрозу екологічну безпеку тисяч людей. Це також завдає значної шкоди лісам та іншим природним ландшафтам, ставлячи під загрозу можливість ведення лісгосподарської діяльності в країні (див. мал. 8). На карті синім кольором позначені території, звільнені від окупації, жовтим – окуповані території або території, де ведуться воєнні дії станом на травень 2023 р.

Мал. 8. Схематичне розташування окупованих і деокупованих територій (травень 2023 р.)

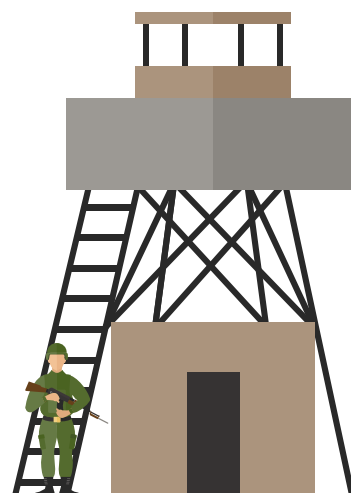

Л. Полякова, травень 2023 р.
За даними <https://deepstatemap.live/en#6/49.438/32.053>

3.1. Ліси

Загалом із 24 лютого 2022 р. від воєнних дій постраждало близько 2,9 мільйона гектарів лісу. Нагадаємо, що з 2014 р. під тимчасовою російською окупацією перебувають ліси Автономної Республіки Крим, міста Севастополя, частини Донецької та Луганської областей загальною площею 497,4 тис. га лісів. Окуповані лісові території й лісові території на лінії фронту станом на травень 2023 року становлять понад 1 млн га територій, призначених для сталого управління лісами.

Слід зазначити, що на окупованих і деокупованих територіях через ліси переміщується важка військова техніка, в лісах знаходяться військові частини, бойові дії велися або тривають. Це призводить до серйозних порушень надземних екосистем (таких

Таблиця 2. Попередня оцінка лісів, що зазнали пошкодження

Область	Загальна площа лісів державних підприємств, які постраждали від війни (тис. га)	Площа постраждалих/пошкоджених лісів (тис. га)		Площа деокупованих територій (тис. га)	Площа окупованих територій (тис. га)
		Усього	в тому числі заповідні території		
Дніпропетровська	49,3	4,2	Інформація відсутня	-	-
Донецька	36,7	33,5	Інформація відсутня	27,1	6,3
Житомирська	204,0	25,1	0,0	15,9	-
Запорізька	76,8	66,1	Інформація відсутня	-	66,1
Київ	256,5	188,0	4,7	184,2	-
Луганська	239,2	239,2	Інформація відсутня	-	239,2
Миколаївська	47,9	22,1	9,5	10,6	11,4
Рівненська	268,0	0,0	-	-	-
Сумська	286,2	195,4	2,1	195,4	-
Харківська	291,7	176,0	23,9	129,8	27,2
Херсонська	177,0	177,1	32,5	12,5	164,6
Черкаська	67,6	0,6	0,0	-	-
Чернігівська	420,1	262,8	0,0	262,8	-
АР Крим	212,2	Інформація відсутня	Інформація відсутня	-	212,2
Інші території, окуповані до 24.02.2022 р.	146,4	Інформація відсутня	Інформація відсутня	-	146,4
Усього	2779,7	1390,1	72,7	838,3	873,4

Джерело: Державне агентство лісових ресурсів України, січень 2023

як ліси, наземний покрив та чагарники), ґрунтів (у тому числі забруднення, пошкодження ґрунтового покриву) і водних систем (у тому числі забруднення води, порушення водних об'єктів). Лісові ландшафти також піддаються забрудненню (у тому числі радіонуклідами, важкими металами й іншими токсичними речовинами, що виділяються). Таким чином, деокупованими державними лісогосподарськими підприємствами фіксується накопичення твердих побутових відходів, військової техніки та боєприпасів, тіл людей і тварин, що має негативний вплив на довкілля.

Повна оцінка втрат лісу на деокупованих територіях неможлива через забруднення лісів вибухонебезпечними предметами і потенційні ризики для працівників. У таблиці 2 наведено попередню оцінку, виконану державними лісогосподарськими підприємствами, що підпорядковуються Державному агентству лісових ресурсів України. Надалі дані можуть змінитися під час проведення польових робіт у рамках лісовпорядкування. Наприклад, зважаючи на останні події в країні, руйнування Каховської ГЕС призвело до пошкодження 55 тис. га лісів, 47 тис. га з них на окупованій території²⁷ (не включено до таблиці 2).

3.2. Забруднення лісів мінами й вибухонебезпечними предметами

Вплив мін і вибухонебезпечних предметів на лісовий ландшафт є досить серйозним. Процес розмінування спочатку відбувається в населених пунктах, на дорогах і сільськогосподарських полях тощо, тоді як ліси наразі не є пріоритетом. Загалом усі деокуповані території є потенційно замінованими. Із загальної кількості потенційно замінованих територій необхідно виділити території, які заміновані й потребують розмінування, а які – ні. Здійснення сталого управління лісами можливе лише після спеціального підтвердження доступності відповідної території. Державне агентство лісових ресурсів України повідомило про необхідність розмінування 690 тис. гектарів лісів (лютий 2023 р.). Вже розміновано 72,3 тис. га лісів (у тому числі у Київській області – 49,9 тис. га, Чернігівській – 12,7 тис. га, Миколаївській – 2,5 тис. га, Сумській – 0,1 тис. га, Харківській – 0,4 тис. га й 6,5 тис. га лісів у підпорядкуванні УкрНДІЛГА).

²⁷ <https://eco.rayon.in.ua/news/605113-pidriv-kakhovskoi-ges-mayzhe-55-tisyach-gektariv-lisiv-mozhe-buti-zatopleno-vodoyu-na-khersonshchini>

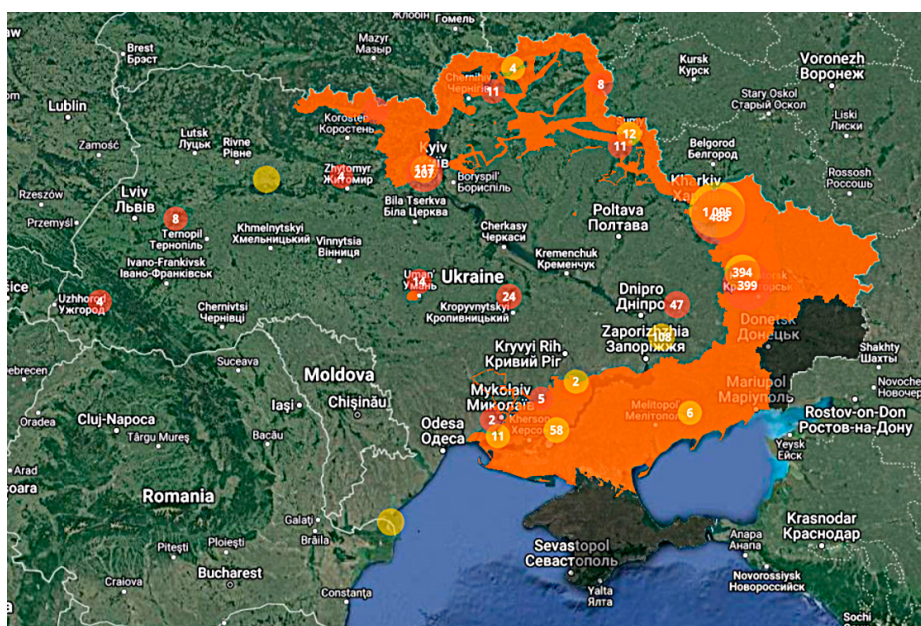
Загальна площа територій, які потребуватимуть дій з розмінування, збільшуватиметься не лише через подальшу деокупацію, але й через поточний процес мінування, що відбувається на кордоні з Білоруссю.

Як показує досвід Чернігівської і Харківської областей, розмінування лісів здійснювати важче, ніж на інших територіях, і швидкість розмінування лісів становить близько 12 м² на добу. Відповідно, потрібні спеціальні процедури. На темпи розмінування впливають погодні умови, наприклад, за низьких температур процес ускладнюється. Також у лісах обмежена можливість використання спецтехніки для знешкодження вибухових пристроїв. Ще одним елементом, який слід враховувати, є заміновані болота в лісах. Більшість торфовищ України розташована в північній частині країни. Тут додатковою проблемою є глибина залягання нерозірваних боєприпасів; чим глибше нерозірвані боєприпаси занурюються у болота, тим важче їх виявляти²⁸.

Відповідно до національного законодавства²⁹, розмінування повинно проводитися тільки спеціальними ліцензованими органами (національними та міжнародними). Законом також визначено, що практичну діяльність з розмінування в Україні координують Центр розмінування Міністерства оборони України (у складі Державної спеціальної служби транспорту) й Центр гуманітарного розмінування Державної служби з надзвичайних ситуацій.

Україна отримує міжнародну підтримку щодо розмінування (наприклад, від Програми розвитку ООН (ПРООН), а Державна служба з надзвичайних ситуацій запустила веб-сторінку, де громадяни можуть побачити зони забруднення вибухонебезпечними предметами й обсяги виконаних робіт з розмінування в країні демонструє створена інтерактивна мапа (див. мал. 9)³⁰.

Мал. 9. Інтерактивна мапа територій, потенційно забруднених вибухонебезпечними предметами

Джерело:
<https://mine.dsns.gov.ua>

²⁸ <https://www.bbc.com/ukrainian/features-63936300>

²⁹ Закон України «Про протимінну діяльність в Україні», Постанови Кабінету Міністрів України «Про утворення Національного органу з питань протимінної діяльності», «Про затвердження Правил позначення небезпеки міно-вибухонебезпечних предметів – наслідків війни» тощо

³⁰ <https://mine.dsns.gov.ua>

- У 2022 р. Уряд провів два типи навчання відповідно до національного законодавства для залучення лісівників у процес розмінування, а також підвищення обізнаності лісівників про ризики забруднення вибухонебезпечними предметами. Серед них: заняття щодо можливих типів мін і вимог безпеки для працівників на кожному підприємстві деокупованої території.
- Ліцензійне навчання для 50 лісівників із виявлення мін у лісах.

Більше навчальних заходів заплановано у 2023 р.

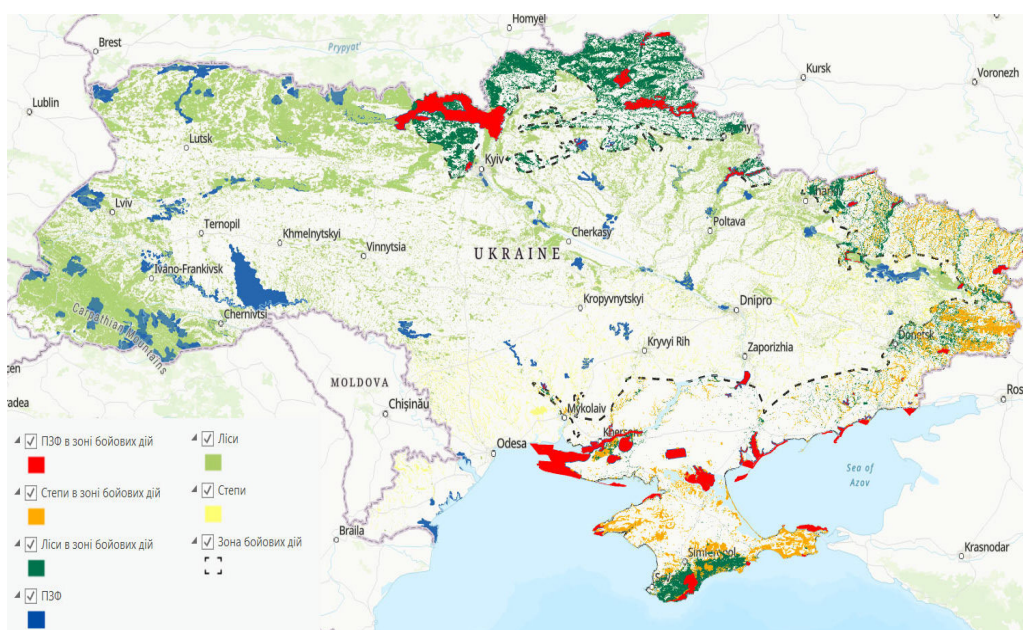
Чинне законодавство не містить спеціальних процедур і положень щодо процесу розмінування лісів, а також нормативних актів щодо управління лісами, забрудненими вибухонебезпечними предметами (наприклад, накази про розмінування, необхідні процедури, переліки документації для включення/виключення територій із списку небезпечних місць). Слід також враховувати, що в країні не вистачає досвідчених кадрів і належного обладнання для розмінування лісів.

Для подолання вищезазначених проблем і з міркувань безпеки лісових працівників Державним агентством лісових ресурсів України розроблено перелік детальних рекомендацій, які мають бути обов'язковими для застосування на деокупованій території. У ньому містяться рекомендації щодо поведінки у разі: перетину контрольно-пропускних пунктів, виявлення нерозірваних боєприпасів, бомбардування, надання першої медичної допомоги тощо. Також зазначено, що будь-які роботи в лісових екосистемах слід проводити лише після розмінування території органом, відповідальним за розмінування.

3.3. Природоохоронні території, включаючи лісові екосистеми

За даними Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України 20% природно-заповідних територій України постраждали від війни, що відповідає майже 1 млн га, включно з окупованими й деокупованими територіями. Деякі окуповані території, що мають міжнародне значення, все ще знаходяться під загрозою, наприклад, 16 рамсарських угідь (600 тис. га водно-болотних угідь міжнародного значення й рідкісних видів рослин і тварин знаходяться під загрозою знищення в Україні, 600 видів тварин і 750 видів рослин і грибів³¹), 160 територій Смарагдової мережі (що відповідає 2,9 млн га площі³²).

Мал. 10. Природоохоронні території, які постраждали від війни

Джерело: Українська природоохоронна група (<https://uncg.org.ua/en/most-valuable-natural-areas-of-ukraine-covered-by-war>)

³¹ <https://mepr.gov.ua/news/40672.html>

³² Брифінг щодо екологічної шкоди, завданої загарбницькою війною РФ проти України <https://mepr.gov.ua/en/news/39975.html>

Загарбники РФ досі займають 10 національних парків, 8 заповідників і 2 біосферних заповідники по всій Україні³³. На малюнку 10, підготовленому Українською природоохоронною групою, зображено природоохоронні території, на які вплинула війна. За підсумками 24 лютого на природоохоронних територіях організовано притулок для понад 60 тисяч тимчасово переміщених осіб³⁴.

Згідно з дослідженням, проведеним Робочою групою з вивчення екологічних наслідків війни в Україні³⁵, щонайменше 100 тис. га Смарагдової мережі постраждали від пожеж. Також концентрація важких металів у ґрунтах у зоні бойових дій перевищує фонові значення у 15–30 разів.

У Міністерстві захисту довкілля та природних ресурсів України повідомили дані про критичну ситуацію для національних парків. У ньому були перераховані такі критичні ситуації, що виникли безпосередньо внаслідок війни³⁶:

- Національний парк «Меотида», у Донецькій області: Можуть зникнути «грабельки Бекетова» (рідкісна рослина), а також колонії мартина каспійського, пелікана кучерявого, кулика довгоногого, які нині також під загрозою зникнення.
- У Національному парку «Кам'янська Січ» зруйновано адміністративну будівлю, що спричинило пожежі на 635 га цінних територій із червонокнижними рослинами³⁷.
- Національний парк «Нижньодніпровський» є унікальним і найбільшим природним заплавно-прибережним комплексом Європи. Заплавна та лівобережна території національного парку ще окуповані, а центральна частина знаходиться на лінії фронту. Зафіксовано негативний вплив на гніздування перелітних птахів.

Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України запустило офіційну веб-сторінку і мобільний додаток «ЕкоЗагроза» (eco.gov.ua) для пошуку й надання достовірної інформації про забруднення довкілля, пожежі, радіацію, якість повітря, води та ґрунту.

3 грудня 2022 р. мобільний додаток «ЕкоЗагроза» входить до складу загальнодержавної екологічної автоматизованої інформаційно-аналітичної системи «ЕкоСистема». (<https://eco.gov.ua/>). Він покликаний забезпечити доступ до екологічної інформації, відкрити максимальну кількість екологічних реєстрів³⁸ і перевести адміністративні послуги у сфері охорони довкілля в онлайн-формат.

Про наслідки війни для заповідних територій в Україні повідомлялося на міжнародному рівні. Наприклад, під час 14 Конференції сторін (COP14) було прийнято Резолюцію XIV.20³⁹, яка вимагає проведення оцінки постраждалих рамсарських об'єктів в Україні, надання рекомендацій щодо відповідних заходів із пом'якшення та відновлення екосистем, надання звіту на COP15.

Нещодавно проведена Міністерська конференція в рамках Карпатської Конвенції, що відбулася 22 листопада 2022 р. в Жешуві, Польща, прийняла Міністерську декларацію Карпатської конвенції про вплив війни в Україні на довкілля й необхідність співпраці й допомоги, що дає Конвенції мандат на залучення і розробку процесу допомоги. Триває процес консультацій щодо впровадження положень Декларації у тісній співпраці зі Сторонами Конвенції, відповідними зацікавленими сторонами і партнерами, враховуючи

³³ <https://mepr.gov.ua/news/40672.html>

³⁴ <https://mepr.gov.ua/news/40185.html>

³⁵ https://uwecworkgroup.info/wp-content/uploads/2022/10/Інфо_Смарагдова_UA_final.pdf

³⁶ <https://mepr.gov.ua/news/40575.html>

³⁷ <https://mepr.gov.ua/news/41304.html>

³⁸ Серед іншого:

- Реєстр висновків щодо транскордонного перевезення відходів Зеленого переліку
- Реєстр декларацій про відходи
- Реєстр об'єктів, що мають шкідливу дію
- Реєстр виданих довідок про значення фонових концентрацій
- Єдиний державний реєстр з оцінки впливу на довкілля
- Перелік дозволених до застосування пестицидів і агрохімікатів
- Реєстр виданих ліцензій на провадження господарської діяльності з поводження з небезпечними відходами

³⁹ https://www.ramsar.org/sites/default/files/documents/library/xiv.20_ukraine_e.pdf

Деокуповані території

REUTERS/Владислав Мусієнко, <https://nv.ua/ukraine/events/voyna-v-ukraine-pochti-vo-vseh-oblastyah-vozdushnaya-trevoga-po-dneprunanesli-raketnyy-udar-50239442.html>

потреби природоохоронних територій в Українських Карпатах.

Детальний опис впливу на лісові природоохоронні території

Через поточні обставини неможливо отримати чітку та повну оцінку шкоди, завданої лісовим природоохоронним територіям. Частина заповідних територій і об'єктів ПЗФ досі знаходиться в зоні бойових дій або на тимчасово окупованій території, де припинено господарську діяльність (наприклад, НПП «Кремінські ліси» в Луганській області⁴⁰) і немає можливості провести їх перевірки (в Донецькій, Луганській, Запорізькій, Миколаївській, Херсонській та Харківській областях).

На деокупованих територіях обсяг шкоди, заподіяної лісовим природоохоронним

територіям (напр. у Житомирській, Київській, Сумській, Чернігівській і Харківській областях) можна буде визначити після розмінування цих територій. Нещодавно Державне агентство лісових ресурсів України повідомило про пошкодження/знищення 72,7 тис. га лісових природоохоронних територій, що знаходяться в підпорядкованих лісах.

Наведені нижче випадки свідчать про порушення і/або пошкодження і/або знищення лісових природоохоронних територій, що належать до сфери відповідальності Державного агентства лісових ресурсів України і/або Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, які пов'язані з:

- **лісовими пожежами** через обстріли й бомбардування цінних реліктових лісів, зокрема:
 - » на Кінбурнській косі, в Миколаївській області, було знищено 4780 гектарів реліктових лісів⁴¹ з руйнівними наслідками для середовища існування приблизно 100 видів птахів і для благополуччя тварин через вибухи, спалахи світла, проходження важкого обладнання тощо;
 - » у Древлянському заповіднику, в Житомирській області⁴², понад 2000 гектарів квазіпралісів були знищені пожежами. У Балабанівському заповідному ландшафтному парку, в Миколаївській області, від пожежі згоріло, наприклад, 10 га лісу⁴³;
- **пересуванням військової техніки**, яка зруйнувала прибережні вали в Гетьманському національному парку, в Сумській області, Національному парку «Асканія Нова» і багатьох інших. На постраждалих територіях також повідомляється про забруднення паливно-мастильними матеріалами, важкими металами і реагентами (наприклад, у Національному природному парку «Білобережжя Святослава», у Миколаївській області);
- **знищенням і викраденням техніки**, наприклад у Національному природному парку «Святі гори» Донецької області⁴⁴. 80% інфраструктури парку було знищено або вкрадено (наприклад, транспортні засоби, офісне обладнання тощо).

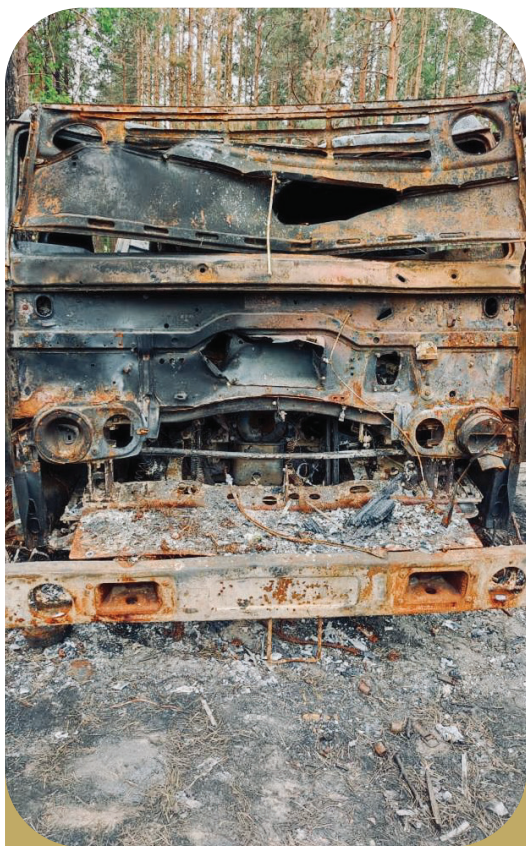
⁴⁰ більше інформації доступно на сайті <https://forest.gov.ua/agentstvo/vidkriti-dani/perelik-pidpriyemstv-derzhlisagentstva-yaki-timchasovogo-prizupinili-diyalnist>

⁴¹ <https://mepr.gov.ua/news/41091.html>

⁴² <https://www.bbc.com/news/world-63011640>

⁴³ <https://nikvesti.com/ua/news/public/253754>

⁴⁴ <https://biz.liga.net/ua/all/all/novosti/vmesto-lesov-chernaya-zemlya-krupneyshiy-natspark-donbassa-iz-za-voiny-unichtojen-na-80>

Деокупована територія
в Київській області,
автор Ауріка Малиновська

Крім того, вигорів ліс, що оголило вигорілі ґрунти. Така ж ситуація в Національному природному парку «Олешківські піски»⁴⁵;

- **прямими наслідками для місцевої флори та фауни**, наприклад, загибеллю птахів у Шацькому національному природному парку внаслідок військових навчань у Білорусі або загибеллю тварин через неможливість придбання кормів для їх годування на окупованих територіях у Херсонській області;
- **будівництвом фортифікаційних споруд** у Волинській, Київській, Рівненській і Чернігівській областях;
- **мінування кордону з Білоруссю**, що може ще більше посилити тиск на заповідні лісові території в північній частині країни.

У західній частині України, окрім мобілізації і втрат персоналу, менеджери заповідних територій повинні вирішувати проблему нестачі основних засобів і матеріалів. Зменшення фінансування призводить до скорочення бюджету і стрімкого зменшення операційних потужностей, частково через передачу транспортних засобів та іншої техніки для військових потреб. Незважаючи на зменшення потужностей, менеджери заповідних територій повинні зіткнутися з очікуваним зростанням масштабів тиску на стосовно необхідності збільшення заготівлі природних ресурсів (наприклад, дров, що надходять із Карпатських лісів) і хвилею внутрішньо переміщених осіб (ВПО), які шукають притулок у тому числі в об'єктах ПЗФ⁴⁶.

Чорнобильський радіаційно-екологічний біосферний заповідник

Проблема погіршення радіаційного фону пов'язана з тим, що війська РФ пересувалися своєю бронетехнікою без радіаційного захисту «Рудим лісом» (найбільш радіаційна територія в Чорнобилі, Україна) і піднімали радіоактивний пил. Вміст радіації в шарах атмосфери зростає і переміщується в інші райони через повітряні маси. Крім того, радіоактивний пил осідав на техніку і військовий транспорт армії РФ і переносився в інші зони. Військові РФ зводили укріплення на території «Рудого лісу», тим самим підвищуючи ризик для людей і довкілля через високорадіоактивний пил у глибинних шарах ґрунту⁴⁷.

Повідомлялося, що російські війська знищили лабораторію в Чорнобильському радіаційно-екологічному біосферному заповіднику та вивезли дороге обладнання. Це призупинило роботу і створило ризик зриву досліджень, які проводилися впродовж багатьох років⁴⁸. Було розграбовано адміністративне приміщення, зменшено чисельність персоналу, що призвело до зміни режиму роботи. Нині люди продовжують працювати, адаптуючи свої програми досліджень⁴⁹.

Ще однією проблемою в Чорнобильській зоні відчуження є лісові пожежі, які у 2022 році охопили понад 22 000 гектарів, що призвело до збільшення кількості радіоактивного пилу в повітрі⁵⁰. Частина пожеж виникла в березні під час окупації, а після деокупації охорона лісу від пожеж була ускладнена через забруднення вибухонебезпечними предметами⁵¹.

⁴⁵ <https://uwecworkgroup.info/ru/impact-of-military-action-on-ukraines-wild-nature>

⁴⁶ <http://www.carpathianconvention.org/news-details-195/items/impact-of-war-on-natural-environment-of-the-carpathians-in-ukraine.html>

⁴⁷ <https://c4u.org.ua/chornobyl-mini-ta-raleti-yal-vplivaye-vijna>

⁴⁸ <https://eco.rayon.in.ua/blogs/536709-ekologichni-naslidki-viyni-piv-roku-bolyu-ukraini>

⁴⁹ <https://armyinform.com.ua/2023/01/23/rozminuvannya-chornobylya-za-umov-voyennogo-stanu-nemozhlyve-denys-vyshnevskiy>

⁵⁰ <https://kievvlast.com.ua/news/u-chornobilskij-zoni-vidchuzhennya-vigorilo-ponad-22-tisyachi-hektarivekologi?noredirect=true>

⁵¹ <https://armyinform.com.ua/2023/01/23/rozminuvannya-chornobylya-za-umov-voyennogo-stanu-nemozhlyve-denys-vyshnevskiy>

3.4. Працівники лісового господарства

На початку реформи, зазначеної у главі 1.4.1, у лісовому господарстві працювало 42,3 тис. осіб, у тому числі 7,8 тис. жінок. Станом на 10 квітня 2023 р. чисельність скоротилася до 34,7 тис. співробітників. Державне агентство лісових ресурсів України (березень 2023 р.) повідомило, що до українського війська мобілізовано 2045 осіб, охороняти порядок у країні допомагають 2716 волонтерів, кожен сьомий лісівник бере участь у бойових діях. У квітні 2023 р. на війні загинуло 68 працівників, 113 отримали поранення, 80 вважаються зниклими безвісти. Крім того, 1823 працівники були змушені змінити місце проживання.

3.5. Лісові пожежі

З початку війни та внаслідок інтенсивних бойових дій, обстрілів й вибухів снарядів та мін, кількість лісових пожеж зросла в 53 рази порівняно з 2021 р. (01.01.2023 р., дані Держлісагентства). Площі великих лісових пожеж різко зросли (див. таблицю 3) через неможливість доступу до лісу, відсутність авіаційної підтримки та відсутність належного обладнання. У Таблиці 3 показана кількість лісових пожеж в Україні, у порівнянні даних за 2021 та 2022 рр. За даними Державного агентства лісових ресурсів України, загальна площа лісів, які постраждали від пожеж у 2022 р., становила 15,3 тис. га (відсутні наземні дані на окупованих територіях, таких, як Запорізька, Луганська, Донецька області та АР Крим; інформація про Херсонської та Харківської області є неповною).

Таблиця 3. Виникнення лісових пожеж в Україні (01.01.2023 р.).

Позиція	2021	2022	Коефіцієнт зростання (%)
Кількість лісових пожеж	659,0	1003,0	52
Площа наземних і верхових пожеж	288,9	15 306,2	5 198
Лише верхові пожежі (га)	1,4	1244,3	88 776
Кількість великомасштабних пожеж (понад 5 га)	1,0	197,0	19 600
Площа великих лісових пожеж, га	6,0	14 178,4	236 207

Джерело: Державне агентство лісових ресурсів України, відповідальне за 73% лісового покриття країни

Найчастіше лісові пожежі трапляються в таких регіонах:

- окуповані райони Херсонщини: постраждало 8,2 тис. га лісів, великі лісові пожежі – 8,1 тис. га;
- частково окупована територія Миколаївської області: постраждало 2,3 тис. га, охоплено великими лісовими пожежами 2,2 тис. га;
- частково окупована територія Харківської області: постраждало 1,2 тис. га, охоплено великими лісовими пожежами 1,1 тис. га;
- деокуповані території Київської області: постраждало 2,3 тис. га, охоплено великими лісовими пожежами 2,1 тис. га.

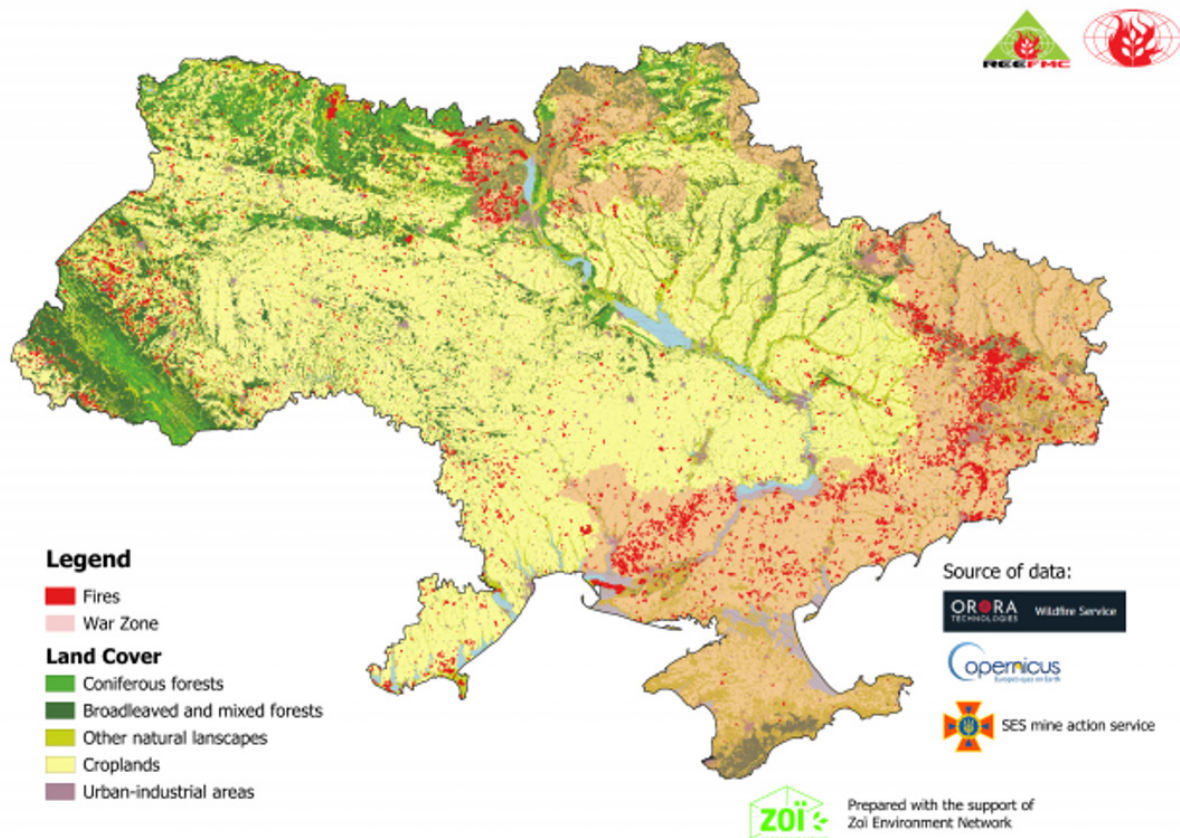
За супутниковими даними Регіонального центру моніторингу пожеж у Східній Європі (REEFMC), загальна площа лісових пожеж (всі ліси країни) становить 56,7 тис. га, у тому числі 25,4 тис. га на об'єктах Смарагдової мережі⁵². На карті нижче (див. мал. 13) показано просторовий розподіл пожеж, що виникли у 2022 р. (червоні точки) (дані Регіонального центру моніторингу пожеж у Східній Європі, 2022 р.)⁵³

⁵² <https://nubip.edu.ua/node/9083/3>

⁵³ <https://nubip.edu.ua/en/node/9087/2>

Мал. 13. Пожежі, які виникли у 2022 р.

Джерело: Регіональний центр моніторингу пожеж у Східній Європі

Згідно з іншою Експрес-оцінкою збитків і потреб, проведеною Світовим банком за лютий 2022 р. – лютий 2023 р., збитки від пожеж охоплюють 183 181 га, переважно в Донецькій, Харківській та Луганській областях.

Розбіжності у наведених вище даних, наданих Державним агентством лісових ресурсів, REEMFC і Світовим банком щодо кількості лісових пожеж у 2022 р., пов'язані з неможливістю зібрати й порівняти статистику лісових пожеж між різними суб'єктами через різні методи (наприклад, супутниковий зв'язок у порівнянні з наземними даними).

Державне агентство лісових ресурсів України запустило пілотний проєкт «Пожежі»⁵⁴, метою якого є створення єдиної електронної бази даних лісових пожеж. Основними завданнями цієї роботи є оптимізація введення й передачі інформації про лісові пожежі, ведення обліку лісових пожеж з їх візуалізацією на карті, отримання оперативної інформації про стан, контроль динаміки і тривалості пожеж за супутниковими знімками, що має на меті прогнозування ситуації й розробку ефективних профілактичних заходів. Наразі громадськість має обмежений доступ до даних.

3.6. Шкідники і хвороби лісу

Обсяг загибелі лісу внаслідок зміни клімату, шкідників і хвороб становить 202 тис. га (31 грудня 2022 р.). Якщо говорити більш детально, це включає в себе: 79 тис. га соснових лісів, 62 тис. га дубових лісів, 13 тис. га ялинових лісів, 48 тис. га лісів інших порід. Ці дані не включають інформацію про Луганську й Донецьку області та АР Крим.

У 2022 р. через стихійні лиха (наприклад, буревій) було знищено 17,3 тис. га. Осередки шкідників та хвороб виявлено на площі 137 тис. га⁵⁵ у 2022 р. (немає інформації про Луганську та Донецьку області та АР Крим).

⁵⁴ <https://fire.ukrforest.com>

⁵⁵ https://forest.gov.ua/storage/app/sites/8/publicch_zvit/publicnii-zvit-za-2022.pdf

Внаслідок воєнної агресії Російської Федерації заходи з боротьби зі шкідниками та хворобами не проводилися належним чином (наприклад, використання біологічного матеріалу). Поточна ситуацію щодо спалаху ясеневої смарагдової златки в Луганській області та хвоегризучих шкідників у Херсонській області невідома внаслідок окупації цих територій.

3.7. Пошкодження майна й обладнання

Повна картина шкоди інфраструктурі та майну може бути отримана після війни. За попередньою оцінкою деокупованих державних лісогосподарських підприємств, було знищено нерухоме майно на суму в 24,5 млн доларів. Крім того, вони також повідомили, що було пошкоджено нерухомість на суму 18,3 мільйона доларів. За попередньою оцінкою, від війни постраждали 629 об’єктів нерухомого майна (будинки, розсадники, деревообробні підприємства, гаражі тощо). У Таблиці 4 наведено попередню інформацію про зруйновані об’єкти по регіонах. У Таблиці 5 наведено дані про пошкодження лісового обладнання (Державне агентство лісових ресурсів, 2023 р.). Окрім пошкодженої та знищеної техніки на заході країни, лісогосподарські підприємства передали Збройним Силам України 648 різних видів техніки, у тому числі автомобілі та гусеничну техніку.

На малюнках нижче показано два важливі приклади. На першому прикладі зображено новий лісорозсадницький комплекс у Лимані Донецької області України. Цей комплекс було введено в експлуатацію в грудні 2021 р. для вирощування посадкового матеріалу із закритою кореневою системою для південно-східних лісогосподарських підприємств. Зараз його зруйновано і він не функціонує.

Лісорозсадницький комплекс, м. Лиман, Донецька область, жовтень 2022 р., автор Віктор Стороженко

Таблиця 4. Попередня кількість зруйнованих об’єктів*. Джерело: Державне агентство лісових ресурсів України, 10.01.2023 р.

Область	Кількість офісів	Деревообробні потужності	Побутові приміщення/склади	Насіннєві сховища, теплиці	Інше ⁵⁶	Усього
Дніпропетровська	2	1	7	2	1	13
Житомирська	4	-	7	2	44	57
Запорізька	2	1	7	2	1	13
Київ	24	8	50	1	243	326
Львівська	-	2	2	1	2	7
Миколаївська	4	-	10	2	3	19
Одеська	1	-	-	-	-	1
Сумська	9	1	2	-	6	18
Харківська	15	3	61	7	59	145
Херсонська	3	-	6	-	-	9
Чернігівська	1	-	10	-	10	21
Усього	65	16	162	17	369	629

* Інформація щодо Херсонської, Запорізької й Харківської областей є неповною, дані щодо Луганської й Донецької областей відсутні через бойові дії

⁵⁶ Включно з різними видами нерухомого майна, не зазначеними в інших графах, наприклад, різні види конструкцій і будівель у лісах, котельні, гаражі тощо

На другому – одна з будівель Держліспроекту в м. Ірпінь (Київська область). Це єдиний орган, відповідальний за планування лісового господарства та державну інвентаризацію лісів в Україні.

Таблиця 5. Інформація про вилучене, знищене або пошкоджене лісове обладнання з 24 лютого 2022 р.

Джерело: Державне агентство лісових ресурсів, жовтень 2022 р.

Тип майна	Вилучено	Знищено	Пошкоджено
Легковий автомобіль підвищеної прохідності	24	2	17
Легковий автомобіль	5	1	8
Вантажо-пасажирський автомобіль підвищеної прохідності	26	7	19
Пікап	2	3	6
Транспорт для деревини	13	4	46
Трактор	27	3	25
Пасажирський мікроавтобус, автобус	6	1	3
Пожежна машина, цистерна	25	5	6
Екскаватор	3		4
Вантажівка	9	3	6
Автокран	2		2
Автонавантажувач	3		1
Причіп лісовоз	15	2	14
Ґрунтообробне обладнання	25	10	Не застосовується
Офісна комп'ютерна техніка, меблі	46	12	34
Обладнання для обробки деревини	10	14	10
Бензопили	38	17	Не застосовується
Квадрокоптери	16	5	Не застосовується
Генератори	12	2	5
Квадроцикли	Не застосовується	Не застосовується	Не застосовується

3.8. Сертифікація лісів⁵⁷

Понад 20 років сертифікація за принципами Лісової опікунської ради (FSC) залишається важливим інструментом сприяння відповідальному управлінню лісами і служить орієнтиром для розвитку лісової галузі в Україні. Військова агресія РФ проти України в умовах трансформації суспільства та реформ, що тривають посилила існуючі виклики для сталого управління лісами. Робота лісового сектору стає все складнішою, що підвищує ризики для цілісності системи FSC.

Збереження сертифікації FSC стало можливим завдяки активній позиції міжнародних членів FSC з України та прихильності інших зацікавлених сторін основним цінностям системи сертифікації. Комплексне оновлення нормативної бази FSC було прийняте у відповідь на ситуацію в Україні. Це дозволяє продовжувати відповідальне управління лісами в районах, які не постраждали від воєнного конфлікту і забезпечує цілісність ланцюга поставок. Станом на 12 березня 2023 р. за системою FSC сертифіковано 4,19 млн га лісів у 92 підприємствах. Незважаючи на призупинення сертифікатів у зонах бойових дій, сертифікована площа не зменшилася, а навіть збільшилася на 5% за рахунок розширення сфери дії сертифікатів для об'єднаних державних лісгосподарських підприємств на територію, яка раніше не підлягала вимогам національного стандарту FSC. Кількість сертифікатів ланцюга постачання склала 373, що на 7% менше, ніж у минулому році. Нова фаза лісової реформи у відповідь на поточні виклики вимагала посилення комунікації між зацікавленими сторонами, включаючи державні органи лісового господарства,

⁵⁷ Цю главу розроблено на основі інформації, наданої FOREST EUROPE FSC-Україна та PEFC-Україна у 2023 р.

власників сертифікатів і органи сертифікації. Конструктивна й відкрита позиція FSC щодо лісової реформи сприяла глибшому розумінню ролі, яку кожен учасник схеми лісової сертифікації відіграє в досягненні цілей відповідального управління лісами. Особи, відповідальні за прийняття рішень, погодилися, що необхідно зберегти модель сертифікації, що існує, згідно з якою власниками сертифікатів повинні бути філії державного підприємства «Ліси України» (детальніше див. п. 3.12.2), а не все новостворене державне спеціалізоване лісове підприємство або його регіональні офіси. Така модель знижує ризики невідповідності національному стандарту FSC і підвищує відповідальність власників сертифікатів перед природою і суспільством. Наразі оновлені сертифікати отримали 15 нещодавно зареєстрованих філій. Це частина 84 філій, сертифікованих як окремі державні лісогосподарські підприємства, що належать до сфери управління Держлісагентства.

Зосередження на створенні підтримки відповідального управління лісами під час та після війни призвело до запуску проекту, який мав на меті розробку національних індикаторів виключення територій, забруднених вибухонебезпечними предметами із сертифікату FSC. Як визнають зацікавлені сторони, які представляють баланс екологічних, соціальних і економічних інтересів, це має бути ефективним рішенням для тієї частини України, в якій неможливо забезпечити дотримання національного стандарту FSC через забруднення вибухонебезпечними боєприпасами.

У 2021 р. в Україні запроваджено Національну систему добровільної лісової сертифікації (PEFC). Наразі функціонує 5 державних лісогосподарських підприємств, сертифікованих за системою PEFC, площею 120,9 тис. га. Ці підприємства розташовані на заході України і не постраждали від бойових дій. З огляду на їх віддаленість, підприємства зберегли статус PEFC-сертифікованих і наразі вже проходять їх виїзні або дистанційні аудити як філій ДП «Ліси України» (детальніше див. п. 3.12.2).

Також станом на 24 лютого 2022 р. 11 суб'єктів господарювання мали сертифікати ланцюга поставок PEFC. Одне з цих підприємств відмовилося продовжувати сертифікацію PEFC через економічні проблеми, а інші пройшли перевірки та підтвердили свій статус PEFC сертифікованих підприємств.

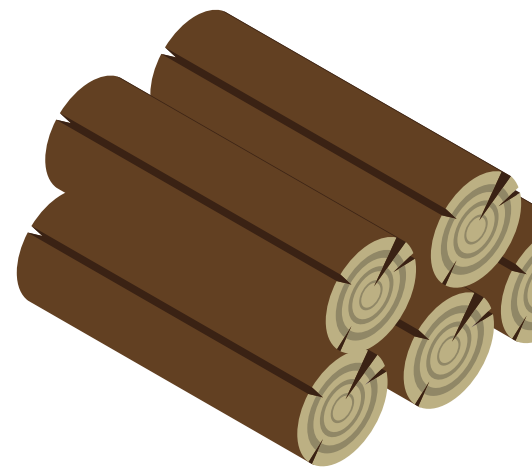
Однією з важливих проблем для сертифікації PEFC було те, що всі лісогосподарські підприємства і частина ланцюгів постачання були сертифіковані ТОВ «Легалліс», українським органом сертифікації, але за ліцензією аудиторської компанії РФ. Національний офіс PEFC доклав максимум зусиль для акредитації та залучення в Україну латвійської компанії BM Certification, і передача власників сертифікатів відбулася без втрат.

PEFC бере активну участь у підготовці стандарту для насаджень і лісових насаджень, які не знаходяться в лісах (наприклад, полезахисні смуги, енергетичні плантації, природні лісові насадження, зелені зони в містах). Також важливо, щоб власники цих насаджень отримували компенсацію за надані екосистемні послуги, через сертифікацію.

3.9. Незаконні рубки

За даними Державного агентства лісових ресурсів України у 2022 р. на неокупованих територіях зареєстровано 3406 випадків незаконних рубок об'ємом 20,6 тис. куб. метрів. Це на 20% менше загального обсягу, зареєстрованого у 2021 р. по всій країні (25,8 тис. куб. м)⁵⁸. Найбільші обсяги незаконних рубок виявлено в таких областях: Дніпропетровська: 6840 куб. м (33,2% від загального обсягу); Харківська: 3496 куб. м (17% від загального обсягу); Закарпатська: 2343 куб. м (11,4% від загального обсягу); Київська область: 1856 куб. м (9% від загального обсягу). Більш детальну інформацію про незаконну рубку на деокупованих територіях можна буде отримати після розмінування.

⁵⁸ Інформація про незаконні рубки лісу на окупованих територіях у Херсонській, Луганській, Миколаївській, Запорізькій, Донецькій областях та АР Крим відсутня

У деокупованих районах, доступних для місцевих громад, було повідомлено про збільшення кількості незаконних рубок з метою заготівлі дров, що підтверджено лісівниками після отримання дозволу на доступ до більш небезпечних районів.

На деокупованих територіях, забруднених вибухонебезпечними предметами, вичерпних даних щодо незаконних рубок, які проводились російськими військами, немає – єдині дані, які є в наявності, свідчать про 1,95 тис. куб. м незаконно заготовленої деревини в Київській області. Повідомлення про незаконні рубки й експорт лісу російськими військами не можуть бути підтверджені цим звітом.

Інформації з частини тимчасово окупованих територій у Запорізькій, Луганській, Миколаївській, Донецькій та Херсонській областях та з АР Криму немає. На цих територіях мають місце численні порушення лісового законодавства, включаючи незаконну рубку.

Потенційною проблемою після війни може стати відсутність нормативно-правової норми щодо рубок, які проводяться Збройними Силами України безпосередньо в місцях дислокації, наприклад, для встановлення фортифікаційних споруд або з метою отримання дров. Розроблено, але не прийнято відповідну Постанову Уряду (проект), що регулює ці рубки. Цілком можливо, що ці типи рубок вважатимуться/класифікуватимуться, як незаконні через відсутність відповідної нормативної бази у країні.

3.10. Порушення процесів моніторингу лісів

Роботи з моніторингу лісів були припинені у 2016 р. через відсутність відповідного фінансування. Наразі жоден із відповідних процесів моніторингу не може бути проведений ні на окупованих, ні на деокупованих територіях через відсутність фінансування та/або через забруднення лісів вибухонебезпечними предметами. Це обмеження спричинить додаткові проблеми для міжнародної звітності щодо лісів для України через повну відсутність надійних даних (наприклад, цикл оцінки FOREST EUROPE/FAO/UNECE або FRA).

3.11. Лісове господарство (економіка)

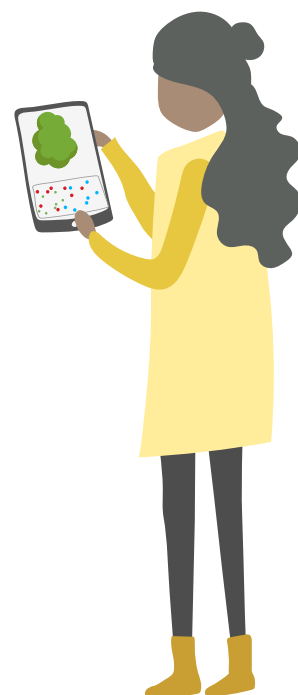
Незважаючи на війну та її наслідки, лісова галузь України продовжує виконувати свої зобов'язання перед національною економікою і суспільством.

У січні 2023 р. 20 державних лісгосподарських підприємств перебували в повній або частковій окупації та призупинили свою діяльність⁵⁹. Детальніше про окуповані ліси наведено в таблиці 2.

Важливо підкреслити неможливість забезпечення сталого управління лісами на 20% українських лісів через воєнні дії й забруднення вибухонебезпечними предметами. У Державному агентстві лісових ресурсів України повідомили про такі досягнення та проблеми:

Досягнення:

- У 2022 р. було висаджено близько **200 мільйонів дерев**, але з початком війни інформація про місця висадки була недоступна для громадськості (zelenakraina.gov.ua).
- Незважаючи на війну, є **спадкоємність створення потужностей для вирощування посадкового матеріалу із закритою кореневою системою**. Три з них запуснені у виробництво у 2022 р. в Житомирській, Івано-Франківській і Кіровоградській областях. Розширено вже існуючі потужності у Хмельницькій області.
- У 2022 р. видано адміністративне рішення про **передачу державним лісгосподарським підприємствам 1,8 тис. га природно залісених**

⁵⁹ <https://forest.gov.ua/agentstvo/vidkriti-dani/perelik-pidpriemstv-derzhlisagentstva-yaki-timchasovogo-prizupinili-diyalnist>

сільськогосподарських угідь. На цій території розроблено 193 проекти землеустрою або технічної документації на загальну площу 3136,07 га; присвоєно кадастрові номери для 3122,27 га.

- Вся **деревина на внутрішньому ринку, як і раніше, продається через електронні аукціони**, в тому числі й деревина, оброблена лісогосподарськими підприємствами.
- У сфері цифровізації в рамках аналітичної системи «ЕкоСистема» було включено пілотний проєкт, спрямований на електронну видачу лісорубних квитків (докладніше в главі 3.3.). Крім того, інформація про проведення санітарних рубок наразі доступна для зацікавленої громадськості. З січня 2022 р. всі документи, що супроводжують санітарні рубки, зібрані на офіційному сайті Державного агентства лісових ресурсів.

Проблеми:

- Українські експортери лісопродукції зіткнулися зі значними проблемами. Блокада чорноморських портів призвела до закриття азійських ринків для українського експорту, а логістика відправлення лісу в Азію іншими каналами виявилася не вигідною. Інші проблеми пов'язані із заборонаю експорту круглого лісу (все ще діє в Україні з 2015 року) та логістичними проблемами при експорті обробленої деревини та виробів з деревини. Це призвело до зниження цін на необроблену деревину (наприклад, ціна на соснову деревину знизилася в другій половині 2022 р. на 20–30%⁶⁰). Однак у I кв 2023 року ситуація з цінами на деревину почала повільно покращуватись⁶¹.
- У 2022 р. **обсяги заготівлі деревини були на 10% менші, ніж у 2021 р.** (15,9 млн куб. м у 2022 р. проти 17,6 млн куб. м у 2021 р.). Натомість обсяги заготівлі дров зросли на 15% (з 4 млн куб. м у 2021 році до 4,6 млн куб. м у 2022 р.)⁶². На деокупованих територіях зниження загального обсягу заготовленої деревини ще більше. Харківська область скоротила заготівлю деревини на 48%, Чернігівська – на 30%, Київська – на 33%.
- Загалом у 2022 р. загальний **обсяг реалізації лісоматеріалів скоротився** на 1813 млн куб. м і як наслідок дохід державних лісогосподарських підприємств зменшився на 80 млн євро. З урахуванням зниження цін на реалізовану деревину загальна сума **недоотриманого доходу від реалізації деревини** склала 142 млн євро. Це призвело до 57,5 млн євро **втрат податків** від лісового сектору⁶³.
- За підсумками минулого року, як свідчать дані Асоціації деревообробних підприємств України, падіння переробки деревини склало від 35 до 55% залежно від виду ліспородукції. **Близько 40–50% українських переробників закрили свої виробництва.** До негативних факторів слід додати часті відключення електроенергії, які дестабілізують роботу переробних підприємств і призводять до подорожчання продукції, мобілізацію й падіння попиту на оброблену деревину на внутрішньому ринку через війну⁶⁴.
- Впродовж мисливського сезону 2022/2023 рр. **полювання в Україні не проводилося через обмеження** обласних адміністрацій на період війни, що призвело до недоотримання доходів власників мисливських угідь.

Особливий випадок: Дров'яна деревина

Заготівля дров відіграла надзвичайно важливу роль у 2022 р., як основного джерела енергії у зв'язку з енергетичною кризою. Державне агентство лісових ресурсів України розробило спеціальний онлайн-інструмент «ДроваЄ»⁶⁵, який має на меті спростити доступ суспільства до дров. Основна мета проєкту «ДроваЄ» – обмежити закупівлю на одну людину до 15 куб. м дров на кожен опалювальний сезон. Обов'язковим є використання банківської системи авторизації користувачів, що є 3-рівневою системою адміністрування, яка гарантує високий рівень законності. З грудня 2022 р. мобільний додаток «ДроваЄ» є частиною єдиної загальнодержавної екологічної автоматизованої інформаційно-аналітичної системи⁶⁶. У лютому 2023 р. 58 тисяч осіб були зареєстрованими як користувачі.

⁶⁰ <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/01/20/696162>

⁶¹ <https://informator.ua/uk/yaki-cini-na-drova-v-sichni-2023-roku-propoziciya-lisgospiv>, <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/04/19/699237>

⁶² <https://www.ukrforest.com>

⁶³ Дані Державного агентства лісових ресурсів

⁶⁴ <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/01/20/696162>

⁶⁵ <https://drovae.gov.ua>

⁶⁶ <https://eco.gov.ua>

Тим часом, у 2022 р. Уряд України виділив понад півмільярда гривень (13,5 млн євро) у 8 регіонів на закупівлю дров для безкоштовної роздачі населенню прифронтових територій (у деокупованих громадах Донецької, Дніпропетровської, Чернігівської, Харківської, Сумської, Херсонської, Миколаївської та Запорізької областей)⁶⁷.

У сезоні 2022–2023 рр. для населення відвантажено 2,75 млн куб. м дров для соціальних потреб – 533 тис. куб. м дров⁶⁸.

За даними Державного агентства лісових ресурсів України, з початку війни державні лісогосподарські підприємства передали на потреби Збройних Сил України: дрова (62 тис. куб. м), ліс-кругляк для будівництва фортифікаційних споруд (142 тис. куб. м) та оброблені лісоматеріали (27,8 тис. куб. м).

3.12. Питання управління

3.12.1. Урядові рішення та плани щодо процесу відновлення країни

Перший національний План відновлення був представлений Урядом України на конференції в Лугано 4–5 липня 2022 р⁶⁹. Представлений документ відображає основні напрямки відновлення національної економіки після війни, а також містить необхідні законодавчі зміни.

План розрахований на десять років і охоплює 15 сфер⁷⁰. На його впровадження в цілому потрібно понад 750 мільярдів доларів США; приблизно 250–300 мільярдів очікується одержати з партнерських грантів, 200–300 мільярдів – через позики або акціонерний капітал, а ще 250 мільярдів – через приватні інвестиції⁷¹.

Лісові пріоритети включені до глави про екологічну безпеку Плану відновлення України (2022)⁷². Термін реалізації лісових пріоритетів у першому національному Плані відновлення – до 2032 р. За оцінками Уряду, на реалізацію буде потрібно 427,19 млн євро. Серед інших лісових пріоритетів передбачені такі заходи:

- Розробка методики й оцінка шкоди і втрат, заподіяних лісовим розсадникам і збитків, заподіяних біоресурсам.
- Розробка плану заходів з реалізації Державної лісової стратегії й реалізації проєктів відновлення лісів на території, постраждалих внаслідок військової агресії РФ.
- Розвиток екологічного туризму, рекреаційне використання лісів.
- Відновлення роботи Держліспроекту і внесення змін до проєктів лісовпорядкування на постраждалих територіях.
- Удосконалення системи захисту лісів від пожеж, що існує.
- Покращення лісової інфраструктури.
- Перехід на механізовану систему заготівлі деревини.
- Відновлення лісових природоохоронних територій, що постраждали від війни.
- Реалізація проєктів, спрямованих на адаптацію лісів до зміни клімату та перехід до наближеного до природи лісівництва з формуванням лісів природного складу та структури.

3.12.2. Імплементация лісової стратегії

Після ухвалення «Державної стратегії управління лісами в Україні до 2035 р.» (див. главу 1.4.1) у грудні 2021 р. було розроблено план дій щодо її реалізації, але через війну, що

⁶⁷ <https://www.kmu.gov.ua/npas/deiaki-pytannia-nadannia-subventsii-z-a1139>

⁶⁸ <https://www.facebook.com/photo/?fbid=2026961647648114&set=a.164705430540421>

⁶⁹ <https://www.urc2022.com>

⁷⁰ 1. Оборона й безпека; 2. Інтеграція в ЄС; 4. Енергетична незалежність і Зелена угода; 5. Стимулювання бізнес-середовища;

6. Забезпечення конкурентного доступу до фінансування; 8. Розвиток секторів економіки, що створюють додаткову

вартість; 9. Логістика; 10. Модернізація регіонів і житлово-комунального господарства; 11. Модернізація соціальної

інфраструктури; 12. Удосконалення освітньої системи; 13. Оновлення системи охорони здоров'я; 14. Розвиток культурної

й спортивної систем; 15. Проведення цілеспрямованої та ефективної соціальної політики

⁷¹ https://uploads-ssl.webflow.com/621f88db25fbf24758792dd8/62c166751fcf41105380a733_NRC%20Ukraine%27s%20Recovery%20Plan%20blueprint_ENG.pdf

⁷² https://uploads-ssl.webflow.com/621f88db25fbf24758792dd8/62dadb5a1f01740ae90479d9_22.07.2022_Ecosafety_Eng.pdf

триває, роботу було відкладено. Нині Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України знаходиться в процесі підготовки змін до вищезгаданої стратегії.

Паралельно розглядалися відповідні шляхи ефективного реформування інституційної структури у сфері лісового господарства на основі вимог Державної лісової стратегії. Після тривалих дебатів Кабінет Міністрів України прийняв Постанову від 7 вересня 2022 р. № 1003.⁷³

Відповідно до цієї Постанови ліквідовано обласні управління Державного агентства лісових ресурсів України і створено міжрегіональні управління (новий формат). Загалом кількість управлінь, які виконують функції реалізації політики на регіональному рівні, зменшилася з 24 до 9. Станом на лютий 2023 р., всі міжрегіональні управління (нового формату) вже функціонували. Варто зазначити, що лісові заповідники, національні парки й інші природоохоронні об'єкти, що перебували у підпорядкуванні обласних управлінь лісового та мисливського господарства, передані у безпосереднє підпорядкування Державного агентства лісових ресурсів України.

На виконання зазначеної Постанови створено нове державне спеціалізоване лісогосподарське підприємство «Ліси України», яке підпорядковується Державному агентству лісових ресурсів України. Зараз до його складу входять 9 міжрегіональних управлінь, що координують практичну діяльність 145 лісових філій (колишніх державних лісогосподарських підприємств)⁷⁴. Загальна кількість філій, які планується відкрити, становить 164. Ця робота все ще не завершена з огляду на окупацію частини території України⁷⁵. Новостворене підприємство виконує всі роботи, пов'язані з лісом, такі як садіння, догляд за лісом, заготівля та продаж деревини.

Постанова передбачає подальше перетворення державного спеціалізованого лісогосподарського підприємства «Ліси України» в акціонерне товариство, 100 відсотків акцій якого належатиме державі. Відповідний проект уже розроблено⁷⁶.

3.12.3. Нормативно-правові зміни

Нижче наведено інші рішення, ухвалені після початку війни:

- Закон України від 20 червня 2022 р. № 2321-IX передбачає поправки до кількох вже існуючих законів і спрямований на ідентифікацію та збереження самосійних лісів (які раніше були покинутими сільськогосподарськими угіддями)⁷⁷. В Україні, за оцінками різних експертів, близько 500 тис. га лісів, які офіційно такими не вважаються. Тривають такі дії: визначення таких територій, спілкування з місцевою владою для підтримки зміни цільового призначення земель з сільськогосподарського на лісове та визначення майбутніх механізмів управління такими землями.
- Указ Президента № 675/2022 згідно з рішенням Ради національної безпеки і оборони України від 29 вересня 2022 р. про охорону, використання та відновлення лісів України на окремий період⁷⁸. Впродовж наступних 6 місяців після прийняття Указу очікувались конкретні зміни у законодавстві. Вони мають бути спрямовані на підвищення екологічної стабільності й підвищення фінансової стабільності лісогосподарських підприємств.
- Законом України від 15.03.2022 р. № 2132-IX призупинено термін сезону тиші для заготівля деревини з 15 квітня до 15 червня 2022 р.⁷⁹
- Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 05.10.2022 р. № 414 про затвердження Методики визначення

⁷³ <https://www.kmu.gov.ua/npas/deiaki-pytannia-reformuvannia-uprav-a1003>

⁷⁴ <https://www.facebook.com/ForestsOfUkraine>

⁷⁵ <https://www.facebook.com/ForestsOfUkraine>

⁷⁶ <https://forest.gov.ua/storage/app/sites/8/proekt/13.12.22/Закон%20про%20ПАТ%20Ліси%20України.pdf>

⁷⁷ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2321-20#Text>

⁷⁸ <https://www.president.gov.ua/documents/6752022-44229>

⁷⁹ <https://ips.ligazakon.net/document/T222132?an=1&lang=ua>

шкоди та збитків, завданих лісовому фонду внаслідок збройної агресії РФ⁸⁰. Експерти оцінять збитки, завдані земельним ділянкам лісового фонду, лісонасадженням, заповідним лісовим територіям, лісорозсадникам і мисливським угіддям. Також розглядатимуться збитки від пошкодження заготовленої лісової продукції, неотримані доходи лісокористувачів, втрата мисливських угідь, знищення або пошкодження біотехнічних об'єктів, мисливських тварин, знищення чи пошкодження гнізд, нір та інших середовищ існування тварин.

- Постанова Кабінету Міністрів України від 20.12.2022 № 1410⁸¹ про внесення змін до правил лісовідновлення. Ця постанова встановлює, зокрема: а) заборону відновлення лісів з використанням інвазійних порід дерев; б) єдині вимоги до циклу відновлення лісу; в) розширений перелік посадкового матеріалу для лісовідновлення, який передбачає можливість використання посадкового матеріалу із закритою кореневою системою.
- Постановою Кабінету Міністрів України від 25.11.2022 р. № 1339⁸² заборонено експорт паливної деревини у вигляді колод, хмизу, гілок, тріски чи стружки. Це мало на меті сприяти накопиченню паливної деревини в Україні (до 1 березня 2023 р.).
- Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 21.11.2022 р. № 499 про затвердження Порядку видачі посвідчень мисливця і щорічних контрольних карток обліку добутої дичини та порушень правил полювання. Серед іншого передбачається, що громадяни України зможуть отримувати адміністративні послуги у сфері мисливства незалежно від зареєстрованого місця проживання.
- Постановою Кабінету Міністрів України від 04.02.2023 р. № 105⁸³ встановлено порядок проведення рубання дерев і чагарників та використання одержаної при цьому деревини у разі зміни цільового призначення земельних лісових ділянок.
- Постановою Кабінету Міністрів України від 06.02.2023 р. № 112⁸⁴ затверджено Порядок здійснення лісовпорядкування. Планується, серед іншого, створення електронної бази даних, посилити залучення громадянського суспільства до підготовки лісовпорядного плану з урахуванням оцінки впливу на довкілля.
- Закон України від 24 лютого 2023 р. № 2952 IX про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо охорони лісів, розташованих поблизу державного кордону⁸⁵. Відповідно до Закону, певна частина лісів уздовж кордонів не вважатиметься лісовими екосистемами (ділянки 30–50 м від кордонів). На кордоні з РФ та Білоруссю, ділянки площею 2 км будуть передані для оборонних цілей замість лісогосподарських. Очевидно, що впровадження цього Закону призведе до зменшення площ лісів.
- Закон України від 20.03.2023 р. № 2973-IX про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо державного моніторингу навколишнього природного середовища, інформації про стан навколишнього природного середовища (екологічної інформації) та інформаційного забезпечення природокористування. Законом передбачені загальні вимоги до різних типів моніторингу довкілля. Закон набере чинності через 6 місяців після закінчення війни.
- Постанова Кабінету Міністрів України від 25.04.2023 р. № 388⁸⁶, що зосереджується на змінах порядку проведення національної інвентаризації лісів під час війни (наприклад, передбачається краще використання супутникових знімків).
- Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.05.2023 № 499⁸⁷ про затвердження Порядку створення охоронних зон для збереження біорізноманіття у лісах та Порядку створення охоронних зон для збереження об'єктів Червоної книги України.
- Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.05.2023 № 483⁸⁸ про реалізацію експериментального проєкту щодо видачі спеціального дозволу на спеціальне використання лісових ресурсів (лісорубного квитка) та сертифіката про походження лісоматеріалів та виготовлених з них пиломатеріалів в електронній формі.

⁸⁰ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1231-22#Text>

⁸¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1410-2022-%D0%BF#Text>

⁸² <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennia-zminy-u-dodatok-1-do-postanovy-kabinetu-ministriv-ukrainy-vid-29-hrudnia-2021-r-1424-1339-251122>

⁸³ <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-poriadku-vyrubuvannia-derev-i-a105>

⁸⁴ <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-poriadku-zdiisnennia-s112-70223>

⁸⁵ <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1676574>

⁸⁶ <https://www.kmu.gov.ua/npas/deiaki-pytannia-provedennia-natsionalnoi-inventaryzatsii-lisiv-u-period-voiennoho-s388-250423>

3.13. Лісова наука та освіта

Війна значно вплинула на лісову освіту та науку. Більшість дослідників з УкрНДІЛГА, розташованого в Харкові, були змушені переїхати до західної частини країни або за кордон. Через забруднення лісів вибухонебезпечними предметами неможливо проводити польові роботи на пробних площах, які були визначені для досліджень УкрНДІЛГА (наприклад, у Київській, Сумській, Чернігівській, Харківській та інших областях). Також є обмеження доступу до необхідного наукового обладнання і бази даних, особливо для тих, хто був змушений змінити місце проживання.

За повідомленнями Краснотростянецької лісової науково-дослідної станції в Сумській області

УкрНДІЛГА (знаходиться у східній частині України) має три підпорядкованих деокупованих підпорядкованих підрозділи. Один у Сумській області, який знищили разом із лабораторіями (див. фото Краснотростянецької лісової науково-дослідної станції вище). Знищено унікальну наукову бібліотеку і цінні архівні матеріали, пов'язані з результатами наукових досліджень впродовж майже 90 років. Ще два підпорядкованих деокуповані підрозділи в Київській і Харківській областях отримали пошкодження, також було знищено лісгосподарську техніку (за даними УкрНДІЛГА станом на 02 лютого 2023 р.). Наукова діяльність деокупованих підрозділів обмежена через процес розмінування, який триває. Три філії УкрНДІЛГА досі знаходяться на окупованій території та призупинили свою діяльність, а також одна в АР Крим.

УкрНДІґіріліс (знаходиться у західній частині України) не повідомляв про будь-який суттєвий вплив війни на його наукові об'єкти або дослідницьку роботу, окрім бюджетних обмежень, встановлених Урядом на проведення досліджень.

З початком війни всі навчальні курси у 2022 навчальному році були переведені в онлайн-формат. Більшість навчальних закладів у 2022 р. були змушені зробити перерву, окрім університетів Західних регіонів. У 2023 навчальному році відновлено частину очних курсів за умови:

- наявна кількість учнів у класах повинна відповідати кількості місць в укриттях;
- кожен навчальний заклад визначає тривалість і формат щотижня, відповідно до безпекової ситуації в регіоні.

Загалом реалізація освітніми закладами навчальної діяльності, а також можливість відвідувати студентами навчальні корпуси в окупованих регіонах та/або поблизу лінії фронту все ще є дуже проблематичною через нестабільність зв'язку та небезпеку нападів. Тому студенти на окупованих територіях можуть відвідувати очні заняття лише на нерегулярній основі.

Зараз студенти не підлягають мобілізації, але багато студентів і студенток пішли до лав Збройних Сил України на добровільній основі.

У питанні підвищення кваліфікації в лісовому господарстві наслідки є такими ж, включаючи зменшення частоти навчання через мобілізацію, проведенням усіх навчальних занять онлайн та проблеми з електроенергією, які потенційно можуть спричинити великі перешкоди проведенню навчань.

⁸⁷ <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-poriadku-stvorennia-okhoronnyk-a499>

⁸⁸ <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-realizatsiiu-eksperymentalnoho-proektu-shchodo-a483>

ГЛАВА 4. ВИЗНАЧЕНІ ПРІОРИТЕТИ Й ПОТРЕБИ ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ І СТАЛОГО УПРАВЛІННЯ ЛІСАМИ УКРАЇНИ

Перелік першочергових потреб, необхідних для відновлення лісів і лісового господарства в Україні в коротко- та середньостроковій перспективі, визначено Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України у відповідь на запит пана Оздеміра, Федерального міністра продовольства та сільського господарства Німеччини (лист від 03.11.2022 р. № 25/1-34/14960-22, Додаток 2).

Короткострокові пріоритети здебільшого спрямовані на відновлення інфраструктури та об'єктів, пошкоджених та/або зруйнованих війною. Середньострокові пріоритети спрямовані здебільшого на покращення і посилення сталого управління лісами в Україні. На це впливатиме війна, що триває, яка призведе до певних обмежень і браку коштів.

Однією з основних перешкод для сталого управління лісами на деокупованих територіях є необхідність розмінування, про що в листі не наголошується напряму, але про що неодноразово згадували представники Державного агентства лісових ресурсів України та Мінприроди під час відповідних семінарів процесу Ліси Європи (наприклад, 23 березня 2023 р.).

Примітка: за роботи з розмінування Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України відповідальності не несе.

Короткострокові пріоритети включають п'ять підкомпонентів:

A.1 Відновлення роботи Укрдержліспроекту.

Цей пріоритет є складним і включає три підкомпоненти:

1. Підтримка відновлення пошкоджених і зруйнованих потужностей Укрдержліспроекту.
2. Визначення лісів, забруднених вибухонебезпечними предметами, які становлять загрозу людському життю і біорізноманіттю.
3. Цифровізація управління лісами і створення Єдиної геоінформаційної системи й аналітичної системи управління лісами.

A.2 Підтримка захисту лісів від пожеж.

Цей пріоритет потребує конкретної підтримки через надання різного обладнання, яке було втрачене.

A.3 Відновлення потужностей для вирощування посадкового лісового матеріалу й відновлення лісів, що постраждали від війни.

Цей пріоритет є складним, і конкретний обсяг необхідної підтримки не може бути визначений до завершення військових дій і оцінки загального збитку лісового господарства від війни. Однак попередня конкретна пропозиція стосується необхідності відновлення лісорозсадницького комплексу в Лимані Донецької області.

A.4 Реконструкція і розвиток лісової інфраструктури.

Цей пріоритет містить три підкомпоненти:

1. Інвентаризація зруйнованих та пошкоджених об'єктів лісотранспортної інфраструктури.

2. Розробка нормативних законодавчих актів щодо проєктування, будівництва й утримання лісових доріг.
3. Будівництво 1500 км лісових доріг.

A.5 Відновлення зруйнованого лісогосподарського обладнання й техніки державних лісогосподарських підприємств.

У цьому пріоритеті наведено конкретний перелік пошкодженого і знищеного обладнання станом на жовтень 2022 р. (за винятком пошкодженого/знищеного обладнання для захисту лісів від пожеж, зазначеного у пункті A.2).

Середньострокові пріоритети включають шість підкомпонентів:

B.1 Зміцнення потенціалу лісового господарства у сфері захисту лісів від пожеж, шкідників і хвороб.

Відновлення пошкодженого і знищеного обладнання для захисту лісів від пожеж у короткостроковій перспективі вимагатиме у подальшому нарощування потенціалу і заходів щодо посилення системи, що існує у цій сфері.

Більш детально описано пріоритети щодо захисту лісів від шкідників і хвороб і підкреслено необхідність виконання заходів (див. Додаток 2).

B.2 Розвиток комплексної системи моніторингу лісів в Україні.

B.3 Впровадження в Україні сучасних методів оцінки та встановлення відповідності лісового репродуктивного матеріалу.

Цей пріоритет відповідає вимогам до адаптації українського законодавства до законодавства ЄС, а саме Директиви Ради 1999/105/ЄС від 22.12.1999 р.

B.4 Сприяння переходу на механізовані способи заготівлі деревини з використанням харвесторів і форвардерів.

B.5 Розробка практичних рекомендацій щодо впровадження раціональних методів планування й будівництва лісових доріг у гірській місцевості.

B.6 Розвиток мисливського господарства.

Примітка: першочергові потреби відновлення лісового господарства в Україні в коротко- і середньостроковій перспективі, визначені Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України, відповідають пріоритетам і положенням першого національного плану відновлення, представленого Урядом України на конференції в Лугано 4-5 липня 2022 р. (див. главу 3.12.1).

ГЛАВА 5. ОПИС ІСНУЮЧИХ ДВОСТОРОННІХ ТА БАГАТОСТОРОННІХ ПРОЄКТІВ І ВНЕСКІВ IN-KIND

5.1 Двосторонні й багатосторонні проєкти

Згідно з оглядом існуючих міжнародних проєктів, що мають відношення до лісового господарства, у 2023 р. імплементується 13 міжнародних проєктів.

Ці поточні проєкти можна класифікувати таким чином: 4 – зосереджені на захисті та збереженні природи або на підтримці природоохоронних територій в Україні, 4 – зосереджені на підвищенні кваліфікації та/або пов'язані з освітою, 1 – інфраструктурний проєкт у Карпатському регіоні, 1 – проєкт з національної інвентаризації лісів, 1 – проєкт з підвищення стійкості лісів, 1 – націлений на ланцюг створення додаткової вартості та 1 – на екосистемні послуги й засоби до існування.

ЄС фінансує п'ять проєктів в Україні через різні схеми фінансування (наприклад, GCP/UKR/012/EC, HUSKROUA/1701/LIP/009, EU4Environment і 2 проєкти HORIZON – див. Додаток 3 щодо більш детальної інформації).

Водночас, неурядові організації є одними з ключових учасників у сфері реалізації проєктів підтримки відновлення українського лісу й лісового сектору (наприклад, WWF-Україна, FORZA, Франкфуртське зоологічне товариство тощо).

Більш детальну інформацію про міжнародні проєкти, спрямовані на підтримку лісів і лісового господарства в Україні, узагальнено у Додатку 3.

5.2 Внески in-kind⁸⁹

Після початку війни гуманітарну допомогу надавали німецькі, польські та латвійські лісники. Кілька країн висловили свою підтримку відновленню лісового сектору й лісів в Україні з самого початку війни. Наприклад, чеський лісовий журнал «Lesnická práce» провів кампанію збору коштів, спрямовану на підтримку відновлення Укрдержліспроєкту (зібрано 50 тис. євро). Також PEFC Німеччина надала кошти (50 тис. євро) на відновлення деяких пошкоджених об'єктів у Київській, Сумській, Чернігівській областях і Укрдержліспроєкту.

Після ухвалення міністерського рішення FOREST EUROPE, Секретаріат FOREST EUROPE у співпраці з країнами-членами, спостерігачами й зовнішніми експертами, що входили до експертної групи допомоги Україні, спрямовував та координував можливі заходи підтримки українських лісів і лісового сектору України. Здійснено такі заходи та/або дії:

- Безкоштовне членство в установах лісового профілю і програмах (від EUSTAFOR і EUFORGEN)
- Організація й проведення навчання (у тому числі проведено Австрією, Португалією, GFMC)
- Збільшення фінансової підтримки існуючих проєктів (наприклад, Німеччиною, ЄС)

⁸⁹ До внесків in-kind відноситься обмін досвідом, тренінги, підвищення кваліфікації, пожертвування, навчання тощо.

- Процес збору коштів (наприклад, WWF)
- Поставка спецтехніки (наприклад, Литвою, Польщею, Італією)
- Обмін досвідом, підвищення кваліфікації (наприклад, організовано Литвою, Бернським університетом прикладних наук, Португалією, Фінляндією, Канадою)
- Дорожня карта, розроблена для підтримки відновлення України в межах діяльності Карпатської конвенції
- Розробка лісової стратегії для підтримки процесу відновлення в Україні (регіональним офісом FAO в Україні)
- Посилення наукової співпраці (наприклад, з боку Бернського університету прикладних наук, Університету Еберсвальде, Університету Анже, EFI, IAASA, IUFRO).
- Організація міжнародних заходів (наприклад, IUFRO/IAASA, GFMC).
- Розробка нових проєктних пропозицій (наприклад, Швецією, Чеською Республікою, Тартуським університетом, Бернським університетом прикладних наук).

Кілька країн (наприклад, Швеція, Латвія, Швейцарія, Ірландія, Італія, Словаччина) й міжнародні лісові організації та ГО (наприклад, CEPF, «Озеленення України») висловили свою готовність активно підтримувати, а дехто з них ініціював прямий обмін інформацією з українською владою для подальшого визначення напрямку і обсягу підтримки. Наразі МСОП розглядає можливість підтримати післявоєнне відновлення, приділяючи особливу увагу збереженню видів, охоронюваним територіям і відновленню середовища проживання.

Більш детальну інформацію про надані внески в натуральній формі наведено в Додатку 4 до цього звіту.

FOREST EUROPE підкреслює, що цей огляд базується на доступній інформації та яка є в наявності станом на час підготовки звіту і не може вважатися вичерпною.

ГЛАВА 6. АНАЛІЗ ПРОГАЛИН МІЖ НАЯВНОЮ ДВОСТОРОННЬОЮ Й БАГАТОСТОРОННЬОЮ ПІДТРИМКОЮ ТА ПРІОРИТЕТНИМИ ПОТРЕБАМИ

У таблиці 6 показано порівняння між пріоритетним списком коротко- й середньострокових потреб, представленим українським Урядом (див. главу 4), і поточними проєктами й поточними внесками in-kind (див. главу 5), а також проєктними пропозиціями.

Можна зробити висновок, що:

1. Незважаючи на кілька доступних проєктів і заходів, жодна з визначених пріоритетних потреб не отримує повної підтримки для повного забезпечення вимог, перелічених національними органами влади.
2. Більшість першочергових потреб вимагають суттєвих інвестицій для відновлення/ реконструкції пошкоджених і зруйнованих об'єктів та інфраструктури. Декілька проєктів, реалізованих міжнародними лісовими організаціями, громадськими організаціями й іншими суб'єктами, зосереджені на наданні консультаційних послуг з питань, пов'язаних з лісом, з обмеженими інвестиційними можливостями.
3. Надання достатньої підтримки українському лісовому сектору та його лісам є предметом координації між різними державними органами (на національному та міжнародному рівнях). У більшості випадків можна відзначити, що уряди європейських країн не вважають лісове господарство головним пріоритетом, тоді як зосередження на гуманітарній підтримці та продовольчій безпеці вважаються більш актуальними. Тому існує потреба сприяти та навіть краще координувати підтримку між відповідними країнами та всередині них, включивши лісове господарство як пріоритет у їхні програми підтримки (наприклад, програма розмінування або реконструкція зруйнованих будівель та іншої інфраструктури).

4. У 2023 р. кількість внесків in-kind та взаємодія між міжнародними акторами та Урядом України для підтримки лісів і лісового сектору почала зростати; обговорення базувалися на списку пріоритетів за сприяння FOREST EUROPE. Цю позитивну тенденцію слід посилити й постійно підтримувати FOREST EUROPE та іншими зацікавленими учасниками, такими як міжнародні організації (наприклад, FAO).

Таблиця 6. Порівняння списку пріоритетів, поточних проєктів, внесків in-kind та проєктних пропозицій

№	Першочергові потреби (наведені в Додатку 2)	Проекти та підтримка: наявні та заплановані		Впровадження пріоритетних потреб (вирішено, переважно вирішено, частково вирішено, не вирішено) та коментарі
		Коротка назва	Напрям існуючої підтримки	
А. Короткострокові пріоритети				
A1	Відновлення роботи Укрдержліспроєкту, включаючи			
	A.1.1 відновлення пошкоджених і зруйнованих потужностей Укрдержліспроєкту	Українсько-німецький проєкт W-UKR21-01	Часткове відновлення пошкодженого обладнання НІЛ і забезпечення ресурсами	Вирішено частково.
		Внески in-kind від: Чеський лісовий журнал і PEFC Німеччина	Зосередження на матеріальних втратах	Для виконання цього пріоритету потрібне значне фінансування для відновлення пошкоджених / зруйнованих офісних будівель і обладнання.
	A.1.2 визначення лісів, забруднених вибухонебезпечними предметами, які становлять загрозу людському життю і біорізноманіттю	немає	немає	Не вирішено. Приблизні оцінки проводять державні лісогосподарські підприємства, але рівень роботи є недостатнім для отримання вичерпної картини
	A.1.3 цифровізація ведення лісового господарства та створення Єдиної геоінформаційно-аналітичної системи управління лісами	Проект FAO GCP/UKR/012/EC	Удосконалення електронного обліку деревини	Вирішено частково.
		Проектні пропозиції: Швеція Чехія Тартуський університет	Підготовка комплексного плану лісовпорядкування з врахуванням питань використання недревної продукції лісу	Щодо вдосконалення планування управління лісами – необхідна подальша робота щодо внесення змін до існуючої процедури підготовки лісовпорядних планів, враховуючи деокуповані території, забруднені вибухонебезпечними предметами (безпека роботи / нові методики проти відсутності спроможності та достатнього фінансування польових робіт) Щодо цифровізації – декілька проєктних пропозицій наразі готові, але для задоволення потреб у цифровізації знадобиться додаткове фінансування.
			Нетворкінг і обмін досвідом у цифрових технологіях	
			Можлива підтримка в оцінці шкоди, пов'язаної з лісами, за допомогою дистанційного зондування та можлива підтримка в оцінці ситуації на територіях, забруднених вибухонебезпечними предметами, у межах планування управління лісами	
	Розвиток потенціалу методів повітряного лазерного сканування для інвентаризації вуглецю в лісах			
	A.2	Підтримка посилення захисту лісів від пожеж	Внески in-kind від:	5 пожежних модулів з Польщі, 5 пожежних автомобілів і 300 комплектів пожежного одягу з Литви, а також 2 пожежні вантажівки й інше обладнання від міста Рамплмаа
Польщі, Литви, міста Рамплмаа (Естонія)				Наданого обладнання і навчання недостатньо. Реалізація цього пріоритету потребує інвестицій (наприклад, можливе використання вживаного обладнання) Примітка: обладнання з Італії ще в процесі оцінки
Італії			Італія (буде уточнено)	
Глобального центру моніторингу пожеж (GFMC) і Португалії			Навчання і тренінги	

№	Першочергові потреби (наведені в Додатку 2)	Проекти та підтримка: наявні та заплановані		Впровадження пріоритетних потреб (вирішено, переважно вирішено, частково вирішено, не вирішено) та коментарі
		Коротка назва	Напрямок існуючої підтримки	
A.3	Відновлення потужностей для вирощування посадкового лісового матеріалу та відновлення пошкоджених лісів	Часткова підтримка польської державної лісової компанії	Поставка техніки для підготовки ґрунту та посіву	Не вирішено. Впровадження цього пріоритету вимагає інвестицій і оцінки завданої шкоди після закінчення війни. Наразі недостатньо інформації щодо обсягів робіт, необхідних для відновлення лісів і лісокультурних об'єктів (наприклад, відновлення розсадників і фізичних робіт з відновлення лісів). За попередньою фінансовою оцінкою, відновлення Лісорозсадницького комплексу в Лимані Донецької області потребує коштів на загальну суму 767 тис. євро.
A.4	Реконструкція і розвиток лісової інфраструктури, включаючи			
	A 4.1 – інвентаризація зруйнованих та пошкоджених об'єктів лісотранспортної інфраструктури;	немає	немає	Не вирішено. Реалізація цього пріоритету потребує інвестицій.
	A 4.2 – розробка нормативних законодавчих актів щодо проєктування, будівництва й утримання лісових магістралей.	немає	немає	Не вирішено
	A 4.3 - будівництво 1500 км лісових магістралей	немає	немає	Не вирішено. Реалізація цього пріоритету потребує інвестицій і планування
A.5	Відновлення зруйнованого потенціалу державних лісогосподарських підприємств щодо лісогосподарського обладнання та техніки	немає	немає	Не вирішено. Реалізація цього пріоритету потребує інвестицій і планування.

№	Першочергові потреби (наведені в Додатку 2)	Проекти та підтримка: наявні та заплановані		Впровадження пріоритетних потреб (вирішено, переважно вирішено, частково вирішено, не вирішено) та коментарі
		Коротка назва	Напрям існуючої підтримки	
В. Середньострокові пріоритети				
В.1	Зміцнення потенціалу лісового господарства щодо охорони лісів від пожеж, захисту від шкідників та хвороб, включаючи:			
	В1.1 – посилення охорони лісів від пожеж	101003890 – FirEUrisk Проектна пропозиція в межах дослідження, орієнтованого на рішення для розвитку (SOR4D)	Очікуються наукові рекомендації щодо зменшення ризиків виникнення лісових пожеж для населених пунктів і підвищення стійкості соснових лісів до пожеж і зміни клімату	Вирішено частково. Основні географічні райони FirEUrisk включають Чорнобильську зону; є можливість отримати додаткове фінансування для розширення сфер інтересів. Примітка: існує гостра потреба у нарощуванні потенціалу та оновленні відповідного обладнання для пожежогасіння
	В 1.2 – поліпшення й посилення захисту лісу від шкідників і хвороб біологічними засобами	немає	немає	Не вирішено. Реалізація цього пріоритету потребує інвестицій. Примітка: Може бути вирішено Генеральним управлінням лісового господарства (Туреччина) як предмет попередньої домовленості, досягнутої перед війною. Це ще не підтверджено.
	В 1.3 – розробка національної стратегії боротьби з поширенням інвазійних організмів у лісах України	TCP/RER/ 3801	Підготовка трьох національних планів дій у надзвичайних ситуаціях для різних інвазійних видів	В основному вирішено. Робота триває, додаткова підтримка може врахувати проблему, пов'язану з поширенням шкідників і хвороб на територіях, забруднених вибухонебезпечними предметами
	В 1.4 – модернізувати лабораторії державних лісозахисних підприємств для мікологічних і генетичних досліджень	немає	немає	Не вирішено. Реалізація цього пріоритету потребує інвестицій і планування. Примітка: Може бути вирішено Генеральним управлінням лісового господарства (Туреччина) як предмет попередньої домовленості, досягнутої перед війною. Це ще не підтверджено.
	В 1.5 - підвищення рівня ранньої діагностики і виявлення осередків масового розмноження небезпечних шкідників і хвороб за допомогою методів дистанційного моніторингу	немає	немає	Не вирішено. Реалізація цього пріоритету потребує інвестицій і планування.

№	Першочергові потреби (наведені в Додатку 2)	Проекти та підтримка: наявні та заплановані		Впровадження пріоритетних потреб (вирішено, переважно вирішено, частково вирішено, не вирішено) та коментарі
		Коротка назва	Напрямок існуючої підтримки	
B.2	Розвиток комплексної системи моніторингу лісів в Україні	немає	немає	Не вирішено. Реалізація цього пріоритету потребує інвестицій і планування. Це може бути предметом інвестицій і консультаційних послуг і/або може бути охоплено подальшими проектами FAO.
B.3	Впровадження сучасних методів оцінки та встановлення відповідності лісового репродуктивного матеріалу	немає	немає	Не вирішено. Реалізація цього пріоритету потребує інвестицій і планування. За попередньою оцінкою для цього буде потрібно 250 тис. євро.
B.4	Сприяння переходу на механізовані способи заготівлі деревини з використанням харвестерів і форвардерів	немає	немає	Не вирішено. Реалізація цього пріоритету потребує інвестицій і планування. Необхідна детальна попередня оцінка інвестицій: 150 харвестерів (80 млн євро); 450 форвардерів (140 млн євро); 30 скідерів (4 млн євро); 30 скідерів (4 млн євро); 50 систем для повітряного трелювання (2 млн євро).
B.5	Розробка практичних рекомендацій щодо впровадження методики планування і будівництва гірських лісових доріг	In-kind: Австрійське Федеральне Міністерство сільського, лісового господарства, регіонів та водного господарства	Теоретичний та практичний тренінг стосовно будівництва лісових доріг	Вирішено частково. Реалізація цього пріоритету потребує інвестицій і планування.
B.6	Розвиток мисливського господарства	немає	немає	Не вирішено. Реалізація цього пріоритету потребує інвестицій і планування.

ГЛАВА 7. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПЛАНУ ВІДНОВЛЕННЯ ДЛЯ ГАРАНТУВАННЯ СТАЛОГО УПРАВЛІННЯ ТА ВІДНОВЛЕННЯ ЛІСОВОГО СЕКТОРУ В ДОВГОСТРОКОВІЙ ПЕРСПЕКТИВІ

7.1. Огляд звітів і оцінок, виконаних іншими міжнародними організаціями

7.1.1. Оцінка екологічних наслідків, пов'язаних з війною

Після початку війни міжнародні фінансові установи й неурядові політичні й дослідницькі організації почали розробляти плани економічного відновлення з різним ступенем деталізації. Крім того, різняться оцінки необхідного фінансування. Найактуальніші звіти:

- Публікація Світового банку⁹⁰ (21 квітня 2022 р.) про короткострокову допомогу Україні та довгострокові потреби у відбудові з подальшою оцінкою необхідних коштів у розмірі 349 мільярдів доларів.
- Лондонський Центр досліджень економічної політики (CEPR) оприлюднив План реконструкції України⁹¹ (5 квітня 2022 р.) з забезпеченням орієнтовної вартості від 200 до 500 мільярдів євро, яка зростає в міру продовження війни. У серпні 2022 р. CEPR видав Макроекономічну політику для України під час війни⁹², що окреслює політику, необхідну для виведення української економіки на стійку траєкторію впродовж війни.

Екологічні наслідки війни були оцінені й вивчені кількома міжнародними інституціями у 2022 та 2023 рр.

- **Світовий банк.** У серпні 2022 року Світовий банк опублікував звіт «Швидка оцінка шкоди та потреб в Україні». Звіт підготовлено у співпраці з Урядом України та Європейською Комісією⁹³ і в ньому представлено першу комплексну оцінку наслідків війни в двадцяти різних секторах після вторгнення РФ (період 24 лютого – 1 червня 2022 р.). У ньому також викладені фінансові потреби для надійного, інклюзивного та стійкого відновлення й

⁹⁰ <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099608405122216371/pdf/IDU08c704e400de7a048930b8330494a329ab3ca.pdf>

⁹¹ <https://cepr.org/system/files/2022-06/BlueprintReconstructionUkraine.pdf>

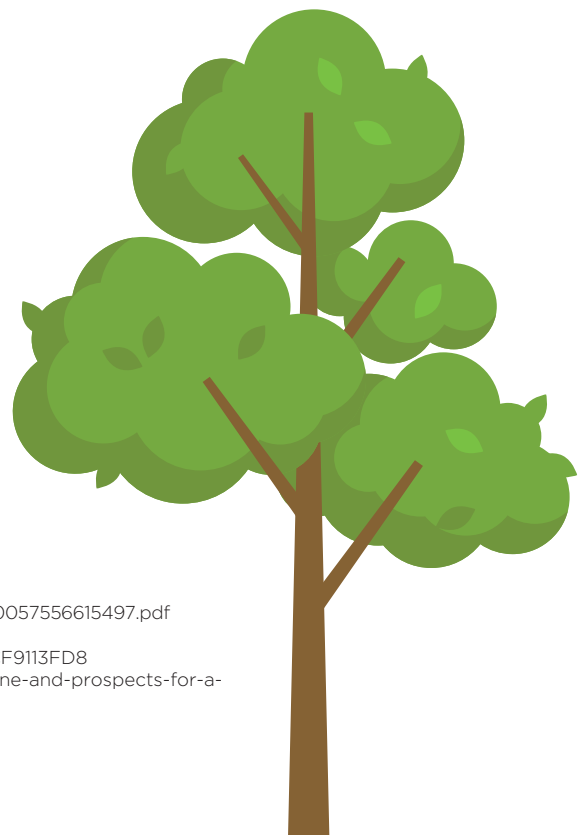
⁹² <https://cepr.org/voxeu/columns/macroeconomic-policies-war-time-ukraine>

⁹³ <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/099445009072214673/p17884307f533c0cc092db0b3281c452abb>

реконструкції, з наданням дорожньої карти для планування. Що стосується лісового господарства, то основні виклики включають забруднення вибухонебезпечними предметами та підвищений ризик лісових пожеж.

- Згідно з оновленою оцінкою **Світового банку** «Швидка оцінка шкоди та потреб» (лютий 2022 р. – лютий 2023 р.)⁹⁴, збитки в лісовому секторі оцінюються в понад 1,5 мільярда доларів США, а втрати – у 523 мільйони доларів США. За оцінками, загальна площа, забруднена вибухонебезпечними предметами, становить 1,8 мільйона га, що призводить до 62% оцінених загальних втрат через нездатність лісів надавати свої екосистемні послуги.
- **WWF-Україна** спільно з **Регіональним центром моніторингу пожеж у Східній Європі та Центром глобального моніторингу пожеж (GFMC)** опублікували звіт «Лісоуправління на територіях, забруднених вибухонебезпечними предметами»⁹⁵. Він містить довідкову інформацію, необхідну для розуміння принципів і процедур роботи із забрудненням лісів вибухонебезпечними предметами, рекомендації щодо адаптації практики сталого управління лісами на забруднених територіях та оцінки шкоди на природоохоронних територіях.
- **Карпатська Конвенція** представила дослідження «Вплив війни на природне середовище Карпат в Україні» (жовтень 2022 р.). У цьому звіті надано короткий огляд природного середовища України та прогресу, досягнутого в його охороні, зосереджуючись на Карпатському регіоні України. Тут також описуються екологічні збитки і збитки у наданні екосистемних послуг. Основні наслідки для заповідних природних територій пов'язані з мобілізацією персоналу та втратами особового складу, відсутністю основних засобів і матеріалів, зменшенням фінансування, а також стрімким зменшенням операційних можливостей, частково через передачу транспортних засобів та іншої техніки для військових потреб.
- **ЮНЕП** підготувала попередній огляд впливу війни на довкілля у 2022 р.⁹⁶ У випадку лісового господарства йдеться про збільшення кількості лісових пожеж внаслідок військових дій, що призвело до руйнування екосистем.
- **ОЕСР**⁹⁷ опублікувала свою першу оцінку під назвою «Реакція політики ОЕСР на наслідки війни в Україні» (1 липня 2022 р.). Вона містить загальні зауваження щодо екологічної шкоди без конкретного посилання на лісове господарство.
- **ОБСЕ** розпочала у жовтні 2022 р роботу з оцінки наслідків війни проти України для навколишнього середовища та варіантів протидії (кінцева дата передбачається у 2025 р., онлайн-ресурс недоступний).
- **FAO** підготувала кілька оцінок шкоди, пов'язаної з війною, у сферах своєї компетенції (наприклад, сільське господарство, рибальство). Що стосується лісового господарства, поточна методологія готується та обговорюється з відповідальними експертами лісового господарства України. Це буде перша оцінка, яка зосереджуватиметься лише на наслідках війни для лісового сектору та лісів (наприклад, деревина та недеревна лісова продукція).
- У межах **німецько-українського проекту «Технічна підтримка розробки лісової політики та впровадження національної лісової інвентаризації»** було проведено короткий аналіз очікуваних наслідків поточної війни та післявоєнних наслідків для державного лісового господарства та лісових ресурсів України. Аналізи були проведені в липні 2022 р.
- **Екодозор** (інформаційна платформа) поширює інформацію про екологічні наслідки та ризики війни в Україні⁹⁸ за допомогою детальних місячних

⁹⁴ <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099184503212328877/pdf/P1801740d1177f03c0ab180057556615497.pdf>

⁹⁵ <https://wwf.ua/?7609966/UXO-forest-management>

⁹⁶ <https://wedocs.unep.org/handle/20.500.11822/40746?jsessionid=6E95645EECC6DF09C58715CCF9113FD8>

⁹⁷ <https://www.oecd.org/ukraine-hub/policy-responses/environmental-impacts-of-the-war-in-ukraine-and-prospects-for-a-green-reconstruction-9e86d691>

⁹⁸ <https://www.ecodozor.org/index.php?lang=en>

карт, що показують стан екологічного ризику по всій країні. Розробка й підтримка інформаційної системи здійснюється за підтримки Zoë Environment Network (Швейцарія), Координатора проєктів ОБСЄ в Україні, гуманітарної ініціативи REACH та Екологічної програми ООН. Окрім надання карт, видається також аналітичний бюлетень⁹⁹.

- Команда **«ForestCom»** (ГО) провела громадське опитування для отримання експертної інформації від п'яти груп зацікавлених сторін (громадських активістів, експертів з охорони довкілля, працівників лісового господарства, працівників деревообробної промисловості та природоохоронців різних установ) щодо наслідків війни (період 1–13 грудня 2022 р., всього 51 відповідь¹⁰⁰ була одержана).

Крім того, для підтримки екологічної експертизи в Україні **уряд Швеції та офіс ПРООН в Україні** оголосили в березні 2023 р. про створення Координаційного центру з оцінки шкоди, завданої довкіллю, з початковими інвестиціями в 6,7 млн доларів США впродовж 2023–2025 рр. Центр відповідатиме за моніторинг і реєстрацію характеру, величини та значущості відповідного впливу на довкілля¹⁰¹. ЄЕК ООН створила міжвідомчу групу для координації оцінки шкоди довкіллю в Україні¹⁰².

7.1.2. Існуючі рекомендації щодо процесу відновлення лісового господарства й суміжних галузей

- **Світовий банк.** У звіті «Швидка оцінка шкоди та потреб в Україні» (див. вище) рекомендовано функціональний огляд інституцій у секторі з акцентом на модернізованому плануванні та застосуванні найкращих методів заліснення та лісовідновлення для кліматично-розумного лісового господарства. Запропоновано провести дослідження, спрямоване на створення вуглецевих проєктів, готових для інвесторів, і створення потенціалу для масової зайнятості в лісорозведенні та лісовідновленні. Оцінка RDNA2 вказує на: а) оцінки відновлення розсадників і потужностей для вирощування посадкового матеріалу із закритою кореневою системою; б) відновлення потужностей лісовпорядкування й розмінування як пріоритет (що потребує загалом 11,6 млн доларів). Загальні потреби у реконструкції лісового господарства становлять за оцінками Світового банку 1453,3 млн дол.
- **WWF** опублікував свої рекомендації щодо відновлення лісів у двох звітах. У першому звіті «Лісоуправління на територіях, забруднених вибухонебезпечними предметами»¹⁰³, зазначалося про необхідність розроблення спеціального стандарту для сталого управління лісами на територіях, забруднених вибухонебезпечними предметами, та спеціальної методології для розмінування лісів. Другий звіт на тему «Україна – стійке економічне відновлення для людей і природи»¹⁰⁴ (у співпраці з Boston Consulting Group) містить конкретні рекомендації щодо відновлення лісів. В ньому рекомендується, зокрема: а) розробка стратегії управління лісовими масивами, пошкодженими або знищеними війною, включаючи питання розмінування; б) покращення цифровізації операцій, пов'язаних із лісом; в) покращення охорони лісів від незаконних рубок; г) підготовка стратегії відновлення лісів та лісорозведення; е) покращення пов'язаних з лісом ланцюжків доданої вартості.

7.2. Рекомендації експертів FOREST EUROPE для України

Рекомендації, наведені нижче, слід розглядати як попередній перелік для вирішення поточних викликів в Україні, з урахуванням того, що війна все ще триває і унеможлиблює повну оцінку шкоди в країні.

⁹⁹ <https://www.ecodozor.org/index.php?lang=en>

¹⁰⁰ <https://ecodozor.org/report/report.php?month=2023-01&lang=en>

¹⁰¹ <https://forestcom.org.ua/en/news-post/yak-vijna-vplivula-na-lisovu-gospodarku-ukrayini-uzagalnene-spriynyattya-zacikavlenih-storin>

¹⁰² <https://www.undp.org/ukraine/press-releases/new-coordination-center-assess-environmental-impacts-war-ukraine>

¹⁰³ <https://unece.org/environment/press/unece-convenes-inter-agency-group-coordinate-assessment-environmental-damage>

¹⁰⁴ <https://www.flipbookpdf.net/web/site/2ef2c0fla189d641b022755598dfbe525cf8d82aFBP24817486.pdf.html>

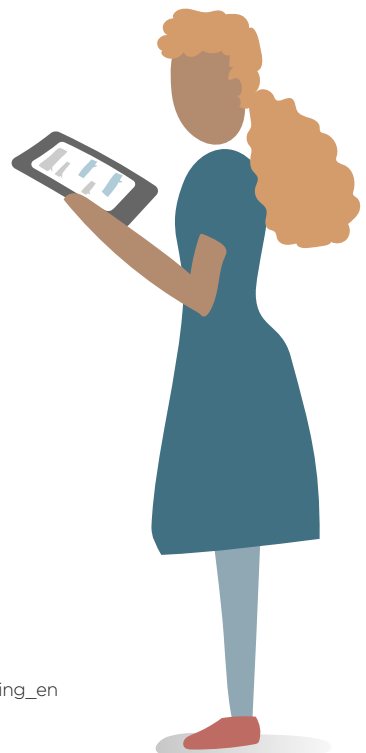
Рекомендації/пріоритети, які необхідно розглянути терміново:

- оцінка та розмінування лісових територій з урахуванням необхідності спеціальних процедур, спеціального обладнання та чіткого картографування лісів, забруднених вибухонебезпечними предметами (наприклад, нерозірваними боєприпасами) на основі доступної інформації з попередніх обстежень. Пріоритетом також слід вважати забезпечення відповідної спеціальної підготовки працівників лісової галузі;
- ведення лісового господарства на територіях, що постраждали від воєнних дій, на основі уточнених планів лісовпорядкування, що містять правила безпеки для працівників лісу, вимоги до заходів та особливий порядок отримання дозволу на проведення рубок лісу, у тому числі санітарних.

Наступні загальні рекомендації важливі для подальшого зміцнення сталого управління лісами в Україні та відновлення пошкоджених і знищених лісів.

Посилення лісовпорядного планування

- **Удосконалення та/або зміна підходів і процедур лісовпорядного планування.** Збитки, завдані Укрдержліспроекту, ускладнюють виконання всіх зобов'язань щодо підготовки та внесення змін до проєктів лісовпорядкування. Необхідно розглянути зміни в підходах до планування ведення лісового господарства, включаючи кращі можливості, які надає використання супутникових знімків, лазерного сканування та цифрових рішень для поєднання ведення лісового господарства з лісовпорядним плануванням. Також для пошкоджених територій необхідно мати не тільки конкретні положення щодо відновлення лісів, виходячи з поточної ситуації, але й певний план дій для його досягнення. Під час підготовки рекомендацій доцільно взяти до уваги Керівні принципи ЄС щодо сприятливого для біорізноманіття лісорозведення, лісовідновлення та посадки дерев, які все ще обговорюються¹⁰⁵.
- **Оцінка й відновлення лісів в Україні.** Це було одним із головних пріоритетів українського лісового господарства до війни, у повній відповідності до Указу Президента 228/2021¹⁰⁶. Необхідно провести точну оцінку постраждалих територій та розробити стратегію й детальну дорожню карту лісовідновлення (наприклад, включаючи необхідні санітарні рубки й відновлення пошкоджених розсадників, обладнання та персонал).
- **Наближене до природи лісівництво та впровадження еколого безпечних технологій.** Забезпечення наближеного до природи лісівництва, яке застосовується лише в регіонах Карпат, має бути розширено, щоб охопити рівнинні території України, де це доцільно, і це має бути включене до відповідних нормативних документів. Подальше впровадження екології безпечних технологій, особливо в лісозаготівлях, є важливим і потребує значних фінансових коштів на нове обладнання. Крім того, особливу увагу слід приділяти захисту старовікових лісів та пралісів відповідно до вищезазначених Керівних принципів ЄС щодо біорізноманіття.
- **Питання адаптації до та пом'якшення наслідків зміни клімату мають бути включені до планів сталого управління лісами.** Ще до війни не було достатніх базових нормативних вимог і спостерігалось недостатнє впровадження заходів, спрямованих на пом'якшення наслідків й адаптацію лісового господарства до зміни клімату. Складено наукові рекомендації; реалізація цих рекомендацій вимагатиме послідовної роботи та внесення змін до чинного законодавства й практики сталого управління лісами. Рекомендується посилити роботу в цьому напрямку, використовуючи кращі практики інших європейських країн та інтегруючи ці практики в плани сталого управління лісами України. Слід розглянути можливість роботи над включенням

¹⁰⁵ https://environment.ec.europa.eu/publications/guidelines-biodiversity-friendly-afforestation-reforestation-and-tree-planting_en

¹⁰⁶ <https://www.president.gov.ua/documents/2282021-39089>

лісів та зеленої інфраструктури в національне планування для покращення природного капіталу та стійкості до зміни клімату.

- **Удосконалення національної інвентаризації лісів (НІЛ).** Роботу з національної інвентаризації лісів розпочали ще у 2021 р., але у 2022 р. через війну вдалося виконати лише частину робіт. Необхідно внести суттєві зміни в методику (наприклад, оцінка забруднених територій) виконання НІЛ на всій території. Необхідно вирішити фінансове питання, щоб гарантувати ефективну роботу на місцях і подолати брак обладнання, необхідного для проведення робіт.

Управління лісами

- **Зміцнення інституційних структур у лісовому господарстві та завершення процесу розподілу функцій управління.** Урядом України проведено всі необхідні підготовчі кроки – перегляд функцій Державного агентства лісових ресурсів України, реформування регіональних управлінь Держлісагентства, створення ДП «Ліси України» замість великої кількості малих лісогосподарських підприємств. Державне агентство лісових ресурсів України підготувало зміни до чинного законодавства, що мають на меті розмежувати відповідальність працівників державної лісової охорони й лісової охорони всіх постійних лісокористувачів та власників лісів. Пропозиція все ще очікує на розгляд.

Охорона та захист лісів

- **Подальше зміцнення системи охорони лісів від пожеж, захисту від шкідників і хвороб.** Детальні рекомендації щодо підтримки боротьби з пожежами в зонах, забруднених вибухонебезпечними предметами, були надані відповідними експертами під час семінару «Запобігання лісовим пожежам в Україні під час війни» (див. Додаток 5 до цього звіту). Необхідно надалі впроваджувати цей документ. Щодо шкідників і хвороб, рекомендується створити належну систему біологічних засобів захисту й подальшу розробку національних стратегій боротьби з поширенням інвазійних видів. Це має підвищити рівень ранньої діагностики та виявлення осередків масового розмноження небезпечних шкідників і хвороб у лісах, наприклад, за допомогою методів дистанційного моніторингу.
- **Охорона природи на деокупованих територіях і оцінка біорізноманіття.** Після закінчення війни і розмінування лісових насаджень буде необхідна спеціальна оцінка втрати біорізноманіття кожної із заповідних територій включно із породним складом, місцями проживання та екосистемною функціональністю. У випадках, коли відбулися втрати або погіршення стану біорізноманіття природоохоронних територій, повинна бути встановлена процедура, яка повинна передбачати відновлення довоєнного статусу захисту або зміни захисного статусу (якщо неможливо відновити довоєнний стан). Заповідні території потребуватимуть значних інвестицій для відновлення пошкоджень і відновлення зруйнованих офісів та обладнання. У цьому випадку рекомендується посилити міжнародну допомогу на деокупованих природоохоронних територіях.
- **Створення функціональних зв'язків для вирішення наскрізних питань збереження біорізноманіття, боротьби з повеннями та посухами, покращення якості води та зберігання вуглецю.** Краще управління лісами має забезпечувати збалансоване надання різноманітних екосистемних послуг і підтримувати зусилля з адаптації до зміни клімату та пом'якшення наслідків таких змін. Будучи учасником Сендайської рамкової програми зі зменшення ризику стихійних лих, Україна також має продовжити вивчення потенціалу та ролі підтримки та відновлення лісових екосистем для підвищення стійкості до катастроф, пов'язаних із кліматом.

- **Підвищення фінансової стабільності лісового господарства та сталого управління лісами.** Повне відновлення українського лісового господарства і вдосконалення сталого управління лісами в Україні потребує значних інвестицій. Рекомендується використовувати систему стимулів (наприклад, субсидій або звільнення від податків), особливо для лісових підприємств, спрямованих на покращення фінансової стабільності та сприяння використанню еколого безпечних технологій. Також одним із рішень може стати встановлення системи оплати екосистемних послуг. Екосистемні послуги в Україні оцінюються, але немає встановленого механізму схем їх оплати. Слід вивчити варіанти компенсації вуглецю та зелених облігацій.
- **Ринок деревини: післявоєнні дії.** Рекомендується розробити процедуру й аналіз для оцінки попиту й пропозиції на деревину та недержавну лісову продукцію в післявоєнних умовах для прийняття політичних рішень та коливань ринку.
- **Транспортна інфраструктура.** Щільність лісових доріг в Україні дуже низька (від 3,0 км/1000 га до 13,5 км/1000 га залежно від лісорослинної зони)¹⁰⁷. Це не дозволяє ефективно використовувати лісові ресурси і є обмеженням для охорони лісів. Необхідно провести інвентаризацію зруйнованих і пошкоджених об'єктів лісотранспортної інфраструктури, розробити нормативи проектування, реконструкції та утримання лісових доріг.

Цифровізація

- **Зв'язки з громадськістю і цифровізація.** Впродовж останніх кількох років було впроваджено кілька цифрових рішень, спрямованих на спрощення лісових операцій, забезпечення прозорості і надання суспільству кращого доступу до інформації, пов'язаної з лісом. Ця робота вимагає додаткового фінансування для того, щоб гарантувати її продовження. Рекомендовано продовжити роботу зі створення «Єдиної геоінформаційної та аналітичної системи управління лісами», як єдиного рішення для управління процесами, сервісами, реєстрами та інформацією про лісове господарство в Україні, а міжнародні організації запрошуються до довгострокової підтримки цієї роботи.

Освіта і дослідження в галузі лісового господарства

- **Удосконалення науки про ліс.** Враховуючи досвід інших європейських країн, рекомендується вдосконалити підходи до проведення наукових досліджень в Україні, зокрема:
 - » поліпшити та зміцнити взаємозв'язок між лісовою наукою та практикою управління лісами (наприклад, своєчасне визначення тем досліджень, краще використання результатів наукових досліджень для прийняття рішень, переглянути якість результатів досліджень та відповідних виплат);
 - » посилити потенціал лісових досліджень (наприклад, подальший розвиток потенціалу українських дослідників у використанні сучасних технологій, співпраця з міжнародними дослідницькими установами та подання заявки на міжнародні проекти) та створити умови, необхідні для підвищення інвестиційної привабливості науки та освіти.
- **Посилення освіти в галузі лісового господарства.** За останні десятиліття в Україні зросла кількість освітніх закладів, які надають освіту в галузі лісового господарства; така закономірність призвела до зниження якості освіти та надмірного попиту на роботу з боку випускників¹⁰⁸. У цьому випадку рекомендується посилити вимоги до якості освітніх програм шляхом впровадження нових методологій зі сталого управління лісами та передового досвіду, покращити співпрацю між навчальними закладами, в тому числі по всій країні, та між практиками лісового господарства.
- **Розвиток потенціалу та обмін досвідом.** Розвиток потенціалу необхідний у різних сферах сталого управління лісами, особливо з огляду на впровадження усіх

¹⁰⁷ <https://www.openforest.org.ua/180259>

¹⁰⁸ <https://ekoinform.com.ua/?p=5849>

рекомендацій, наведених вище. Особливу увагу слід приділити організації офлайн навчання в Україні для лісівників, зокрема з:

- » Захисту лісу від пожеж (наприклад, управління пожежами, навчання керівників пожеж, довгострокове планування тощо);
- » Інноваційних і цифрових рішень в управлінні лісами (наприклад, використання супутникових знімків і лідарного сканування).

Необхідно налагодити обмін експертами та міжрегіональні процеси навчання щодо найкращих практик від різних загальноєвропейських та міжнародних експертів, пов'язаних із лісами (наприклад, адаптація до зміни клімату, рішення, засновані на захисті природі, плата за екосистемні послуги тощо). Тому важлива активна участь українських експертів у різноманітних міжнародних процесах та ініціативах.

7.3. Запропоновані майбутні кроки для української влади

Секретаріат FOREST EUROPE розробив такі пропозиції, що можуть бути корисними українській владі для отримання допомоги у подальшому відновленні та зміцненні сталого управління лісами в Україні.

7.3.1 Вступ до ЄС

Україна подала заявку на членство в ЄС у лютому 2022 р. та отримала статус кандидата в ЄС у червні 2022 р. З 2017 р. діє угода про асоціацію, партнери постійно працюють над її реалізацією. Метою є подальше поглиблення політичної асоціації та економічної інтеграції України з ЄС. Стосовно лісового господарства слід розглянути та повністю реалізувати такі пункти:

1. Лісовий репродуктивний матеріал

Директиву Ради 1999/105/ЄС від 22 грудня 1999 року щодо продажу лісового репродуктивного матеріалу необхідно перенести в національне законодавство. Наразі розроблено та перебуває на розгляді у Верховній Раді України проєкт Закону України про лісові репродуктивні ресурси¹⁰⁹.

2. Правозастосування та управління у лісовому господарстві

- Імплементация статті 294 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС¹¹⁰. Ця стаття вимагає співпраці, спрямованої на покращення правозастосування та управління у лісовому законодавстві, а також сприяння торгівлі законними та стійкими лісовими продуктами. Основні питання, які розглядаються: розподіл лісових функцій різних державних органів, прозорість ринку деревини, національна інвентаризація лісів та електронна система обліку деревини.
- Імплементация Регламенту EU/995/2010¹¹¹, що встановлює обов'язки операторів, що розміщують деревину та вироби з деревини на ринку. Відповідно до цього Регламенту деревина та вироби з деревини, розміщені на ринку ЄС, повинні пройти процедуру належної перевірки оператором ЄС. Наразі схвалений новий Регламент 2023/1115¹¹² Європейського Парламенту та Ради щодо надання на ринку ЄС, а також

¹⁰⁹ http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=75796

¹¹⁰ The European Union-Ukraine Association Agreement is a European Union Association Agreement between the European Union (EU), the European Atomic Energy Community (Euratom), Ukraine and the EU's 28 member states

¹¹¹ <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:295:0023:0034:EN:PDF#:~:text=Obligations%20of%20operators-1,timber%20products%20on%20the%20market>

¹¹² <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32023R1115&qid=1687793950763>

експорту з ЄС певних товарів і продуктів, пов'язаних із знищенням та деградацією лісів, і про скасування Регламенту (ЄС) 995/2010. Порівнюючи новий Регламент з Регламентом EU/995/2010, можна виділити наступні пункти:

- » Положення поширюється не лише на деревину, а й на інші товари, які можуть бути отримані внаслідок рубки та деградації лісів, у тому числі велику рогату худобу та сою, які можуть бути актуальними для України.
- » Крім імпорتنих і вітчизняних товарів, це стосується також експортних товарів.
- » Оператори та великі трейдери повинні не лише проводити процедуру оцінки, але й вводити необхідну інформацію до відповідної інформаційної системи.
- » Існує різниця в процедурі для великих і малих операторів і трейдерів щодо проведення належної перевірки та відстеження, а також використання інформаційної системи в цьому відношенні.
- » Серед інших документів, які необхідно надати, необхідна геолокація місць заготівлі деревини. Крім того, необхідно довести, що після заготівлі деревини ні знеліснення, ні деградації лісу не відбувається.

Очікується, що всі вимоги вищезазначеного Регламенту набудуть чинності після 30 грудня 2024 року (30 червня 2025 року для мікро- та малих підприємств). Регламент (ЄС) № 995/2010 скасовується з 30 грудня 2024 р. Проте Регламент (ЄС) № 995/2010 продовжує застосовуватися до 31 грудня 2027 р. до деревини та виробів з деревини, які були вироблені до 29 червня 2023 р. і розміщені на ринку з 30 грудня 2024 року.

- Регламент Ради ЕС/2173/2005 щодо правозастосування, управління та торгівлю у лісовому господарстві (FLEGT)¹¹³. Цей Регламент встановлює правила для схеми ліцензування FLEGT для імпорту деревини до ЄС. Ця схема ліцензування реалізується через угоди про добровільне партнерство з країнами-виробниками деревини. Зараз між ЄС та деякими третіми країнами укладаються угоди про добровільне партнерство.
- Охорона природи та кліматична нейтральність, включаючи Директиву 2009/147/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 30 листопада 2009 року про збереження диких птахів; Директива Ради 92/43/ЄЕС від 21 травня 1992 року про збереження природних середовищ існування та дикої фауни і флори; Регулювання ЗЗЗЛГ. Реалізація вищезазначених законодавчих актів є обов'язком Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів і може мати подальші наслідки для лісового господарства.

7.3.2 Співпраця з міжнародними організаціями лісівничого профілю, екологічними громадськими організаціями, науково-дослідними інститутами та іншими відповідними зацікавленими сторонами

Під час виконання ініціативи ми відчули важливість співпраці з партнерами, які працюють у сфері охорони довкілля і лісового господарства, і дослухалися до їхньої точки зору.

Таким чином, наша пропозиція полягає в тому, щоб у процесі відновлення лісового господарства підтримувати та зміцнювати співпрацю з міжнародними організаціями, пов'язаними з лісами, екологічними громадськими організаціями, дослідницькими установами та іншими відповідними зацікавленими сторонами, з метою співпраці та/або створення спільних проєктів і заходів для отримання подальшої підтримки для роботи з відновлення і зміцнення сталого управління лісами в Україні.

FAO та ЄЕК ООН є ключовими гравцями у сфері лісового господарства, а ЮНЕП, включаючи Секретаріат Карпатської конвенції і МСОП, є одними з ключових міжнародних організацій у сфері охорони довкілля. Взаємодія з ними повинна бути посилена в короткостроковій, середньостроковій і довгостроковій перспективі, щоб гарантувати повне відновлення. WWF України та Франкфуртське зоологічне товариство (FZS) є відповідними зацікавленими особами у сфері охорони природи та збереження біорізноманіття.

¹¹³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32005R2173&qid=1684939201770>

ПРООН, Світовий банк, EUSTAFOR є активними учасниками і можуть провести плідні консультації та надати цінні поради для майбутньої підтримки за запитом. IUFRO, IASAA, EFI, EUFORGEN і європейські університети є важливими партнерами в галузі освіти та досліджень.

Щодо інших важливих учасників, які працюють у країні, слід згадати FORZA, GFMC, FSC, PEFC, ForestCom, з якими слід підтримувати та продовжувати активні обміни та співпрацю.

7.3.3 Доступ до офіційної допомоги розвитку (ODA) та міжнародних лісових фінансових фондів і механізмів

Україна за своїм статусом не має доступу до багатьох міжнародних лісових фінансових фондів, таких як GCF¹¹⁴, REDD+¹¹⁵, Фонд адаптації¹¹⁶ тощо. Однією з можливостей отримати фінансування, пов'язане з лісами, від міжнародних фінансових установ є GEF¹¹⁷. Однак більше можливостей може бути доступними у разі їх регулярної перевірки на веб-сайті Координаційного центру з питань фінансування лісів Форуму ООН з лісів¹¹⁸.

На європейському рівні ЄС надає кілька можливостей, а саме:

- **Європейська політика сусідства**¹¹⁹. Інструмент сусідства, розвитку та міжнародного співробітництва (NDICI) набув чинності у 2021 р. та діє до 2027 р. NDICI-G ENP присвячено підтримці питань цифровізації та посилення технологій відповідно до законодавства ЄС і найкращих практик через довгострокові політичні цілі Східного партнерства. За цим інструментом можлива двостороння допомога та регіональні програми.
- **Транскордонна співпраця**¹²⁰. Транскордонна співпраця (CBC) є ключовим елементом політики ЄС щодо своїх сусідів. Європейська транскордонна співпраця, відома як Interreg A, підтримує співпрацю між регіонами принаймні двох різних держав-членів, що безпосередньо межують одна з одною або прилягають до них. Вона спрямована на вирішення спільних завдань, визначених спільно в прикордонних регіонах, і використання невикористаного потенціалу зростання в прикордонних областях, з одночасним посиленням процесу співпраці з метою загального гармонійного розвитку ЄС. Ці транскордонні програми складаються з 49 внутрішніх програм, 24 зовнішніх (10 IPA та 14 NEXT) і програми PEACE+. Теоретично співпраця у лісовому господарстві й суміжних сферах може бути охоплена такими програмами:
 - » **Програма Interreg VI-A NEXT** – Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна¹²¹. Прийнята в листопаді 2022 р. Чинна для 3 областей України (Закарпатська, Івано-Франківська, Чернівецька). Конкурс пропозицій у межах Програми Interreg VI-A NEXT Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2021-2027 очікується на початку наступного року.
 - » **Програма Interreg VI-A NEXT** – Польща-Білорусь-Україна¹²². Чинна для 6 областей України (Волинська, Рівненська, Львівська, Тернопільська, Закарпатська, Івано-Франківська). Перший конкурс пропозицій для програми Interreg NEXT Польща-Україна 2021-2027 розпочався у травні та триватиме до кінця липня 2023 р.
 - » **Програма Interreg VI-A NEXT** – Румунія-Україна¹²³. Чинна для 4 областей України (Закарпатська, Івано-Франківська, Чернівецька, Одеська). Перший конкурс пропозицій для програми Interreg NEXT Польща-Україна 2021-2027 розпочався у травні та тривав до кінця липня 2023 р.

¹¹⁴ Green Climate Fund - https://unfccc.int/process/bodies/funds-and-financial-entities/green-climate-fund?gclid=Cj0KCQiAutyFbHcMARIsAMgcRJS437ZwFYpoj10FNJRdUefhSBhW296W5QoIs2STQW_lpfIRzPp1N-EaAla9EALw_wcB

¹¹⁵ Програма співробітництва Організації Об'єднаних Націй зі скорочення викидів від збезліснення та деградації лісів у країнах, що розвиваються <https://www.un-redd.org/about/programme>

¹¹⁶ https://unfccc.int/Adaptation-Fund?gclid=Cj0KCQiAutyFbHcMARIsAMgcRJDWR9VNF4uNRyJMg39hMwWn9er-mVVmA7TjFXA4CL3Pmtu8kEfgrsaAg3AEALw_wcB

¹¹⁷ Глобальний екологічний фонд <https://www.thegef.org>

¹¹⁸ <https://forest-finance.un.org/content/browse-our-database-financing-opportunities>

¹¹⁹ https://www.eeas.europa.eu/eeas/european-neighbourhood-policy_en#7146

¹²⁰ https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/european-neighbourhood-policy/cross-border-cooperation_en
https://ec.europa.eu/regional_policy/policy/cooperation/european-territorial_en

¹²¹ <https://huskroua-cbc.eu>

¹²² <https://www.pbu2020.eu/en>

¹²³ <https://www.ro-ua.net/en>

- » **Програма Interreg VI-B – Дунай.** Чинна для 4 областей України¹²⁴ (Закарпатська, Івано-Франківська, Чернівецька, Одеська). Недостатньо інформації про доступність конкурсу.
- » **Програма Interreg VI-B NEXT** – Басейн Чорного моря. Чинна для 5 областей України¹²⁵ (Донецька, Запорізька, Миколаївська, Херсонська, Одеська). Перший конкурс запущений в березні 2023 р. (тривалістю 3 місяці), а другий – у 2024 р.
- **Програма LIFE**¹²⁶ – є важливим європейським інструментом для розробки і впровадження європейської політики в галузі природи та довкілля. LIFE фокусується саме на урядах, дослідницьких організаціях, компаніях і громадських організаціях (ГО).
- **Програми Європейського Союзу, що підтримують дослідників і освітні установи**¹²⁷. Наприклад, Erasmus+ (програма ЄС з освіти, навчання, молоді та спорту), програма Horizon Europe з досліджень та інновацій; програма Євроатома з досліджень і навчання; програма «Креативна Європа», що підтримує культурний, творчий та аудіовізуальний сектори.

Міжвідомча донорська координаційна платформа була запущена в січні 2023 р. для координації короткострокової і довгострокової підтримки з боку міжнародних донорів і фінансових установ на підтримку української економіки¹²⁸.

Для підтримки українських дослідників створено додаткові інформаційні джерела та спільноти:

- **ERA4Ukraine**¹²⁹. Цей портал акумулює всі наявні джерела підтримки українських дослідників, як з офіційних джерел ЄС, так і з окремих членів ЄС та асоційованих членів.
- **#ScienceForUkraine**¹³⁰ – це громадська група волонтерів-дослідників і студентів з академічних закладів Європи та всього світу. Вона працює як платформа для тих, хто потребує допомоги, і тих, хто може надати допомогу. Наприклад, Німецько-українське академічне товариство¹³¹ (неприбуткова організація) також містить на своєму веб-сайті список корисних посилань для підтримки українських дослідників у фінансуванні їхніх досліджень.

У наведеному вище списку могли бути пропущені деякі фінансові джерела, оскільки вони невідомі авторам.

¹²⁴ <https://www.ro-ua.net/en/home-2021-2027>

¹²⁵ <https://blacksea-cbc.net/interreg-next-bsb-2021-2027>

¹²⁶ https://cinea.ec.europa.eu/programmes/life_en

¹²⁷ https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/european-neighbourhood-policy/countries-region/ukraine_en

¹²⁸ https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/eu-ukraine-standing-together_en

¹²⁹ <https://euraxess.ec.europa.eu/ukraine>

¹³⁰ <https://scienceforukraine.eu>

¹³¹ <https://ukrainet.eu>

ГЛАВА 8. ВИСНОВКИ

Війна в Україні має значний негативний вплив на довкілля і природні ресурси, що призводить до довгострокових наслідків у процесі відновлення лісів і лісового сектору. Основні проблеми пов'язані з:

- Неможливістю ведення сталого лісового господарства на значній частині лісів. Наразі понад 10% українських лісів все ще окуповані внаслідок російського вторгнення, а на вже деокупованих територіях управління лісами ускладнено через забруднення вибухонебезпечними предметами та важкодоступністю територій.
- Зменшення обсягів заготівлі деревини пов'язано із забрудненням лісів вибухонебезпечними предметами та неможливістю проведення заходів щодо запобігання лісовим пожежам та захисту від шкідників і хвороб.
- Значний відсоток деревообробних підприємств уже закрито через воєнні дії та окупацію. Деякі підприємці перенесли своє виробництво, деякі знову відкрили після деокупації, але більшість із них все ще закриті¹³². Інші негативні наслідки – мобілізація, нестабільне електропостачання і зниження попиту на продукцію з деревини на внутрішньому ринку.
- Серйозне пошкодження і руйнування нерухомого майна та обладнання обмежує відновлення лісового сектору в середньостроковій і довгостроковій перспективі через обмеженість фінансових коштів у державному бюджеті. Крім того, ця ситуація вплине на можливі досягнення в цифровізації та забезпеченні прозорості в лісовому господарстві.
- Руйнування Укрдержліспроекту та пов'язані з цим проблеми унеможливили своєчасне внесення змін до лісовпорядних планів та оцінку пов'язаних з цим збитків, що є важливим для початку процесу відновлення.
- Вже повідомлялося про втрату біорізноманіття та лісових екосистемних послуг, що потребує складних процесів відновлення. У деяких випадках їх неможливо відновити (наприклад, спалені реліктові ліси, втрачені місця гніздування або рідкісні види). Необхідна детальна оцінка деокупованих територій з високою цінністю для біорізноманіття.
- Зниження якості досліджень і лісової освіти, через виклики, які постали під час війни (наприклад, відсутність доступу до освітніх закладів, відсутність тренінгів та обмежені ресурси), особливо в деокупованих районах.
- Українське лісове господарство має дуже обмежений доступ до зовнішніх джерел фінансування через проблеми відповідності вимогам, мовні бар'єри, велике адміністративне й бюрократичне навантаження, обмежений персонал і обмежену спроможність працювати над цим питанням. Тому важливо подолати ці виклики.

Україна, як держава, і центральні органи виконавчої влади у галузі лісового господарства зокрема, не можуть повністю вирішити згадані вище виклики в короткостроковій, середньостроковій або довгостроковій перспективі. Відновлення сектору також залежить від процесу розмінування та безпечного доступу до земель, що вимагатиме значного часу та ресурсів.

Україні та українським громадянам надано значну міжнародну гуманітарну й військову підтримку, але ця підтримка буде потрібна ще довго. Одним з обмежень є те, що лісове господарство не вважається пріоритетом на цьому етапі процесу відновлення ні на національному, ні на міжнародному рівнях, але вимагає інвестицій.

¹³² <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/01/12/695865>

Короткий огляд переліку пріоритетів, наданого українським Урядом та існуюча підтримка, викладена в главі 6 щодо лісів і лісового сектору, показує, що надається недостатньо підтримки для задоволення потреб країни у відновленні лісового сектору.

Знищення певних елементів сталого управління лісами створює можливість покращити розвиток сектору, з зосередженням на обміні досвідом та двосторонній співпраці. Нові та сучасні практики планування та моніторингу управління лісами, використання цифрових рішень, посилення збереження біорізноманіття, оцінка екосистемних послуг і застосування заходів з адаптації до зміни клімату та пом'якшення їх наслідків – це деякі приклади, які можна було б і далі розвивати в країні.

Крім того, враховуючи масштаби шкоди для навколишнього середовища, управління та відновлення лісів слід розглядати як наскрізне питання із залученням різних органів влади (наприклад, відповідальних за воду та сільське господарство), які забезпечують комплексний ландшафтний підхід та фінансові стимули для лісового сектору та за його межами.

Моніторинг і координація підтримки на міжнародному рівні українських лісів і лісового сектору, уникнення дублювання зусиль і ефективне використання наявних ресурсів є ключовим аспектом. Це один із головних внесків міністерського рішення FOREST EUROPE. Відділ зв'язку Бонна зосередив свою масштабну роботу з серпня 2022 р. на об'єднанні зусиль національних і міжнародних організацій для посилення їхніх знань, детального розуміння фактичної ситуації та обміну досвідом між партнерами для кращого відновлення українського лісового сектору та лісів під час і після війни. Очікується, що міжнародні лісові організації та партнери продовжуватимуть злагоджену роботу з підтримки українського лісового господарства.

Регіональне представництво FAO в Києві активно проводить дослідження і розробляє лісову стратегію для підтримки процесу відновлення лісового сектору в Україні в тісному контакті з національними органами влади та експертами FOREST EUROPE. Крім того, між експертами FAO та місцевою владою обговорюється оцінка шкоди та збитків, а також проєктна пропозиція щодо вдосконалення системи управління лісами в країні.

Координація і впровадження всієї міжнародної підтримки вимагає більшого залучення всіх відповідних міжнародних організацій, країн і зацікавлених сторін до активних дій.

ГЛАВА 9. ДОДАТКИ

Додаток 1. Міністерське рішення «Підтримка відновлення і сталого управління лісами України й лісовим сектором України».	52
Додаток 2. Перелік пріоритетів відновлення лісової галузі, визначений Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України.	54
Додаток 3. Короткий опис відповідних міжнародних проєктів, спрямованих на підтримку лісового господарства в Україні.	56
Додаток 4. Короткий опис відповідних внесків in-kind та пропозицій щодо підтримки лісового господарства в Україні.	61
Додаток 5. Повідомлення секретаріату FOREST EUROPE після семінару з розвитку потенціалу та обміну знаннями на тему «Запобігання лісовим пожежам в Україні під час війни».	66

Ministerial Decision

endorsed at the High-Level Policy Dialogue, 30 August 2022, Bonn, Germany

Supporting the recovery and sustainable management of Ukrainian forests and its forest sector

We, the Ministers of the FOREST EUROPE signatories¹, responsible for forests, forestry and forest related issues, in solidarity with Ukraine and the whole forest sector in Ukraine:

1. recall the FOREST EUROPE Helsinki Resolutions No. 1 on a Pan-European commitment to sustainable forest management in Europe, and No. 3 on Forestry Cooperation with Countries with Economies in Transition and emphasize the urgent need of Ukraine for broadly-based bilateral and multilateral cooperation in the forestry sector, while noting with appreciation the already existing cooperation and activities of signatories and international organisations.
2. express our willingness to support Ukraine in building back better its forest sector along with necessary reforms after the war-related breakdown in order to conserve, restore and sustainably manage its forests.

¹ The Republic of Belarus was not involved in this Ministerial Decision.

3. decide to apply the Rapid Response Mechanism in line with the current FOREST EUROPE Work Programme,
4. ask the Liaison Unit Bonn of FOREST EUROPE to organise the elaboration of a draft strategy document "Supporting the recovery and sustainable management of Ukrainian forests and its forest sector" and present this document for adoption at a FOREST EUROPE Expert Level Meeting in 2023.
5. ask the Expert Level Meeting at its meeting on 31 August 2022 to provide further technical guidance for the work towards elaborating the strategy document while ensuring the active participation of the relevant Ukrainian authorities on the basis of recommendations by Ukraine as well as FOREST EUROPE signatories and observer organizations.
6. invite all signatories, that are able to do so, to consider providing voluntary financial contributions in support of this work and subsequent implementation of the strategy.
7. invite international organisations such as UNECE, FAO or UNEP to participate in the preparations and support the implementation of the strategy within their respective mandates.

List of priorities for forest sector recovery defined by the Ministry of Environmental Protection and Natural Resources of Ukraine:

1) Restoration of the Ukrainian Forest Management Planning Association and full digitization of forest management. During hostilities, the Ukrainian Forest Management Planning Association - the organization responsible for conducting the national forest inventory and forest management planning (preparing forest management plans), suffered significant material losses (destroyed administrative building, special equipment and vehicles used for national forest inventory and forest management work were lost). Thus, in the implementation of this block of issues, both capital investments for the restoration of the destroyed/lost and the transition to more modern methods of forest management planning are needed, given the impossibility of ground survey of mined forest areas. It is necessary to ensure the identification of forest areas that pose threats to human life and health and forest biodiversity.

Digitization of forest management and national forest inventory should become an integral part of the creation and implementation of the Unified Geoinformation System and Analytical System of Forest Management as a unified solution for managing processes, services, registers and information about forestry in Ukraine. The above-mentioned works require financial and technological support.

2) Support of the forest protection forest against fires. As a result of military activities, the area of forest fires increased almost 100 times compared to the same period last year, which has a critical negative impact on the ecosystem and leads to a decrease in forest cover both in the country and in Europe as a whole. This problem is particularly acute and requires support in the southern and northeastern regions of Ukraine.

It is necessary to strengthen the technical and human potential for the prevention and extinguishing of forest fires in the conditions of war and climate change. As a result of the war, forestry in Donetsk, Zaporizhzhya, Luhansk, Mykolaiv, Kyiv, Sumy, Chernihiv, Kharkiv and Kherson regions lost a large amount of firefighting equipment. To restore forest protection against fires in the de-occupied territories, it is necessary to restore 104 forest fire stations, purchase and install 294 fire observation towers equipped with television surveillance systems, purchase 252 fire engines (including those with a supply of fire extinguishing substances from 4 to 8 tons - 73 units and 179 units with a supply of fire extinguishing substances from 0.7 to 1 ton and fire equipment and inventory), 310 fire engine pumps, 3 thousand knapsack forest sprayers, 394 tractors with tillage equipment, 47 quadcopters and 500 sets of firefighter protective clothing. Taking into account the need for firefighting, including in the territories adjacent to mined areas, it is necessary to provide for the possibility of providing fire tanks.

3) Restoration of capacities for growing planting forest material, restoration of forests that were damaged as a result of military operations, taking into account that about 40% of the territories of forest ecosystems were affected by military operations, 20% of the forest is not available for conducting SFM in a full amount as a result of military activities and mining. The implementation of this component requires a complex solution of issues and significant capital investments. A full assessment of lost planting capacity and reforestation/afforestation needs can be made after hostilities end. We will inform about the required scope of work as appropriate information is received on the assessment of the consequences of military actions for forestry. For example, we already could underline the need to restore the seed growing complex in the city of Lyman, Donetsk region.

4) Restoration and development of forest infrastructure. It is necessary to conduct an inventory of destroyed and damaged objects of forest transport infrastructure, develop and approve normative legal acts on the design, construction and maintenance of forest highways, construction of 1,500 km of forest highways.

5) Restore destroyed capacity of state forest enterprises in forest related equipment and machinery. The list of destroyed and damaged equipment is attached.

The needs of forestry in Ukraine in the medium term:

1. Strengthening the capacity of forestry in the field of protection forest against fires, pest and diseases. It is necessary to establish the production of biological preparations for the protection of forests from pests and diseases, to develop a national strategy to combat the spread of invasive organisms in the forests of Ukraine, to equip the laboratories of state forest protection enterprises with modern devices for mycological and genetic research, to improve the level of early diagnosis and detection of foci of mass reproduction of dangerous pests and diseases forest by using remote monitoring methods.

2. Development of a comprehensive forest monitoring system of Ukraine. Forest monitoring activities in Ukraine have stopped since 2016 due to lack of financial support. The lack of monitoring data makes it much more difficult to make informed and timely management decisions in the conditions of the growing impact of climate change and military operations on forests.

3. Implementation in Ukraine modern methods of assessment and establishment of conformity for forest reproductive material, forest base material through molecular genetic identification of seeds, planting material of forest tree species and assessment of conformity by origin based on the implementation of the provisions of Council Directive 1999/105/EC of December 22, 1999. For the implementation of this component, it is necessary to establish two zonal laboratories for molecular genetic identification of forest reproductive material in order to comply with the regionalization of its circulation, taking into account the assessment of the conformity of its categories and origin and conducting relevant training. Implementation of this component is a component of adaptation of forest legislation to EU requirements. The draft legislative act in this regard is under consideration by the Parliament of Ukraine.

4. Facilitation of the transition to a mechanized method of timber harvesting using harvesters and forwarders, to ensure 100% mechanized timber harvesting, taking into account the technical feasibility of such harvesting (breeding composition of plantations, terrain and growing conditions);

5. Development practical recommendations of implementation rational methods planning and construction of mountain forest roads. The goal is to strengthen protective and hydrological functions forests in Carpathian region that includes development corresponding documentation, use various modern devices and methods remote land surveying for analysis efficiency creation of mountain forest roads by different methods.

6. Development of hunting management. To improve the hunting management it is necessary to resolve the issue of the functioning of the state hunting protection service (thermal imagers, quadcopters, drones, GPS trackers, cars low - level traffic etc).

Додаток 3

Short description of related international projects aimed at supporting forestry in Ukraine

The tables below show the list of ongoing projects in Ukraine aiming to support the recovery of the forest sector and Ukrainian forests in the medium and long term.

Project title	Strengthen the resilience of pine forests to bark beetle outbreaks and associated dieback
Commissioned by/ partners	Forest and Agriculture Organization (FAO), TCP/RER/3801
Main goals	National forest health systems and procedures are in place in Belarus and Ukraine to respond to pest outbreaks and associated dieback.
Related outputs	- National surveillance and monitoring systems were revised to develop functional early warning systems. - National contingency plans for forest pest outbreaks were developed and validated with regional and district forest managers. - Guidelines developed for improving the resilience of forest stands about forest health and enhancing drought mitigation.
Status	In progress until 2024.
Scope (geographical and thematical)	Nationwide project on forest resilience.
Sources	https://www.fao.org/europe/news/detail/Action-plan-combats-dieback-of-pine-forests-in-Belarus-and-Ukraine-en

Project title	Inclusive, competitive and sustainable value chain development in agriculture, fisheries and forestry
Commissioned by/ partners	FAO program in the Ukraine, financed by European Commission. GCP/UKR/012/EU
Main goals	Development and adoption of a Forestry Strategy/ Programme (2021-2030) and Action Plan and implementation of forestry institutional reform (2.1). Existing transparent e-tracking system for wood products (2.2). Multipurpose Forest Management Plan for pilots in Carpathians Region (2.3).
Related outputs	- Existing transparent e-tracking system for wood products, from at least felling to sawmills, further developed, supported and scaled up to the national level. - Multipurpose Forest Management Plan for pilots in the Carpathians region (MPFMP), developed and implemented for the local forestry authorities and forestry-based value chains, promoted within the scope of the MPFMP.
Status	In progress until 2025 (in 2022, the project, was suspended, and started again in 2023).
Scope (geographical and thematical)	Nationwide project on forest planning and value chain.
Sources	© UNFAO FAO Project GCP/UKR/012/EU OSRO/ UKR/200/CHA TCP/UKR/3901FAO Humanitarian Response. Supporting agricultural production to bolster food availability and access in Ukraine

Project title	Technical Support to Forest Policy Development and National Forest Inventory Implementation in Ukraine
Commissioned by/ partners	Germany, W-UKR21-01.
Main goals	A) Improved forest policies and forest management procedures, based on reliable forest information, are supported by the Ministry of Environmental Protection and Natural Resources for countrywide approval. B) Supports the ongoing National Forest inventory implementation.
Related outputs	Implement National Forest Inventory and improve forest policy recommendations and normative documents.
Status	In progress until 2025.
Scope (geographical and thematical)	Nationwide project on national forest inventory.
Sources	About project – Sustainable Forestry

Project title	Roads to healthy forests: resilient, adaptive, diverse and sustainable forests in cross-border region of Ukraine and Slovakia
Commissioned by/ partners	Project lead partners State Enterprise “Uzhhorod Forest Enterprise”. Implemented within the Hungary-Slovakia-Romania-Ukraine ENI Cross- border Cooperation. Co-financed by the European Union. (HUSKROUA/1701/LIP/009)
Main goals	Increase stability and adaptability of Carpathian Forest ecosystems to climate change impacts in the Slovak Ukrainian the cross-border region.
Related outputs	• Build new forest roads. • Build up a facility for growing containerized seedlings.
Status	In progress until 2024.
Scope (geographical and thematical)	Infrastructural project in the Carpathian region.
Source	Roads to Healthy Forests: Resilient, Adaptive, Diverse and Sustainable Forests in Cross-border Region of Ukraine and Slovakia HUSKROUA ENI CBC (huskroua-cbc.eu)

Project title	FIRERURISK - Developing a holistic, risk-wise strategy for European wildfire management
Commissioned by/ partners	Coordinated by Associacao para o desenvolvimento da aerodinamica industrial (Portugal), the Ukrainian side responsible is the Regional Eastern Europe Fire Monitoring Center, and Chornobyl Radiation and Ecological Biosphere Reserve.
Main goals	• Implemented within the HORIZON 2020. • Develop, assess, and promote a science-based integrated strategy to improve existing wildland fire risk assessment, create efficient methods to reduce fire risk and adapt management strategies for future climate and socioeconomic changes.
Related outputs	Organize demonstration events for capacity-building purposes.
Status	In profress until March 2025.
Scope (geographical and thematical)	Capacity-building in different European countries.
Source	Developing a holistic, risk-wise strategy for European wildfire management

Project title	Satellites for Wilderness Inspection and Forest Threat Tracking
Commissioned by/ partners	Coordinated by WILDSSENSE (France)
Main goals	• From the Ukrainian side: Space Research Institute of the National Academy of Sciences of Ukraine and the National Space Agency of Ukraine. • Implemented within the HORIZON EUROPE. • Elaborate possible solutions that will provide a scientifically sound and technically feasible way to help monitor and manage forest risks as a monthly health monitoring service using Copernicus satellite imagery to detect and map the various risks to which forests and their managers are exposed.
Related outputs	Remote sensing tools to improve the system of forest risks monitoring.
Status	In progress until March 2025.
Scope (geographical and thematical)	Knowledge sharing and capacity building cross-regional.
Source	https://www.euspa.europa.eu/satellites-wilderness-inspection-and-forest-threat-tracking#tab-details

Project title	Conservation of highly valuable primeval and old-growth forests in selected national parks in the Ukrainian Carpathians
Commissioned by/ partners	Zoologische Gesellschaft Frankfurt von 1858 e.V (ZGF) funded by international Klimate initiative (IKI)
Main goals	The project supports the expansion of five existing protected areas,
Related outputs	The five protected areas will be provided with modern equipment, training, and technical assistance such as developing modern biodiversity monitoring systems and management plans.
Status	In progress until 2025.
Scope (geographical and thematical)	Supporting nature protection administrations in the Carpathian region.
Source	Conservation of highly valuable primeval and old-growth forests in selected national parks in the Ukrainian Carpathians

Project title	Joint teaching and learning for empowerment and resilience of Ukrainian academia
Commissioned by/ partners	Eberswalde University for Sustainable Development and Ukrainian National Forestry University in Lviv. Project funded by the German Academic Exchange Service (DAAD).
Main goals	Support to the internationalization of Ukrainian universities: Shaping the Digital Future Together.
Related outputs	Expansion and use of innovative digital solutions in scientific research, teaching and management.
Status	In progress until December 2023.
Scope (geographical and thematical)	Education-related project cross-countries.
Source	Joint teaching and learning for empowerment and resilience of Ukrainian academia

Project title	USFS Water Quality BMPs in the Ukraine
Commissioned by/ partners	FORZA, under support of the USA Forest Service
Main goals	The project's main goal is to deliver technical and practical knowledge on the watershed condition classification and best management practices related to forest management to Ukrainian counterparts, namely researchers, forest inventory specialists, forest engineers, forest roads engineers, chief foresters and forest managers.
Related outputs	Improvement capacities in forest management planning.
Status	In progress until September 2023.
Scope (geographical and thematical)	Capacity building.
Source	USFS Water quality BMPs for Ukraine FORZA

Project title	Ukraine - EU4ENVIRONMENT
Commissioned by/ partners	World Bank, funded by European Commission
Main goals	The general objective of EU4Environment is to help the partner countries preserve their natural capital and increase people's environmental well-being by supporting environment-related action, demonstrating, and unlocking opportunities for greener growth, and setting mechanisms to manage environmental risks and impacts better. Result 4: Ecosystem services and livelihoods focus on forestry, and World Bank implements it.
Related outputs	Still under revision.
Status	Implementation of forest-related issues still under revision.
Scope (geographical and thematical)	Still under revision.
Source	EU4Environment Country Profile 2021-2022 -

Project title	Cooperation in forest research between Federal Institute for Forests, Snow and Landscape Research (WSL) and Ukraine
Commissioned by/ partners	Financially supported by the Swiss State Secretariat for Education, Research, Innovation (SBFI). Partner: Federal Institute for Forests, Snow and Land (WSL).
Main goals	Build on existing cooperation between Swiss and Ukrainian forest researchers. It focuses on primeval forest research, focusing on the Uholka-Shyrokyi Luh beech forest (Carpathians), and includes research on the sustainable use of resources in the energy wood sector.
Related outputs	Improving the system of protection.
Status	In progress until 2024.
Scope (geographical and thematical)	Supporting nature protection administrations in the Ukrainian Carpathians.
Source	Kooperation in der Waldforschung zwischen der WSL und der Ukraine - WSL

Project title	Support of Nature Protected Areas in Ukraine
Commissioned by/ partners	KFW development bank on behalf of the German Federal Ministry for Economic Development and Cooperation (BMZ).
Main goals	Invest in the elaboration of planning documents (e.g., management plans), infrastructure (e.g., administration buildings), equipment (e.g., cars, uniforms, computers, communications), and training of personnel primarily in already existing protection.
Related outputs	Provision of modern equipment, training, and technical assistance.
Status	In progress until 05.2025.
Scope (geographical and thematical)	Supporting nature protection administrations in the Ukrainian Carpathians.
Source	http://snpa.in.ua/en/

Project title	Old-growth and High Conservation Value Forests in the Carpathian Mountains
Commissioned by/ partners	WWF Ukraine
Main goals	WWF-Ukraine initiated the establishment of 68 natural forest monuments to ensure the protection of the oldest Ukrainian Carpathian forests.
Related outputs	Support the establishment of nature protection areas.
Status	Ongoing.
Scope (geographical and thematical)	Support nature conservation in the Carpathian region.
Source	WWF - Ukraine (wwf.org.uk)

Додаток 4

Short description of related in-kind contributions and proposals to support forestry in Ukraine

Part 1: in-kind contributions

The tables below show the list of ongoing in-kind contributions in Ukraine by FOREST EUROPE signatories, observers, and other international organizations aiming to support the recovery of the forest sector and Ukrainian forests in the medium and long term.

Note: the list is based on direct exchanges with the parties and/or information available online.

Commissioned by/ parties involved	The Austrian Federal Ministry of Agriculture, Forestry, Regions and Water Management
Main goals	Training 6 Ukrainian experts on forest road construction.
Status	The first training was conducted in November 2022, and the second is scheduled for summer 2023.

Commissioned by/ parties involved	Food and Agriculture Organization (FAO)
Main goals	- Assessment of the war consequences on forestry, - Preparing Forest Strategy to support the recovery process in Ukraine, - Planned a fundraising campaign.
Status	In progress.

Commissioned by/ parties involved	Carpathian Convention Secretariat
Main goals	- Adoption of the Ministerial Declaration of the Carpathian Convention on the impact of war in Ukraine on the environment and the need for cooperation and assistance. - The Carpathian Convention Secretariat prepared a draft plan to support Ukraine's needs which needs to be further implemented by the competent authorities. The Working Group on Sustainable Forest Management is also involved in explore further possibilities for supporting the Ukrainian experts and scientists.
Status	In progress.

Commissioned by/ parties involved	European Forest Institute (EFI)
Main goals	Offer grants to develop capacities of Ukrainian researchers in the field of forest monitoring and explore the suitability and robustness of different monitoring procedures in the context of Ukraine.
Status	In progress.

Commissioned by/ parties involved	Bern University of Applied Sciences
Main goals	- Digitalization in forestry for improved decision-making (for policy use) and fostering close-to- nature-forestry (to use by practitioners), - Mobility program for Ukrainian researchers (January-February 2023), - The study program "Rebuilding Ukraine" for Ukraine citizens living in Switzerland, it aims to improve housing and circular economy principles.
Status	In progress.

Commissioned by/ parties involved	European State Forest Organisation (EUSTAFOR)
Main goals	Granted an EUSTAFOR observer status for 2 years.
Status	Documents signed, in progress.

Commissioned by/ parties involved	European Forest Genetic Resources Programme (EUFORGEN)
Main goals	Granted full status within the EUFOREGEN current and next face.
Status	Documents signed, in progress.

Commissioned by/ parties involved	Forest Stewardship Council (FSC)
Main goals	Preservation of FSC certification outside military conflict zones, as well as developing and implementing of additional tools to reduce the risks of non-compliance with the requirements of the FSC standard in Ukraine.
Status	In progress.

Commissioned by/ parties involved	Polish State Forest
Main goals	Equipment necessary for forest restoration especially for soil preparation and seedlings production was successfully transferred.
Status	Finalised.

Commissioned by/ parties involved	Civil Protection Mafra region, Portugal
Main goals	Forest fire prevention training for Ukrainian experts (15 people in Lviv region, Ukraine).
Status	Finalised.

Commissioned by/ parties involved	Global Forest Monitoring Centre (GFMC)
Main goals	• Capacity building and firefighting training for Ukrainian experts, • Fundraising, • Preparation of special session “Managing Safety and Resilience of Forests and Forestry affected by Armed Conflicts and the Climate Crisis: Past and Future Contribution of Forest Science” at the World IUFRO Congress in Stockholm in 2024.
Status	In progress.

Commissioned by/ parties involved	NGO “Greening of Ukraine” and Association of Ukrainian in Luxemburg
Main goals	Firefighting equipment (e.g., 100 firefighting cars in 2-3 years, 20 for forestry).
Status	Ongoing.

Commissioned by/ parties involved	International Union of Forest Organization (IUFRO) and International Institute for Applied Systems Analysis (IAASA)
Main goals	An international conference will take place in November. Key scientists, main stakeholders from national/international organizations and NGOs will be invited to discuss the best ways forward to support the forest research sector and education in Ukraine.
Status	In progress.

Commissioned by/ parties involved	Lithuania
Main goals	• 5 firefighting cars and 300 sets of firefighting clothing, • Support with equipment for Ukrainian firefighting nature protection administrations, • Consultations for Ukrainian authorities about reforming forest institutional structure improving, • Other types of support are under consideration.
Status	Equipment has been delivered in 2023, finalised.

Commissioned by/ parties involved	Finland
Main goals	Webinars with Finnish experts. Suggested themes now are: • Current National Forest Inventory Scheme in Finland, • Satellite imaginary-based forest use declaration enforcement/ identifying undeclared loggings (FFC, VTT).
Status	Planned in 2023.

Commissioned by/ parties involved	Estonia, city of Raplamaa
Main goals	Firefighting equipment (two fully equipped fire trucks)
Status	Finalised.

Commissioned by/ parties involved	Programme for Endorsement of Forest Certification (PEFC)
Main goals	Providing free training about certification, and financial support (by PEFC Germany) to forestry enterprises Sumy, Chernihiv, Kyiv and US State Project FM Production Unit.
Status	Finalised.

Commissioned by/ parties involved	Corpo Nazionale dei Vigili del Fuoco (Italian firefighters)
Main goals	Provides 45 firefighting vehicles to the Ukraine colleagues. The number of vehicles for forests not available.
Status	Finalised.

Commissioned by/ parties involved	Czech Republic
Main goals	• Fundraising campaign aiming to restore the Ukrainian Forest Management Planning Association. • The funds (50 thou Euro) are spent on equipment for forest management planning for the related Ukrainian institute.
Status	Finalised.

Part 2: project proposals prepared in 2023

The tables below show the list of project proposals aiming to support the Ukraine forest sectors and forests by FOREST EUROPE signatories, observers, and other international organizations.

Note: the list is based on direct exchanges with the parties and/or available online information.

Commissioned by/ parties involved	Estonia, Tartu University
Title	Implementation of remote sensing and communication support into Ukrainian forest and water monitoring systems.
Main goals	• Crowdsourcing solution for smartphones, • Implement airborne laser scanning methods for forest carbon inventories as useful components for Ukraine's integrated environmental monitoring system.
Donor	The Environmental Investment Centre (EIC), Estonian Ministry of the Environment.
Thematic focus	Capacity building – improving forest management planning.
Status	Submitted.

Commissioned by/ parties involved	Executive Forest Agency, Bulgaria
Title	ForestConnect-Towards a Climate-smart Forest Connectivity for Large Carnivores in the Balkan-Carpathian Region.
Main goals	• Secure climate-resilient forest corridors for large carnivores to move across borders in the Balkan-Carpathian region through dynamic conservation planning tools for transnational monitoring of the species in response to climate change, • Engage stakeholders in piloting climate adaptation measures reducing the human-wildlife conflicts and building the capacity of nature, and management professionals to apply forest management practices facilitating large carnivores range shifts.
Donor	EU Interreg Danube Region Programme 2021-2027.
Thematic focus	Nature protection.
Status	Submitted.

Commissioned by/ parties involved	Bern University of Applied Sciences
Title	TBD
Main goals	Better management of the natural resources and their adaptation to climate change at landscape level.
Donor	Solution-oriented research for the development SOR4D programme.
Thematic focus	Risk management.
Status	In the process of preparation.

Commissioned by/ parties involved	IFER and the Forest Management Institute, Czech Republic
Title	TBD
Main goals	• Further adapting and using field maps in forest management planning. • Using satellite images for assessing forests in contaminated areas.
Donor	Ministry of Foreign Affairs, Czech Republic.
Thematic focus	Improving forest management planning.
Status	Approved.

Commissioned by/ parties involved	Swedish Forest Agency (lead partner)
Title	DigiFor, Digitalization and Benefit to our forests
Main goals	Networking and experience exchange in digital solutions in forest management.
Donor	Baltic Sea Neighborhood Programme.
Thematic focus	Capacity building.
Status	Approved.

Додаток 5

Take-home messages by FOREST EUROPE Secretariat after the capacity-building and knowledge exchange workshop on “Ukraine forest fires prevention in times of war”

The FOREST EUROPE capacity-building workshop on “Ukraine forest fires prevention in times of war” on March 1st was successful with 100 guests online during the entire event. This workshop was organised by the Liaison Unit Bonn in the framework of the [Ministerial decision to support the Ukrainian forest sector](#).

Renowned experts in the field of fire management from different pan-European countries shared their experiences in dealing with landscape fires on contaminated by UXO terrains, and the Ukrainian experts presented their needs and challenges in times of war, also amplified by climate change. The Ukrainian authorities mentioned the following issues in the upcoming fire seasons as:

- Large areas of forests contaminated by UXO with a high level of risk and danger for forest workers and civilians
- 80% of the fire suppression equipment is at least 30 years old and requires updating and replacement of damaged and destroyed ones due to military activities
- Strengthening of capacity building (i.e. basic fire management trainings (for 6000 employee) and Incident Commanders training) and long-term planning
- Lack of resources and equipment such as 2 thousand sets of firefighting clothes are still needed

The intensive discussion led to the following key recommendation about how to prevent forest fires in season 2023:

- **Agree on a “common” definition** of landscape fires as an umbrella for unwanted fires in natural landscapes (forest fires, fires in protected areas, grass fires on abandoned lands) and in cultural landscapes (fires on agricultural lands), and prescribe burning as controlled planned fires applicable in Ukraine and beyond as starting point for further collaboration and exchanges
- **Improve coordination** among different agencies in the country to enable a multidisciplinary approach (e.g. integrated landscape fire management), better access to equipment and methodology also in other sectors, and combined intelligence is necessary
- **Improve knowledge exchange** among different national and international actors, building on the existing knowledge produced (i.e. Regional Eastern European Fire Monitoring Center (REEFMC) in Kyiv in continuing cooperation with the Global Fire Monitoring Center – GFMC and beyond). Creating a dedicated scholarship program could be a possibility.
- Take into consideration for developing **prevention measures** during the 2023 seasons the following elements:
 - » Rely on solid and complete meteorological data and risk assessments with clear data transfer (e.g. maps)
 - » Consider the landscape approach (e.g. agricultural land prone to wildfire), and further develop and implement an Integrated National Landscape Fires Preparedness Plan
 - » Ensure good forest roads networks (i.e. able to enter with heavy machinery) and to fight fires from a safe place
 - » Create safe prescribe burning and backfire protocols approved officially based on meteorological, geographical conditions, distances from the upcoming fire, the existence of evacuation possibility in case of need) and implement them into curriculum of the National Firefighters Training Center and others
 - » Formulate principles and criteria for establishing fuel breaks as a tool of better control of large fires (corresponding to clean areas), through prescribed burning for example
 - » Formulate scientifically proven methodology of increasing resilience of landscapes via application of silvicultural measures to increase share of hardwoods in pure pine stands and forests edges bordering with fire prone agricultural lands and settlements
 - » Improve a complete comprehensive national system of fire detection and beyond on fire prone landscape via installation of surveillance cameras for detecting fires on early stage (10 minutes) and detect illegal logging, for instance, supported by forest maps and routing services, and trained personnel
 - » Increase interagency preparedness for fires of level of complex incidents (level of emergency by State emergency services of Ukraine (SESU))

- **In contaminated areas by UXO** the following additional actions would be required:
 - » Developing maps of UXO contaminated terrains based on available information from no-technical survey teams of SESU, FSD and others and making them available to all interested parties (e.g. local population, agencies, local authorities) via modern web-technologies, booklets and risk awareness seminars
 - » Early detection of fires on UXO contaminated terrains via drone reconnaissance in cooperation with territorial defence units or via patrolling of safe hard roads along the borders of the contaminated zones
 - » Develop regulation for forestry to use of safe distance in the case when a fire occurs, and rely on hard roads (see point above)
 - » Ensure the protection of houses and the safety of rural citizens from large forest fires via reduction of fuel load inside and outside of settlements located near pine forests
 - » Consider the possibility to use airplanes to extinguish the wildfire, in combination with ground actions, and guarantee efficient use of resources available in case of permission of security and military authorities
 - » Use special robotic equipment to ensure backfires on borders with UXO contaminated zones
- it is recommended to set up **trainings** for firefighters focusing on
 - » Prevention in contaminated areas
 - » Suppression in contaminated areas
 - » Learning how to act in and outside UXO areas
 - » Incident commander (IC) training in the short term, and in the long-term (i.e. 3-5 years) adaptation system like Incident Command System for Ukraine

Notes: State emergency services of Ukraine (SESU) currently perform firefighting in Ukrainian cities, meanwhile, in forests the forest service is responsible for prevention, initial attack and leading fire suppression operations.

During the workshop hints for support were made by Portugal, Italy, DOK-ING (private company), Croatia and BWI which will be subject for additional coordination as a follow up by LUBo and exchanges between the potential donor and the respective Ukrainian authorities.

Recommendations with recording material, presentations and background information will be distributed among participants and presented to the next FOREST EUROPE network meeting on 23rd March 2023 (see session below). The role of LUBo in this context is to facilitate the support work and to bring potential donors and relevant Ukrainian authorities into contact.

Additional learning material:

- [Presentations in English](#) and [Presentations in Ukrainian](#)
- [Decree-Law No. 82/2021 establishing the Integrated Management System for Rural Fires in continental territory and defining its operating rules. | UNEP Law and Environment Assistance Platform \(by Carlos Trindade\)](#)
- Website of GFMC, supported by REEFMC / Kyiv, on fire management on contaminated terrain: https://gfmc.online/globalnetworks/SEEurope/SEEurope_1_radio.html
- Website on fire management on UXO terrain in Germany: <https://gfmc.online/programmes/natcon/gfmc-fire-management-uxo-terrain-2006-2014.html>
- Publication on use of prescribed fire on UXO terrain: <https://gfmc.online/wp-content/uploads/GFMC-Publication-RX-Burning-UXO-Terrain-2016.pdf>
- Guidelines: <https://gfmc.online/globalnetworks/seeurope/OSCE-GFMC-Report-Fire-Management-Contaminated-Terrain-2014-ENG.pdf>
- Training examples of REEFMC and GFMC, specific case 2019: <https://gfmc.online/globalnetworks/balticregion/ukrainefiremanagementweek2019.html>
- Website with prescribed burning training in forestry in Ukraine: <https://gfmc.online/globalnetworks/balticregion/UkraineFireManagementWeek2015.html>
- GFMC OPERATIONS: Detailed scientific-technical evaluation of prescribe burning in Ukraine: <https://gfmc.online/intro/2015/update-1010/REEFMC-Fire-Experiment-Boyarka-Ukraine-2014.pdf>
- RESILPINE project web page: <https://gfmc.online/programmes/natcon/gfmc-ukraine-resilpine-2021.html>
- Here is GFMC toolbox for integrated fire management: <https://gfmc.online/iwpm/tools-3.html> mirrored by UN (UNEP/OCHA): <https://www.eecentre.org/?s=GFMC>

ГЛАВА 10.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Публічний звіт Голови Державного агентства лісових ресурсів України, 2022 р. Викладено на сайті: <https://forest.gov.ua/storage/app/sites/8/публічні%20звіти/publichniy-zvit-za-2021.pdf>
2. Публічний звіт Голови Державного агентства лісових ресурсів України, 2023 р. Викладено на сайті: https://forest.gov.ua/storage/app/sites/8/publich_zvit/publichnii-zvit-za-2022.pdf
3. Буклет «Лісове господарство України», 2021 р.
4. Земельний кодекс України. Викладено на сайті: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
5. Лісовий кодекс України. Викладено на сайті: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text>
6. Державний реєстр закладів освіти України. Викладено на сайті: <https://info.edbo.gov.ua>
7. Постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 № 1777-р, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-2021-%D1%80#Text>
8. Проект закону України «Про ринок деревини». Викладено на сайті: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=4197-%D0%B4&skl=10
9. Telegram-бот Державного агентства лісових ресурсів України. Доступний за адресою: https://t.me/ukrforest_bot
10. Указ Президента України 228/2021. Доступний на сайті: <https://www.president.gov.ua/documents/2282021-39089>
11. Закон України від 16.06.1992 № 2456-XII «Про природно-заповідний фонд» (ПЗФ) доступний за адресою: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text>
12. Оцінка МСОП номінацій природних і змішаних об'єктів до Списку всесвітньої спадщини. Доступна за адресою: <https://whc.unesco.org/archive/2001/whc-01-conf205-inf5adde.pdf>
13. Закон України від 23.05.2017 № 2063-VIII. Доступний за адресою: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2063-19#n47>
14. Заява Державного агентства лісових ресурсів України. Доступна за адресою: https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=pfbid02koGKqxBNB6s3g6T1AmNwsmfqHRzGFHngUxjTtyZJZC7qEPsWnGZsrfh6Q32kYmDFyl&id=100010028957829
15. Заява Державного агентства лісових ресурсів України. Доступна за адресою: https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=pfbid0Bg2xcquaTPvqq7ceAkH6rWi7it1Jg7FDkQ6EUG9uSfXq9scLhw4eFBizDxGE3fnHI&id=100066881323061
16. Постанова Кабінету міністрів України від 07.09.2022 р., № 1003. Доступна за адресою: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deiaki-pytannia-reformuvannia-uprav-a1003>
17. Закон України від 20.06.2022 № 2321-IX. Доступний за адресою: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2321-20#Text>
18. Указ Президента від 29.09.2022 № 675/2022 про рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про охорону, захист, використання та відтворення лісів України в особливий період». Доступний за посиланням: <https://www.president.gov.ua/documents/6752022-44229>
19. Закон України від 15.03.2022 № 2132-IX доступний за адресою: <https://ips.ligazakon.net/document/T222132?an=1&lang=ua>
20. Постанова Кабінету Міністрів України від 07.06.2006 № 812 «Про затвердження Порядку утилізації ракет, боєприпасів і вибухових речовин». Доступна за адресою: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/812-2006-%D0%BF#Text>

21. Постанова Кабінету Міністрів України від 17.04.2019 № 372 «Про затвердження Правил позначення небезпек, пов'язаних з мінами та вибухонебезпечними предметами – наслідками війни». Доступна за адресою: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/372-2019-%D0%BF#Text>
22. Наказ Міністерства надзвичайних ситуацій, Міністерства оборони, Міністерства транспорту та Адміністрації Державної прикордонної служби від 27.04.2008 р. № 405/223/625/455 «Про організацію робіт з виявлення, знешкодження та знищення вибухонебезпечних предметів на території України та взаємодію під час їх виконання». Доступно за адресою: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0591-08#Text>
23. Закон України від 06.12.2018 № 2642-VIII «Про протимінну діяльність в Україні». Доступно за адресою: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2642-19#Text>
24. Beatty, C.R., Cox, N. A., and M. E. Kuzee (2018). Biodiversity guidelines for forest landscape restoration opportunities assessments. First edition. Gland, Switzerland: IUCN. v + 43 pp.
25. IUCN and WRI (2014). A guide to the Restoration Opportunities Assessment Methodology (ROAM): Assessing forest landscape restoration opportunities at the national or sub-national level. Working Paper (Road-test edition). Gland, Switzerland: IUCN. 125 pp.
26. World Bank. Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment: Executive Summary (English). Washington, D.C.: World Bank Group. <http://documents.worldbank.org/curated/en/099445009072214673/P17884307f533c0cc092db0b3281c452abb>
27. World Bank. Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment (English). Washington, D.C.: World Bank Group. <http://documents.worldbank.org/curated/en/099445209072239810/P17884304837910630b9c6040ac12428d5c>
28. Проект звіту національного короткострокового експерта проекту «Технічна підтримка розробки лісової політики та впровадження національної лісоінвентаризації», «Аналіз очікуваних впливів поточних воєнних та післявоєнних наслідків для державного лісового господарства та лісових ресурсів України»
29. Природоорієнтовані рішення у водному, лісовому та сільськогосподарському секторах для післявоєнного відновлення України та подальшого сталого розвитку з урахуванням зміни клімату. Посібник проекту INSURE. – Київ, 2022. 86 стор.
30. Pillai, Madhavi M.; Mac Donncadha, Myles; Storozhuk, Vitaliy; Kovalenko, Oksana; Kislova, Nadia; Aguilar, Grace O.; Nguyen, Linh Van. Ukraine Country Forest Note: Growing Green and Sustainable Opportunities (English). Washington, D.C.: World Bank Group. <http://documents.worldbank.org/curated/en/938941593413817490/Ukraine-Country-Forest-Note>
31. Pillai, Madhavi M.; Golub, Elena Strukova; Lokshin, Michael M.; Rakovych, Oksana; Ha, Thanh Phuong. Ukraine - Building Climate Resilience in Agriculture and Forestry (English). Washington, D.C.: World Bank Group. <http://documents.worldbank.org/curated/en/893671643276478711/Ukraine-Building-Climate-Resilience-in-Agriculture-and-Forestry>
32. World Bank; Government of Ukraine; European Union; United Nations. Ukraine - Rapid Damage and Needs Assessment: February 2022 - 2023 (English). Washington, D.C.: World Bank Group. <http://documents.worldbank.org/curated/en/099184503212328877/P1801740d1177f03c0ab180057556615497>
33. The European Union-Ukraine Association Agreement is a European Union Association Agreement between the European Union (EU), the European Atomic Energy Community (Euratom), Ukraine and the EU's 28 member states. Викладено на сайті: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A22014A0529%2801%29>
34. Коржов Володимир «Лісові дороги – індикатор цивілізації», Лісовий та мисливський журнал. Доступний за адресою: <https://ekoinform.com.ua/?p=13528>
35. Andreas Beckmann et al «Ukraine: a sustainable economic recovery for peoples and nature», available at: https://wwfeu.awsassets.panda.org/downloads/ukraine_a_sustainable_economic_recovery_for_people_and_nature_wwf_bcg_sept_2022_light.pdf
36. Environmental impacts of the war in Ukraine and prospects for a green reconstruction, OECD 2022, available at: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9e86d691-enpdf?expires=1679937341&id=id&accname=guest&checksum=959310843D6DF00D72D053FFFE04F9387>
37. Постанова Кабінету Міністрів України від 25.11.2022 р. № 1339, що забороняє експорт паливної деревини у вигляді колод, хмизу, гілок, тріски чи стружки; це має на меті

- сприяти накопиченню деревини в Україні (до 1 березня 2023 р.). Викладено на сайті: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennia-zminy-u-dodatok-1-do-postanovy-kabinetu-ministriv-ukrainy-vid-29-hrudnia-2021-r-1424-1339-251122>
38. Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 21.11.2022 р. № 499 «Про затвердження Порядку видачі посвідчень мисливця і щорічних контрольних карток обліку добутої дичини та порушень правил полювання»
 39. Постанова Кабінету Міністрів України від 04.02.2023 № 105 «Про затвердження Порядку рубання дерев і чагарників та використання одержаної при цьому деревини у разі зміни цільового призначення земельних лісових ділянок або встановлення сервітуту з метою їх використання в цілях, не пов'язаних із веденням лісового господарства, та переведення земельних лісових ділянок до нелісових земель», доступна за адресою: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-poriadku-vyrubuvannia-derev-i-a105>
 40. Постанова Кабінету Міністрів України від 06.02.2023 № 112 «Про затвердження Правил планування лісовпорядкування», доступна за посиланням: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-poriadku-zdiisnennia-s112-70223>
 41. Закон України від 24 лютого 2023 р. № 2952 IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту державного кордону України», доступний за адресою: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1676574>
 42. Protocol on Sustainable Forest Management to the Framework Convention on the Protection and Sustainable Development of the Carpathians, available at: http://www.carpathianconvention.org/protocol_on_sustainable_forest_management.html
 43. Ministerial Declaration of the Carpathian Convention on the impact of war on the environment in Ukraine and the need for cooperation and assistance, available at: http://www.carpathianconvention.org/tl_files/carpathiancon/Downloads/03%20Meetings%20and%20Events/Others/Carpathian%20Ministerial%20Conference/Carpathian%20Ministerial%20Declaration_impact%20of%20war%20on%20Ukraine%20and%20the%20need%20for%20cooperation_FINAL.pdf
 44. Svidenko A., Buksha I., Krakovska S. «Vulnerability assesment of Ukraine's forests to climate change», available at: https://www.researchgate.net/publication/327558601_Vulnerability_of_Ukraine%27s_forests_to_climate_change
 45. Рекомендації з використання передової технології Field-Map, доступні за адресою: <https://www.ifer.cz/download/TechInLes.pdf>
 46. Representativeness assessment of the protected areas network in Ukraine (botanical view) [In Ukrainian: Оцінка репрезентативності мережі природно-заповідних територій України (ботанічний аспект)] - Scientific Figure on ResearchGate. Доступна за адресою: https://www.researchgate.net/figure/High-level-protected-areas-on-the-map-of-geobotanical-zoning-of-Ukraine_fig1_310625427
 47. Карпатські ліси. Національна спадщина Європи під ударом, доступний за адресою: <https://www.greenpeace.org/static/planet4-poland-stateless/2022/11/c2854071-the-carpathian-forests-report-digital.pdf>
 48. IUCN Глобальний стандарт для природо-орієнтованих рішень, доступний за посиланням: <https://portals.iucn.org/library/sites/library/files/documents/2020-020-En.pdf>